

Свещ. Александър ЛАШКОВ

С Дух и истина
проповеди и беседи

Александър Лашков

е роден през 1943 г.
в гр. Фердинанд (дн. Монтана).
Детството си прекарва в с. Левчево,
Монтанско. Завършва Духовната
семинария в Черепиш, Духовната
академия в София и Музикалната
консерватория в Пловдив. Дълги години
работи като диригент, музикален педагог
и композитор. През 1992 г. приема
духовен сан, а от 1993 г. е свещеник в
софийския храм "Света Троица".

Преди известно време свещ. Александър Лашков се среща със семейство в нужда - съпругата е доста болна. Съпругът го посреща любезно и преди да го въведе в стаята на болната, му казва:

"Не се съмнявам, че ще успеете да я ободрите и да ѝ вдъхнете воля за живот. Вие свещениците сте събрали и носите в себе си цялата мъдрост на Библията и знаете как да постъпвате в такива случаи."

Макар че не го познавах, бях изненадан и поразен от думите на този мъж. Той (както сам ми каза) не беше особено религиозен, а какво високо мнение имаше за нас, скромните Божии служители.

В оня миг си дадох сметка колко съм далеч от представире на този човек за мен. Осъзнах колко съм "беден" и колко много още трябва "да събирам", за да мога поне донякъде да изпълнявам пастирските си задължения.

Признавам, че думите, очакванията и доверието на този мъж се оказаха за мен много силен и траен подтик, несекваща и до днес подбуда "да събирам мъдростта на Библията", за да мога с нея да подкрепям и насочвам онези, които се нуждаят от нея и я търсят.

ИЗДАТЕЛСТВО
НОВ ЧОВЕК

цена 3,90 лв.

СЪДЪРЖАНИЕ

В океана на духовното познание.....	9
Част първа - ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ	
БЛАГОДАРНОСТТА.....	12
(XII неделя след неделя подир Въздвижение)	
ЩЕ ГО ВИДИМ ЛИ И НИЕ?.....	16
(XIV неделя след неделата подир Въздвижение)	
СМЪРТТА - СТРАШНА И НЕОБХОДИМА.....	20
(Задушница)	
СКЪПОЦЕННИЯТ ДАР - ВЯРА, ДЕЛА И СПАСЕНИЕ .	22
(Неделя Месопустна)	
САМОЧУВСТВИЕ, САМОДОВОЛСТВО И	
САМОКРИТИЧНОСТ.....	26
(Неделя на митаря и фарисея)	
НЕТЪРПЕНИЕТО.....	31
(Притча за блудния син)	
ПО ЗАКОНА НА СВОБОДАТА.....	35
(Неделя на блудния син)	
ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ.....	39
СВ. ГРИГОРИЙ ПАЛАМА.....	45
(III неделя на Великия пост)	

ДУШАТА.....	49
(Неделя Кръстопоклонна)	
С ВЯРАТА НА БЛИЗКИТЕ.....	53
(II неделя на Великия пост)	
РАДОСТ ЗА ВСИЧКИ.....	57
(Благовещение)	
СТЪЛБА НА БОЖЕСТВЕННОТО ИЗКАЧВАНЕ.....	59
(IV неделя на Великия пост)	
ИСТИНСКИ ХРИСТИЯНСКИ ЖИВОТ.....	61
(Лазарова събота)	
ВЕЛИЧИЕ И СМИРЕНИЕ.....	65
(Цветница)	
Част втора - С ДУХ И ИСТИНА	
С ДУХ И ИСТИНА.....	71
СВ. ФОТИНИЯ.....	75
(Неделя на Самарянката)	
„ЗАЩО ГОСПОДИ?“.....	78
(VI неделя след Пасха - на Слепия)	
УТЕШИТЕЛЯТ.....	83
(Празник СВ. Дух)	
ДОСТОЙНИ ЛИ СМЕ ЗА ГОСПОДА.....	86
(Неделя на всички светии)	
РОДОПСКИЯТ СВЕТЕЦ.....	90
(Неделя на всички български светии)	
ЗДРАВОТЯЛО ЧРЕЗ ЗДРАВ ДУХ.....	95
(VI неделя след Петдесетница)	
ЗЛОМИСЛИЕТО.....	97
(VII неделя след Петдесетница)	

С ВЯРА И УСЪРДИЕ.....	101
(IX неделя след Петдесетница)	
ПРЕОБРАЖЕНИЕ ГОСПОДНЕ.....	105
Част трета - КОЛЕСНИЦА НА СЛЪНЦЕТО	
КОЛЕСНИЦА НА СЛЪНЦЕТО.....	111
(Рождество Богородично)	
БОЖИЕТО ПРИСЪСТВИЕ И ЧОВЕШКАТА СВОБОДА. 114	
(I неделя след Неделя подир Въздвижение)	
ЗАЕДНО ЗАВИНАГИ.....	118
(I Неделя след неделята подир Въздвижение)	
ДЪРВО БЛАГОПЛОДНО.....	122
(IV Неделя след Неделята подир Въздвижение - на Свети- те отци от VII Вселенски събор)	
МОЛИТВА ЗА ПОКОЙНИТЕ.....	127
(V неделя след неделята подир Въздвижение)	
АНГЕЛИ И ДЕМОНИ.....	132
(Архангеловден)	
ПРОПОВЕД ЗА МИЛОСЪРДИЕТО.....	136
(VIII Неделя подир Неделята след Въздвижение)	
ДЕТЕУБИЙСТВОТО.....	143
(Неделя след Рождество)	
БЛАГОУПОТРЕБА И ЗЛОУПОТРЕБА.....	145
(XIV неделя след неделя подир Въздвижение)	
БИБЛИОГРАФИЯ	149

В ОКЕАНА НА ДУХОВНОТО ПОЗНАНИЕ

Бях в началото на своето свещеническо служеше. Един ден ме повикаха да изповядам и причестя болна жена. Оказа се, че тя е лекарка, дори професор по медицина. Бяха я нападнали няколко болести една след друга и бедната жена бе изпаднала в депресия. След продължителното и нерезултатно лечение тя не вярваше, че ще оздравее и се беше сетила за религията и вярата в Бога като последна възможност. Това щяха да бъдат нейната първа изповеди първо причастие.

Преди да вляза при нея, мъжът ѝ, също високообразован човек, ме помоли да я успокоя и да дам смелост и надежда. „Не се съмнявам — завърши той, - че ще успеете да я ободрите и да ѝ вдъхнете воля за живот. Вие свещениците сте събрали и носите в себе си цялата мъдрост на Библията и знаете как да постъпвате в такива случаи“.

Макар че не го показах, бях изненадан и поразен от думите на този мъж. Той (както сам ми каза) не беше особено религиозен, а какво високо мнение имаше за нас, скромните Божии служители. „Събрали в себе си мъдростта на Священото Писание, за да я раздават на другите като вяра и упование, като сърдечност и любов! „Какво съм събрал аз — запитах се веднага - събрал ли съм изобщо нещо, за да има какво да раздавам?“

В оня миг си дадох сметка колко съм далеч от представите на този „нецърковен“ човек за мен. Осъзнах колко съм „беден“ и колко много още трябва „да събирам“, за да мога поне донякъде да изпълнявам пастирските си задължения. Приз-

навам, че думите, очакванията и доверието на този мъж се оказаха за мен много силен и траен подтик, несекваща и до днес подбуда „да събирам мъдростта на Библията“, за да мога с нея да подкрепям и насочвал! тези, които се лутат и я търсят.

Светата Библия е безбрежен и необозрим духовен океан. Ние, обикновените вярващи, като играещите в морето деца стоим в плиткото до брега и рядко се решаваме да влезем по-навътре в него. А там, в дълбокото, е истинското плаване, там има чудни и все още „невидени“ красоти. Бих искал с тази книга да ви приканя да направим точно това - да влезем по-навътре и по-надълбоко в океана на духовното познание.

Търсейки все така краткостта и яснотата, аз съм се стремял и към едно по-пълно и задълбочено разкриване на предлаганите теми.

Цано това ви допадне и нека Бог ни води.

Авторът

БЛАГОДАРНОСТТА

(XII неделя след неделя подир Въздвижение)

Наскоро наблюдавах група деца увлечени в игра. Смях, гонитба и писъци. Едно момченце падна и се удари лошо. Потече кръв. Лицето на малчугана се изкриви от болка. Но майка му беше наблизо. Тя изми и почисти раната и залепи марличка. Докато вършеше всичко това, очите на детето бяха все в играта. Макар че го болеше, то нямаше търпение да се включи отново и щом майка му привърши, детето се отскубна от ръцете ѝ и изтича при другарчетата си. И през ум не му минаваше да ѝ благодари за помощта. То с цялото си същество бе устремено в играта, а освен това не беше и научено, не беше възпитано да въздава благодарност.

Не приличаме ли всички ние, бих казал цялото човечество, на такова малко и палаво дете, което така е увлечено в „играта“ на живота, че е забравило и най-простите, елементарни правила на християнското, на човешкото поведение. Независимо от това дали се борим за оцеляване, или искаме да имаме повече от един задоволителен минимум; независимо от това дали сме бедни, заможни, богати или много богати; независимо от това дали изнемогваме от работа, или сами се товарим, за да правим бърза кариера, или пък сме се отдали на развлечения и удоволствия - всички сме еднакво улисани. Така сме се вторачили, така сме се „заиграли“ в житейските си „игри“, че сме забравили и Бог, и ближни; и задължения, и добри навици, и добродетели. Приличаме (говорят

за хората изобщо, а не за вас, събраните в храма) на невъзпитани, груби и себични деца, които смятат, че първом Бог, а след Него и всички останали са длъжни да им осигуряват здраве, добра работа и заплата, средства за живеене, удобства, комфорт, успехи, прецизности и рядко ни минава през ум, че всичко, каквото имаме - както и да го оценяваме - е дар, безценен дар от Бога, нашият благ и вселюбещ Баща. И че за всичко трябва *непрестанно*, всеки ден и час, да бъдем *благодарни* и да *славим* Бога. Светите отци учат, че ние, християните, трябва да пребъдваме в непрекъснато благодарение и славословие. Това е едно състояние на тиха и дълбока радост, на доволство и сигурност подобни на тези, които изпитва детето, приласкано в скута на майка си или понесено на раменете на баща си. То едва ли ясно осъзнава, но с детския си усет безпогрешно долавя, че всичко дължи на родителите си: живот, дом, грижи, играчки, обич, закрила и пр. Това съзнание-чувство изпълва сърцето на детето със спокойствие и увереност, с благодарност към родителите, която прелива в *любов*. Това именно е онази благодатна атмосфера, която цари в добрите семейства и която е най-важна предпоставка за изграждането на детските характер и личност. Децата, расли в такава атмосфера и с такива чувства, „стават човеци“ - силни, добри и благородни личности - дружелюбни и отзивчиви, състрадателни и нежни. А чувствата на закрила, сигурност, благодарност и обич те постепенно пренасят/чрез *възпитанието* и *религиозното обучение*) и към Бога. Израствайки, те постепенно осъзнават, че възрастните хора не са нищо повече от едни пораснали деца на вселюбещия небесен Баща. И когато Христос, приласкавайки децата, казва на слушателите Си, че ако не станат като тях, няма да влязат в Царството Небесно (вж. Мат. 18:3). Той безспорно има предвид постигането на едно такова „детско съзнание-състояние на сигурност, благодарност, смирение, нежност и обич, каквото имат децата в родителската прегръдка. Защото *всички ние сме в прегръдката на Бога*. Просто трябва да осъзнаем това и дълбоко, истински да го почувстваме.

А това става единствено чрез вярата. Затова невярващите, безбожниците, винаги са приличали на деца без родители, на кръгли сираци. Те никога не могат да изпитат тези чувства и да постигнат това благодарно-славословно състояние на искрено вярващите хора, защото - според неверието им - няма кой да им подаде ръка и да ги поведе, няма кой да ги прегърне и утеши, когато паднат и се наранят. Хората, които живеят без Бога, са като децата, лишени от родителска любов. Душите им са моделирани и настроени твърде различно и не могат „да изпълняват“, казано с езика на музиката, нито молитвени, нито благодарствени или хвалебни химни. Те трудно биха „станали деца“ в смисъла на Христовите думи и затова Царството Божие е твърде далеч от тях.

Днес чухме един трогателен евангелски разказ (Лука 17:12-19) който особено харесвам и обичам. Зашто без силни думи, без нито един епитет Спасителят е показан откъм най-обаятелната Му страна. Каква дълбока човечност, каква обич и тъга за хората! Когато при Него се връща да благодари за изцелението само друговецът самарянин, Христос пита: „Как не се намериха и други да се върнат, за да въздадат Богу слава, освен тоя другородец?“ (Лука 17:18). Той не казва: „Защо не се върнаха и другите - т. е. всички, за да благодарят. Той не очаква това, не е максималист. Но Му е мъчно, че и някои други от групата на десетте — трима-четирима или поне още двама-трима не са си дали сметка какво велико благо са получили и не са дошли да кажат поне едно простичко: „Благодарим Ти, Господи.“ И тези тъжни въпроси на Спасителя, останали без отговор до днес, звучат със същата сила и изобличение и за нас, съвременните християни.

Нека си представим, че сме на излет сред природата. Вървим по стръмен и скалист път. Пейзажът е суров и неприветлив. Но ето там между камъните съзираме красиво планинско цвете. Нима ще отминем, без да му се възхитим и порадваме? Едва ли. Ние ще спрем и ще го погледаме, за да поемем, да „попием“ красотата му в душите си, та тя да стане наше достойние и да ни радва и затрогва и после, когато слезем в прашния и шумен град и си спомним за него. И така, ако сме внимателни и вървим с отво-

рени сетива и сърца сред природата, ние ще открием и други живи, прекрасни и поразителни неща, на които да се удивим и възрадваме - колкото и дива и сурова да е местността, през която минаваме. А ако сме внимателни и вървим с отворени *духовни* сетива и сърца през хребетите на времето, ние ще успеем да забележим и чудните цветя на добродетелите, колкото и редки да са те, колкото и мрачен и суров да е животът ни понякога. Нека, се спрем и да им отдадем заслуженото. Да ги отбележим, да ги посочим тези добродетели-цветя, да се порадваме на благоуханието им, И не само това. Ние сами можем да раждаме, да създаваме, да множим тази нравствена красота. И можем, и сме *длъжни*. За да радваме и себе си, и другите, и Бога. Ако приемем тази идея сериозно и се постараям истински, ние постепенно ще изпълним ридовете и пътищата на нашия живот с аромата и багрите на добродетелите. А най-лесната, но и най-пренебрегваната от тях е *благодарността*. „Нищо не е по-лесно за изговаряне - пише блажени Августин - и нищо не е по-полезно да се направи отколкото туй, което трите думи изразяват: „Благодаря ти, Боже!“

Нека започнем още сега, още днес да се упражняваме в тази добродетел, като винаги и за всичко благодарим на Бога и на ближните си. И ще видим как *благодарността* неусетно ще отвори и подготви душите ни и за другите свои посестрими: скромността, смирението, милосърдието, братолюбието. Защото единствено благодарното сърце е онази благодатна градина, в която растат, благоухаят и дават щедри плодове цветята на християнската любов.

18 януари 2004 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

ЩЕ ГО ВИДИМ ЛИ И НИЕ?

(XIV неделя след неделата подир Въздвижение)

Днешният евангелски разказ за изцеряването на слепеца Вартимей (Лука 18:35-43) отново ни дава повод да поговорим за духовната слепота и за гибелните последици от тази страшна болест. Истинско нещастие е да си телесно сляп, но не по-малка трагедия е и духовната слепота, от която в днешно време страда огромното мнозинство от хората.

Причините за това страдание можем да търсим в начина на живот през годините на тоталитаризма. Знаем, че духовната слепота е неспособност да се разграничи добро от зло, нравствено от безнравствено, както и неспособност да се „види“, да се почувства и усети красотата на доброто, истината и любовта, неспособност да бъдат предпочетени, обикнати и вършени. А в годините на социализма хората, биваха масово ослепявани духовно. Църквата е тази, която е призвана да отваря духовните очи на хората и да ги прави духовно зрящи. Но в ония мрачни години Църквата беше обявена за враг на новия социалистически морал, религиозната вяра беше заклеймена като особено вреден наркотик и в главите на хората непрестанно и безпощадно наливаха лъжеморал, лъжеистини, лъжеценности. И резултатите от тези издевателства не закъсняха. Възрастните губеха духовното си зрение, а децата растяха като духовно слепородени и израстваха пълни духовни слепци. Тези тогавашни деца и юноши сме всички ние, днешното зряло и възрастно население на България. Колко много слепци се

лутат между нас! Затова се лута и страната ни, затова се блъскаме така болезнено в невидените опасности, отминавайки изправящите се пред носа ни, но незабелязвани редки шансове и отлични възможности. Затова! *Заради духовната си слепота!* Лутаме се между ляво и дясно, между СДС и БСП, между република и монархия, между Изток и Запад, между вяра и безбожие. Ето това са последствията от масовото духовно ослепяване в годините на социализма: пълна *деморализация* на обществото, пълен *духовен мрак*, пълна *слепота!*

Допускам, че сега тук има хора, които като ме слушат, не са напълно съгласни с мен и вътрешно ми възразяват: в онова време живеехме по-добре. На тези, които мислят така, открито им казвам диагнозата: и ти, братко, и ти, сестро, сте духовни слепци. Защото ако си духовно зрящ, как можеш да харесваш режим, който те лишава от елементарни свободи и човешко достойнство? Как можеш да предпочиташ режим, който ти забранява да изповядваш вярата си, да мислиш със собствената си глава, да говориш и пишеш каквото мислиш, да избираш сам мястото и начина си на живот? И в същото време перфидно да се гаврят с теб и да те заставят да им благодариш и да твърдиш, че това именно е истинската демокрация и пълната свобода! Да, имаше хора, които тогава живееха по-добре от другите, много по-добре от другите, но това бяха правоимащите и членовете на партийната каста, техните семейства и техните роднини. Впрочем същите тези хора сега живеят още по-добре, но това не ги прави по-малко слепи и безочливи (*забележете колко точна дума: безочливи!*).

Всеки човек, всяко общество, всеки народ може да греши. Причините за тези грешки (грехове) могат да са в самите нас или в обстоятелствата извън нас. Тези грехове могат да бъдат тежки и в много случаи дори фатални, но Бог ни е дал средство да се очистим от тях и чрез коренна промяна на живота си да се освободаме от пагубните им последствия. Трагедията на нашия народ *нашата трагедия!* — е в това, че поради духовната си слепота ние не можем да видим грешките и греховете си, не можем да почветваме вината си, да усетим страшната ѝ тежест и чрез по-

каяние (а покаяние значи *промяна!*) да се освободим от това бреме. Бреме, което като воденичен камък тежи на. шиите ни и непрекъснато ни тегли към дъното. Ние носим в съзнанието и душите си греха на забравянето и отричането от Бога, греха на безверие-то, малодушието и лицемерието, греха на мижитурството, продажността и предателството, греха на тоталитаризма. Носим всички тези и още много други грехове като отрова, като мътна и тежка утайка, като гнойни циреи и докато не ги осъзнаем и видим, докато не ги *признаем и изповядаме*, докато не се отречем и освободим от тях, ще се шураме като слепи и чума̀ви, ще боледуваме, ще падаме, ще се раняваме и ще тъпчем на едно място. А другите народи, може би не по-малко грешили от нас, но *прогледнали*, пречистени и освободени, ще вървят напред и ще славят Бога с радост (вж. Лука 18:43). I

Никой човек не се ражда духовно зрящ. Духовното зрение идва с духовната вяра - повярваш ли, отварят се и духовните ти очи. Й колкото по-дълбочена, просветена и, твърда става вярата ти, толкова по-остро и силно става духовното ти зрение. Затова от решаваща важност е да укрепваме и да развиваме вярата си. Тя ще отваря все по-силно духовните ни очи и ние все по-ясно ще виждаме и разбираме удивителната красота на евангелските истини; все по-пълно и дълбоко ще чувстваме несравнимонезната сладост на любовта, милосърдието, братолюбието, доброжелателството. И развивайки собствения си духовен взор, триж по-важно е да го развием и у *нашите деца*. Така както им помагаме да развият усет за красивото, да развият естетическото си чувство, така трябва да развиваме и тяхното *етическо* чувство, усета им за добро и благо, любов и нежност, милост и състрадание. А това ще рече да ги правим духовно зрящи хора. Телесно слепите все пак живеят, макар и трудно и мъчително, но духовно слепите непременно погиват, тъй като погубват душите си. Защото ако не виждаме доброто, как ще го *харесаме!* Ако не го харесаме, как ще го *обикнем!* А ако не го обичаме, как ще го *вършим!* Не го ли вършим пък, то ще оскъднява все повече и повече, докато не из-

чезне съвсем. И тогава животът и отечеството ни ще се удавят в океана на злото.

Но Бог, създавайки ни, не ни е поставил в лабиринт без изход. Тъкмо напротив. Изход винаги *има*, той ни е посочен ясно и категорично и ние отлично знаем това. Остава само да го предпочетем, Него, спасителния изход. А Неговото име е едно единствено, „защото под небето няма друго име, на човеци дадено, чрез което трябва да се спасим“ (Деян. 4:12).

Физическият слепец Вартимей Го „видя“ и призова с вяра.

Ще Го видим ли и ние?

26 януари 2003 г*

* Произнесена в храма "Света Троица" Б. ред.

СМЪРТТА - СТРАШНА ИЛИ НЕОБХОДИМА

(Задушница)

Понякога, любувайки се на красотата на някой природен феномен, ние не си даваме сметка, че в природата всичко е сътворен не само красиво, но и *целесъобразно*, че красотата не е самоцелна, а има дълбок смисъл и предназначение. Това, което ние, хората, наричаме естетичност и функционалност и полагаме толкова усилия, за да ги съгласуваме по най-добрия начин, Бог е постигнал в пълнота и съвършенство и в малката пъстрокрила мушица, и в разгръщащите се с огромна скорост галактики, и в непроницаемите дълбини на микрокосмоса, и в необятната безбрежност на вселената.

Ако застанем на морския бряг, ние непременно ще бъдем впечатлени от неспирния бяг на белогривите вълни. Колко красота и сила, нежност и постоянство има в това тяхно вечно движение към брега. Но то не е само красиво. Нестихващият летеж на вълните към брега изпълнява и една много важна функция - той очиства морето от всички попаднали в него чужди тела, отломки, нечистотии и пр. Това наистина е един чуден закон - морето изхвърля на брега всичко, което не може да потъне. Ако не беше този закон, моретата и океаните отдавна щяха да са се замърсили и отровили, а безбройните плаващи отломки и отпадъци биха направили корабоплаването почти невъзможно. Но вълните неуморно бягат към брега и изхвърлят всичко ненужно и излишно.

В човешкия живот ролята на морските вълни изпълнява... смъртта. Тя не е от Бога, а е дошла в света заедно с греха и докато има грях в този свят, смъртта ще бъде нужна, Тя е жестока и зла, но без нея съществуването на земята, което и сега е подвластно на злото, би се превърнало в истински ад. Без смъртта земята отдавна да се е пренаселила, а безсмъртните злодеи и убийци от всички векове биха превърнали действителността в безконечно страдание. Но смъртта, като неспирното движение на морските вълни, изхвърля от океана на битието върху брега на отвъдното всички, достигнали края на дните си. Така тя чисти и измива земното лице, за да разберем ние, лекомислените и повърхностни човеци, колко дивен е Бог в своята премъдрост, превръщайки страшната и неумолима смърт, разрушителката на красотата и земния живот, в целесъобразна *закономерност и необходимост*, в мост към *вечния живот*.

Затова нека не се плашим от смъртта. Тя е справедливо наказание за греха, но тя е и единствения път към отвъдното. Нашите близки покойници са минали вече по него. В дните, отредени от Църквата за помен и молитва за техните души, ние отправяме просби към Господа да прости прегрешенията им и да даде покой на душите им. Нека не бъдем безутешни в скръбта си, защото Бог никога не остава безмълвен към воплите на човешкото сърце. А отвъдният свят, царството Небесно, не е химера - то е реалност чудна и сияйна, непредставима. Все пак постижимо. Ала за да се озовем в него, ние трябва тук, на земята, да работим усилено в тази велика работилница каквато е земният живот, и да изковем с добри дела бъдещата си блажена участ. Не е страшна смъртта, и не е важно кога ще умрем - единствено важно е *как живеем*. Щом знаем това, нека живеем с вяра надежда и любов, като не забравяме, че живеем ли, или умираме, Господни сме (срв. Рим. 14:8).

14 февруари 1999 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

СКЪПОЦЕННИЯТ ДАР- ВЯРА, ДЕЛА И СПАСЕНИЕ

(Неделя Месопустна)

Днес ще започна с една музикална история.

Заможен човек голям любител на музиката, решил да направи оркестър в родния си град. Закупил голямо количество от най-качествените инструменти и наредил да ги раздадат на всички, които биха желали да се научат да свирят и да станат оркестранти. После наел и изпратил в града най-добрите музикални педагози, за да дават уроци на начинаещите. И ползването на инструментите, и обучението били безплатни - богатият меценат поемал всички разноски.

Начинанието имало голям и в известна степен изненадващ успех. Колкото и да е чудно, инструменти си взели повече от половината жители на града - и деца, и младежи, и възрастни. Не всички обаче се стараели еднакво. Едни се упражнявали всекидневно по няколко часа, други - от време навреме, а трети оставили скъпите си инструменти да събират прах и изобщо забравили за тях. След като преминало първоначалното въодушевление, някои от жителите на града започнали да се отнасят с неприязън към свирещите, тъй като им нарушавали спокойствието. Тази неприязън била особено силна към учителите по музика, защото без тях не би имало нито обучение, нито свирене, нито „шумотевица“. Понякога неизвестни лица чупели прозорците на кабинетите по музика; имало

дори опити да бъдат прогонени някои от най-работливите учители. Но работата, въпреки всичко, продължавала.

Започнали и репетициите. Не след много време новосформираният оркестър зазвучал съвсем прилично. Освен популярна музика в репертоара му постепенно започнали да включват и по-сериозни пиеси. След първите концерти жителите на град отново се разделили на двегодни харесвали музиката, а други смятали, че това е напразно губене на време.

Неочаквано за всички, един ден в града пристигнал не кой да е, а най-добрият Световен Диригент и обявил, че започва Голямото прослушване. Трябвало да бъдат избрани най-напредналите инструменталисти, за да заминат за чужбина. Тогава всички си спомнили, че това им било казано още в началото, когато раздавали инструментите. Но някои сметнали казаното за празно обещание, а други изобщо го забравили. Имало и друго. Тъй като бил нужен и помощен персонал, за чужбина щели да заминат и хора, които не можели да свирят, но били известни с доброто си отношение към оркестъра и към музиката изобщо.

Започнало Прослушването. Всеки искал да бъде включен в групата на избраните, но за всички било ясно, че това няма да стане. Противниците на оркестъра изпаднали в голямо съжаление. А тези, които имали инструменти, дори и съвсем лошо свирещите, хранели някаква надежда. Ала Диригентът имал съвършен слух и вземал само най-добрите. Преценката му била безпогрешна. Той приканил избраните да се качат на луксозните автобуси, а на върнатите напомнил, че не е достатъчно само да вземеш инструмент, да го разнасяш нагоре-надолу и да се правиш на музикант. Трябва и да *свириш* на него, да се упражняваш *всекидневно* и да се научиш да извличаш от инструмента такава музика, която да радва не само теб, но и всички, които те слушат. Точно тава очаквах от вас, завършил Световният Диригент, но вие не пожелахте да се потрудите. *Избрахте* нехайството и мързела. Затова оставате тук. Това е *вашият* избор.

Основната разлика между протестанти и православни е по въпроса за спасението. Щом вярваш в Христа и Го призоваваш като

свой Бог и Спасител, ти си спасен, учат протестантите. Спасяват те не твоите дела, а вярата ти в изкупителното дело на Христос и, разбира се, Божията благодат. Ние православните обаче твърдим, че вярата наистина е първа и необходима предпоставка за спасение, но само суха, теоретична вяра не е достатъчна. Трябват и дела, които да засвидетелствуват тази вяра, да я осмислят и да я направят *действена*. Ако само вярваме, но не живеем според тази вяра, никога няма да се спасим. Точно това иска да ни внуши и поучи Христос, рисувайки ни картината на Страшния съд в днешното евангелско четиво (Мат. 25:31 -46). Причината за осъждането на „козите“, поставени от лявата Му страна, няма да бъде липсата на вяра, а недостигат на добри *дела*, дела на милосърдие и любов. Да, Христос иска от нас да вярваме, че Той е „Синът на живия Бог“, но категорично изисква и да Го слушаме и *да изпълняваме* това, на което ни учи. Той не ни е освободил от задължението да живеем според учението Му. Тъкмо напротив. „Ако Ме любите, опазете заповедите Ми“ (Йоан 14:15) - казва Христос в предсмъртно Си слово на Тайната вечеря и малко по-късно добавя: „Ако спазите Моите заповеди, ще пребъдете в любовта Ми...“ (Йоан 15:1 Оа). Изпълнението на основната Христова заповед *да обичаме* е единственото и категорично условие, което Спасителят поставя пред всички нас. Вярата безспорно е необходима, но само тя не спасява. Тя е почвата, върху която трябва да израснат нашите добродетели, да разцъфтят и да дадат добри плодове. Плодове, по които Христос ще ни познае, че сме Негови. Че тези плодове ще бъдат крайно недостатъчни за спасението ни, е ясно от само себе си поради нашите немощи. Но Христос като види, че сме се *постарали*, че сме положили *усилия*, ще допълни скромния ни труд с божествената Своя милост, благодат и щедрост.

Историята, с която започнах в началото, е алегоричен разказ за духовната биография на всеки човек - от момента на повярването му в Христа до деня на Страшния съд.

Като сме повярвали в Господа Исуса, ние сме получили скъпоценния инструмент на вярата - също като някои от жителите на онзи град. Ако не „работим“ с този духовен инструмент, ако не се

научим да изпълняваме на него макар и най-леките „етюди“, макар и най-простите „мелодии“ на християнските добродетели, това, че го имаме, нищо не ни ползва. Този наш инструмент, тази наша вяра ще си стои в някой от ъглите на душата ни, ще събира прах и дори понякога ще забравяме за него. А никой от нас не иска в Съдния ден, когато започне „Голямото прослушване“, да чуе Господната присъда: „Идете си от Мене, проклети, защото не се научихте и изпълнихте нищо от онова, което ви бях заръчал. „Никой не иска да чуе подобни думи. нали? Затова нека не бездействаме. Чрез добри и чисти мисли, чрез любезни и благи слова, чрез дела на братолюбие, милосърдие и любов нека превърнем вярата си в мощен и красиво звучащ инструмент. Да превърнем вярата си в сладкогласен орган, на който в Съдния ден, със снизходителната и прощаваща Божия помощ да успеем да изпълним и ликуващия химн на собственото си спасение.

15 февруари 2004 г.*

САМОЧУВСТВИЕ, САМОДОВОЛСТВО И САМОКРИТИЧНОСТ (Неделя на митаря и фарисея)

За да изгради здрави и плодотворни отношения с околния свят и ближните си, човек трябва да има добро самочувствие; за да обича другите, той трябва да обича и себе си — тялото си, физическите си дадености, дарбите и способностите си. Защото всичко, което човек има като личност, всичко, което той е, е дар от Бога. Някой име повече, друг - по-малко, но не в количеството и силата на дарбите е нашето богатство и самочувствието ни, а в отношението ни към тях. Защото истински богат е не този, който има много, а този, който е доволен от това, което има, от това, с което Бог го е дарил. А Бог на всички е дал достатъчно и предостатъчно, така че всеки трябва да бъде доволен и благодарен; всеки, съзнавайки добре колко богато Бог го е дарил и колко високо го е поставил - всъщност „понижил го е малко нещо спрямо ангелите" (Пс. 8:6) - трябва да има добро, голямо, високо самочувствие.

Някои тук биха могли да възразят, че Бог не разпределя справедливо дарбите и качествата - на едни дава щедро и преизобилно, а други направо ощетява. Това не е така. Бог дава *различни* дарби на хората и никого не ощетява. Ако се запознаем с биографиите на преуспелите в която и да е област на човешката дейност велики личности, ще видим, че малка част от тях са били необикновено надарени. Повечето са имали средни или малко над средните заложби, но са постигнали забележителни висоти благодарен-

ние на голямото си трудолюбие и постоянство. А други, много по-талантливи, но не така работливи техни съвременници са си останали на стартовата линия, където Бог ги е поставил, и не са мръднали и метър напред. Но пак припомням, че дарбите са твърди *различни*. Братът на професора може да няма качества на учен, но би могъл да стане, например, голям готвач; сестрата на великата оперна певица може да пее фалшиво, но Бог не я е ошетил с нищо, защото ако тя би се потрудила, колкото сестра си, би могла да стане превъзходна дизайнерка. Практиката го е потвърдила, а и от собствен опит знаем, че твърде често не най-талантливите, а най-трудолюбивите достигат върховете. Тъй че никой не може да се оплаче, че Бог малко му е дал; просто трябва да се вгледа внимателно в себе си - това е много важно задължение на родителите относно децата им! - да намери себе си и да започне да се труди. След време сам ще се учуди на своите постижения.

Доброто самочувствие, което ние като Божи чедра и вярващи християни трябва да имаме (а и психолозите ни съветват същото) не трябва обаче да се изражда в *самодоволство*. Самодоволството е заслепение, застои, спиране на движението и на растежа. А знаем застоялата вода колко бързо зеленае и се вмиришава. Същото става и с душата на човека, когато сметне, че няма какво повече да учи, няма какво повече да постига и няма към какво да се стреми. Всъщност самодоволството е дълбока и пагубна леност, а леността е смъртен грях. Самодоволството е *духовна смърт*.

Самодоволният човек неизбежно е *високомерен и горд*. А нищо не е така оскърбително за Бога и гибелно за човешката душа, както горделивото самодоволство. От всички грехове този изглежда най-безнадежден и най-трудно лечим. Фарисеят от днес прочетената евангелска притча (Лука 18:10-14) е изпълнен точно с таква самодоволство. Защото високомерната му самооценка се основава не върху сравнение с Божията мярка, а с човешката, мисълта му се отклонява от Бога, Който е абсолютен критерий за всичко, и се спира върху човеците. И тъй като в тях винаги могат да се намерят петна и слабости, фарисеят, не виждайки своите, се

издигне сам в собствените си очи и в душата му започва да избуява презрение към другите. Така е винаги - собствената правда подтиква човека да обвинява. А обвиняването и осъждането изсмукват от душата любовта и състраданието и в нея се настанява духът на сатаната. С такъв дух е невъзможно да се общува с Бога. Затова фарисеят се прибира у дома си лишен от Божието благословение.

От гибелното самодоволство може да ни избави *самокритичността*. Как можем да я възпитаем у себе си, как можем да я постигнем? Като поддържаме непрекъснато будно съзнанието, което е извор и на нашето самочувствие, а именно - че всичко, което имаме и което сме, дължим не на себе си, а на Бога, че нашите постижения не са нищо друго освен Божие благословение на, усилията ни. И още - като съизмерваме постъпките и делата си не с човешките мерки, а с Божията правда. Само ако оглеждаме себе си не в здрача на менливите човешки преценки, а в светлината на Божието съвършенство, ние ще можем да видим ясно и точно всичките си грехове и недостойнства и да си дадем сметка колко много „не ни достига“ (срв. Лука 18:22).

Но такава едно вглеждане ужасява мнозина. И те бързат да обвинят християнството, че създава хора неуверени и непълноценните подтикващо чувство за вина и с комплекси за малоценност. Това би могло да бъде вярно, само ако извадим християнската самокритичност от контекста на цялото. Но в Христовото учение съзнанието за собственото недостойнство е вплетено и неразривно свързано с Божия призив-повеля да се стремим към съвършенство. Човекът е създаден „по образ и подобие Божие“ (Бит. 1:26-27). Божият образ в нас - Божественото дихание, душата, ни е даден даром, но подобие то ние трябва *сами* да постигнем. Невярващият може да има комплекси, защото според него човек не е нищо повече от комбинация на елементи, „високоорганизирана материя“, която живее и функционира един нищожен отрязък от време и после изчезва безследно и завинаги. А за християнина съзнанието, че има безсмъртна душа, че носи Божествена частица у себе си, е и трябва да бъде извор на най-високо самочувств-

вие. Но ние, човешките, сме занемарили състоянието на душите си и те са загубили много от своята чистота и красота. Ето изворът на нашата самокритичност. Ала това не е повод за униние и комплексиране (неслучайно унинието, отчаянието е поставено от Църквата в числото на смъртните грехове!). Християнската самокритичност или съзнанието ни за греховност е и трябва да бъде мотив за действие. Защо? Защото сме призвани от Бога към съвършенство, към богоуподобяване, „Бъдете съвършени, както е съвършен Небесният ваш Отец!" (Мат. 5:48) - ето Христова-та повеля, която дава смисъл, посока и цел на живота ни.

„Но точно това ни обезкуражава- биха могли да възразят някои, че Христос иска от нас да бъдем съвършени, а ние чувстваме, че това далеч не е по силите ни. „Думите на Христос не бива да се разбират буквално - никой не може да бъде съвършен дори по човешките критерии, камо ли като Бога. С тези думи Спасителят иска да ни избави от самодоволството, от опасната склонност да се сравняваме с другите и да се поставяме над тях. „Стремете се непрекъснато към съвършенство - иска да ни каже Христос, - но каквито и висоти да достигнете в този си стремеж, не си въобразявайте, че това е пределът; не спирайте и не се самовъзвеличавайте - пътят е безкраен и всяко спиране по него е равно на погибел. Защото няма ли движение напред, започва връщане назад, а то обикновено е така стремително, че е равносилно на сгромолясване. Ние безспорно *не можем* да постигнем Божието съвършенство, но сме способни да постигнем друго и точно това иска Бог от нас - будна и неотслабваща *самокритичност* и *непрекъснат стремеж* към доброто, истината и любовта.

Самочувствие, самодоволство и самокритичност. Първото ни дава Бог, второто ни внушава сатаната, а третото трябва сами да изградим у себе си. Накрая всичко казано дотук бихме могли да обобщим по следния начин:

Аз, Божието чедо, съм богат с това, с което Бог ме е дарил - безсмъртна душа, копнеж по Него, любознателност, стремеж към красивото и възвишеното. Това богатство е извор на моето самочувствие. Но аз не трябва да заравам богатството си в земята

30 / С ДУХ И ИСТИНА, Александър Лашков

(срв. Мат. 25:25) и да изпадам в самодоволство, защото ще го загубя. Аз съм длъжен да го множа и преумножавам. Как? Като критично оглеждам себе си и живея така, че слабостите и недостатъците си да превъзмогвам и отстранявам, а добрите качества да множа и развивам.

И това е единственият начин да благодаря на Бога за всичко, което ми е дал.

20 февруари 2000 п*

*Произнесена в храма „Св. Троица“. - Б. ред.

НЕТЪРПЕНИЕТО

(Притча за блудния син)

*„ ... Татко, дай ми дела,
който ми се пада от имота”*

(Лук. 15:12)

Така се обръща към баща си по-малкият от синовете, искайки своя дял от наследството. Тези негови думи са началото, завръзката на голямата житейска драма, разкрита ни от Спасителя в поразителната по дълбочина, сила и красота притча за блудния син (Лук. 15:11-32). Забележете: този, който иска да получи своя дял от бащиното наследство, е по-младият син. Той е нетърпеливият, който иска по-скоро да има всичко, да се разпорежда сам с него и да не зависи от бащината опека.

Няма да е пресилено ако кажем, че това нетърпение, това бързане да получим и да имаме всичко сега, веднага, незабавно, е една от тежките душевни болести на нашето време. Повечето юноши и девойки, не от гимназиалните класове, а дори още по-рано, манипулирани и заразени от отровната духовна среда на популярната лъжекултура и възползвайки се от принизения и ленив родителски контрол, вече са сериозно болни от ламтежа да имат *всичко и сега*. И което е още по-лошо - на каквато и да е цена. Тази жажда на младите да вкусят час по-скоро „радостите на живота" е естествена и винаги е съществувала (както узнаваме и от притчата), но днес тя е така хипертрофирана, така преувеличена, че е достигнала катастрофически измерения. Подрастващите, още

дванайсет-тринайсетгодишни, вече масово пушат и то не само цигари от тютюн, обличат се и се гримират като възрастни, пият и водят сексуален живот. Те не искат да чакат да пораснат и да узреят, да достигнат пълнолетие и тогава да поискат „своя дял от имота“. Те грабват каквото могат и с това започва тяхната драма. Много скоро те се озовават в „далечната страна“ на празния и безсмислен живот, на пропилените дарби и възможности, на униението и апатията. А това е страшна участ. Виждали ли сте младежи и девойки по на двацет години, които са изгубили вкус към живота? Които са опитали и вкусили всичко и нищо не може да ги развълнува и да раздвижи душите им? Защото те, душите им, са дълбоко затрупани под пепелта и угарките от преждевременно и безразборно изживените излишества. Тези съвременни млади хора, в чиито ръце е бъдещето на света, са изпаднали в оная дълбока и трагична нишета на духа, която е преживял и блудният син, живеейки сред свинете, гладен и облечен в дрипи; далеч от бащината стряха и от бащината строгост, но и лишен от бащината ласка и подкрепа. Не преувеличавам, като казвам, че това е страшна и трагична участ. Защото измъкването от тази бездна е неимоверно трудно. Всъщност, възможностите са две: бавна и мъчителна духовна (а и физическа) смърт или много трудно, изискващо огромни усилия на волята пътуване към дома, пътуване и завръщане в бащиния дом на порядъчния живот.

А трудността на втория, спасителният изход произлиза от две неща. Първо, никак не е лесно да „дойдеш в себе си“, да се осъзнаеш, да си дадеш сметка какво си изгубил, да пожелаеш и да потърсиш промяна. Или казано с една дума: *да серазкаеш*. Не е лесно и поради факта, че почти нищо в заливащата ни отвсякъде и давяща душите ни масова култура не подтиква младите към подобно решение. Тъкмо обратното. Безделният, безсмисленият, празният живот, изпълнен с нездрави удоволствия и развлечения, упорито е посочван като образец и издиган в култ.

Втората трудност произлиза от самото изпълнение на евентуално взетото положително решение. Нужни са, както казах, много сили, много упоритост, много воля, за да изоставиш лесното, при-

ятното и удобното (което те погубва) и да предпочетеш трудното, стръмното, бавното (което те спасява).

Има ли днес кой да освести младите безпътници, блудните синове и дъщери на нашето объркано време? Има ли кой да им разкрие ужаса и мрачината на бездната, в която са паднали, да им посочи пътя за спасение и да им помогне да поемат по него? И което е по-важно: имали кой да ги *предпази* от фаталните грешки на бързането и гибелните пътища на нетърпението?

Има. Има един единствен Спасител и това е нашият Господ Исус Христос. Неговият глас звучи всекидневно в нашите храмове и ние сме, които трябва да възвестяваме този глас - ние, вярващите християни - родители, баби и дядовци, роднини и близки, учители и свещеници. Ние сме длъжни да изнесем този спасителен Божи глас и извън храмовете, та да проехти той и в нашите домове и училища, навсякъде, където може някой да го чуе.

Нека не ни обезсърчава това, че гласът на лекомислието и злото гърми с многоватова мощ от всеки ъгъл, че грехът лъстиво се усмива от всеки екран. Ако постоянстваме и сме непреклонни, - а ние трябва да сме! - призивът ни няма да остане глас в пустиня. Да възпитаваме децата си в *търпение* и *последователност*; да не бързаме да им даваме неща, за които не са дорасли и които не могат да контролират и управляват; да не им позволяваме дейности и развлечения, които са за зрели и възрастни хора; да ги учим на скромност, въздържаност и самоограничаване. Както преждевременният тежък физически труд деформира и изкривява крехкото детско телосложение, така и ненавременните и неподходящи за децата и юношите удоволствия, безделието и глезенето съсипват нежните им души. Нека внимателно и деликатно (но и непреклонно) да успокояваме, да уталожваме и да забавяме естествения кипеж и устрем в младите сърца, да го насочваме в правилна посока и да не допускаме той да се изроди в ламтеж за бързо преуспяване и жажда за силни усещания. Само от нас и от нашето старание зависи да приучим младите да се придържат и да спазват естествения Божи ред в живота: *за всяко нещо си има време и място*. Чудни и прекрасни неща ни е дал Бог и на този

34 *1 С ДУХ И ИСТИНА, Александър Лашков*

свят, но те са толкова по-чудни и прекрасни, ако ги вземем, ако ги опитаме и вкусим, когато трябва, където трябва, както трябва и колкото трябва. Ако не спазим това златно правило, ще похабим тези безценни Божии дарове, а себе си ще погубим.

Нека не се леним и да не чакаме други да свършат това, което е наш неотменен дълг. Да побързаме и да предпазим децата си от всяко бързане, припряност и нетърпение, защото много по-лесно е да предпазим младите от съблазните, отколкото да спасяваме вече съблазнените; много по-лесно е да не допуснем те да попаднат в „далечната страна“ на злото, отколкото да ги върнем оттам.

23 февруари 2003 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ - Б. Ред.

ПО ЗАКОНА НА СВОБОДАТА

(Неделя на блудния син)

„Ето, Аз днес ти предложих живот и добро, смърт и зло. Избери живота, за да живееш ти и потомството ти ”

(Мтз. 30:15, 19).

Бог е създал човека като свободно същество. Той му е дал способността да оценява и възможността да избира. Тази свобода на човека (на неговата воля) е безспорно най-ценният дар, с който Създателят е украсил венеца на Своето творение. Дълбочината и значимостта на нашата свобода са толкова, велики, задължаващи и съдбоносни, че мислейки по-сериозно и продължително за тях, ние неусетно изпадаме в благоговееен страх и трепет.

И наистина - бихме ли могли да си представим човека без неговата свобода? Нали точно свободата - наред с творческите пориви и деятелност - са Божият образ в нас. Без свобода не може да става и дума за развитие и усъвършенстване, нито може пред човека да бъде поставян идеалът на съвършенството. Стойността на човешките нравствени стремежи и постижения се корени в свободата на човека. Всъщност достойнството на човешката личност се състои в свободното, ни усилие да се развиваме и да постъпваме като нравствени същества.

Тук естествено възниква въпросът: създавайки ни свободни (освен нас, човечите, и ангелите) и давайки ни право на избор, Бог не се ли явява косвен създател на злото? Ако някой от ангелите или

някой от човеците злоупотреби със своята свобода - както и става! - кой би трябвало да понесе вината- свободният ангел/човек или Този, Който им е дал тази свобода (възможност), т. е. Бог?

Трябва да се съгласим, че въпросите за природата (произхода) на злото и свободата на ангелите и човеците са едни от най-трудните богословски въпроси. Може би най-убедителен отговор им дава Блажени Августин (354-430 г.) Ето как разсъждава той:

Ако Бог е добро, онова, което е предопределил за Своите създания, също е добро. Тогава доброто означава да съгласуваш волята и действията си с Божия замисъл. Злото възниква, когато постъпките ти се *противопоставят* на Божията воля. Бог *не е* отговорен за злото. Хората, на които Той е дал свободата да действат в съгласие или противовес на Неговия замисъл, „пораждат“ злото чрез своите намерения и постъпки. „Единствената причина за всяко добро, на което се радваме, е добрината на Бога. А единствената причина за злото е, че съществото, сътворено добро, но и способно да се променя, пренебрегва неизменното добро - първо от позицията на ангел, и после, от позицията на човек“ - заключава Бл. Августин (Блажени Августин, За християнското учение, Кн. 23).

Бог е единственото безначално върховно същество. Сатаната не е изначално съществуващ както Бога (както учат дуалистите), а е бил сътворен, бил е ангел, който въстава срещу своя Създател. Злото у него произтича не от това, което е той като същество, а от това, как използва своята същност. Злото е извращение, отсъствие на добро. Злото съществува не само по себе си, а чрез мислите и намеренията, действията и делата на някой, който не изпълнява Божията воля.

Следователно *единственият* произход на злото е *бунтът срещу Бога* на някое от Неговите създания. Злото в света (космичното зло), видно в духовен план, произлиза от бунта на първия ангел и неговите последователи. Човешкото зло произлиза от решението на Ева и Адам да престъпят непосредствената Божия заповед да не вкусват от дървото за познаване на добро и зло. И незабавно този бунт води до най-тежки последици: прекъснати са връзките между Бога и хората; между Адам и Ева; между

мъже и жени; между хората въобще; между хората и природата. Разкъсана е дори връзката на всеки човек със самия себе си. Като последици от този бунт, от отхвърлянето на доброто се явяват болката и страданието, които виждаме навсякъде около нас и у самите нас. А на възразяващите, че не е справедливо да носим последствията от първия (първородния) грях на нашите прародители, ще напомним, че да си човек означава не само да бъдеш отделна личност, а да си едновременно и част от дългата верига хора, живели преди теб и от многочисленото човешко семейство в настоящето.

Дарявайки ни с великото достойнство на свободната воля, Бог не извършва нещо, за което да бъде обвиняван. Той би могъл да ни създаде като същества, програмирани винаги да изпълняват Неговата воля, да не допускат грешки и неуспехи, да не се бунтуват. Но това нямаше да са човеци, а някакъв вид биологични роботи, които не носят в себе си Божия образ и са неспособни да действат самостоятелно. Такива същества никога не биха вършили грехове, но те не биха могли и да се развиват, да се усъвършенстват. Без свободна воля изобщо не би имало нито морал (Аристотел), нито добродетели (Св. мъченик Юстин Философ).

Свободата е основен нравствен мотив в цялото Свещено Писание. С дух на истинска свобода е проникнат и целия Нов Завет. В книгата си Откровение (3:20) св. апостол и евангелист Йоан Богослов изобразява Бога като кротък пътник, Който спира пред вратата на човешкото сърце и тихо чука; ако някой чуе гласа Му и отвори вратите си, Бог ще влезе при него и ще вечеря с него. И в притчата за Блудния син (Лука 15:11-32), която чухте в днешното евангелско четиво, Христос поставя пред нас въпроса за свободата на волята - дали да бъде употребена за добро и за спасение, или за погибел.

По-младият син иска от баща си своя дял от наследството и когато го получава, отива в далечна страна и го прахосва в разпътен живот. Можем ли да виним бащата, че дава на сина си „неговата“ част от семейния имот? Едва ли! Той просто не иска да накърнява правата на своя по-малък син. Наистина, младежът пра-

хосва всичко и изпада в крайна мизерия, но затова е виновен не бащата, който му дава дела от наследството, а самият младеж. Защото той *има свободата* да употреби полученото имане както пожелае. Може, както добрият слуга от Притчата за талантите (вж. Мат. 25:14-30), да го „употреби в работа“ и да го удвои; да се върне при баща си не гладен, дрипав и бос, а като богат и уважаван човек. Но той прави друг избор.

Всеки от нас през по-голямата част от съзнателния си живот е в положението на блудния син след като получил наследството си. Ние сме получили от Бога „своето“ наследство — дарбите и качествата си, предпочитанията и предразположенията си и сме напълно свободни да ги употребим както намерим за добре. Можем да напуснем бащиния дом и да отидем в далечната страна (на греха), но можем и да останем в него. Можем лекомислено да прахосаме всичко но можем и да увеличим наследството си“, да развием и да обогатим дарбите и талантите си и да ги използваме за общо благо и собствено спасение. *Свободата е от Бога, а изборът е наш.* Нашата земна и отвъдна съдба зависят от това как използваме свободата си. Чрез нея, чрез този велик Божи дар, можем да се украсим с добродетели, да се издигнем до завидна нравствена висота и да получим небесната награда. Но можем и да пропилеем възможностите си, да се смаяваме духовно и в крайна сметка да се провалим.

Свободата е безценен дар, но тя е и *голяма отговорност*. Тя е най-съществената част от „наследството“, което сме получили от нашия небесен Баща. Да внимаваме да не я пропилеем, да внимаваме при всяко наше решение, при всяка наша житейска стъпка. Ида помним думите на апостола: „Говорете и постъпвайте като човеци, които ще бъдат съдени по закона на свободата“ (ЯК. 2:12).

3 март 2002 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“ - Б. Ред.

ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

*„Що е човек, та го помниш, и
син човечески, та го спохождаш?
Понизил си го с малко нещо спрямо ан-
гелите; със слава и чест си го увенчал ”
(Пс. 3:6)*

Веднъж монах отива при св. Пахомий (Ш-ІУ в.) и го моли: „Разкажи ми за виденията, които са те споходили.”

- Грешник като мен не може да очаква видения от Бога отговаря светецът...- Но нека (все пак) да ти посоча едно велико видение. Ако видиш свят и смирен човек - това е велико видение. Защото какво по-велико видение може да има от това - да видиш невидимия Бог разкрит в своя храм - видимия човек?

За любознателната, смирена и благоговейна душа Бог се разкрива - изумително и величествено - във всичките свои творения: и в крехката тревичка, и в неизбродимия лес; и в песъчинките, и в огромните небесни тела, летящи с шеметна скорост по своите орбити; и в най-малките частички на атома, и в милиардите галактики, отдалечаващи се в безбрежното пространство. Вселената наистина е пълна с чудеса, които науката продължава да открива и описва, но рядко може да обясни. И в живата, и в неживата природа, и в микрокосмоса и в макрокосмоса - навсякъде откриваме потресаваща целесъобразност и чудна красота. Отвсякъде ехти или се долавя като нежен полъх Божият глас, гласът на всеблагия, премъдрия и вселюбещ Творец.

Измежду всички Божии творения най-сложно, удивително и необяснимо безспорно е човекът. Нима някой може да обясни и да дефинира човешката личност? Ангелите са духовни същества – те са безтелесни (нямат тела). Животните са телесни същества – те нямат душа. Човекът пък е психотелесно същество. Той има плът (тяло) като животните и душа (духовна същност) като ангелите. Можем ли да обясним какво точно е душата? И как тя, тази духовна Божия искра, съжителства с тленното материално тяло? „Най-голямата тайна е самият човек” – казва немският богослов и философ Новалис. Можем ли да опознаем изцяло човешката личност, да опознаем самите себе си? Защото границите на човешката личност (както и на вселената) са необозрими. Те са в пространството и извън него, „разстилат се назад и напред във времето и извън времето, във вечността. Вътре в нас има скрити, непостижими дълбини, изплъзващи се от нашето възприятие” (Епископ Калистос Уеър, Тайнството на човешката личност, София, 2002 г.).

Според представите на древните отци на Църквата тази загадъчна и неопределима същност на човека се дължи на това, че той е сътворен по Божий образ и подобие (вж. Бит. 1:26-27). Човешката личност е тварен (сътворен) образ на нетварния Бог и тъй като Бог е непознаваем, такъв е и човекът.

„Бог е един по същество – пише архимандрит Серафим (Алексиев) – но същевременно троичен по лица. И човешката душа е една по същността си, но отобразява в себе си Божествената Троицност. Както в Бога отличаваме Отец, Син и Св. Дух, без да ги сливаме и разделяме на три божества, така и в човешката душа отличаваме ум, чувство и воля, без да ги смесваме помежду им, но и без да разделяме единната човешка душа на три души. Това поразително явление е дълбоко, неоспоримо и неизкоренимо психологическо доказателство както за съществуването на триединния Бог, така и за нашето духовно родство с него” (Беседи за живота след живота, София, 1994 п).

Но човешката личност, „земна и небесна”, може да бъде разглеждана не само като образ на Бога, но и като един „втори космос”. Тъй като човекът съществува едновременно на духовно и

материално ниво, и има, по думите на св. Григорий Богослов, „смесена природа“, той (човекът) представлява една малка вселена, един микрокосмос, който отразява и включва в себе си двата различни аспекта на сътворената вселена. Всеки човек е *та̀зо тунсИ*, образ на света. „Разбери—пише раннохристиянският писател Ориген (П-Ш в.), че съдържаш в себе си в умален вид една втора вселена: в теб съществува слънцето, в теб съществува луната, а също и звездите.“ А св. Нил Анкирски (V в.) обобщава: „Вгледай се в себе си и виж, че там е цялото творение.“

Поради смесения си характер човешката природа е на по-ниско ниво в сравнение с ангелите. „Понижил си човека с малко нещо спроти ангелите“ - открива ни псалмопевецът Давид (Пс. 3:6). Но ако не на върха, човешката природа със сигурност стои в *центъра* на творението. „Ангелът не отразява и не съдържа в себе си цялото творение и поради това не може да бъде малка вселена или микрокосмос. Тази роля се пада *единствено* на човека. Човешката природа е по-завършена от тази на ангелите поради по-голямата си сложност, загадъчност и необозрим потенциал“ (Еш. Калистос, Тайнството на човешката личност).

Когато се дивим на поразителната хубост и мъдроустроеност на вселената, ние се любуваме и прехласваме само пред видимия, материалния свят, означен в Библията с думата „земя“. Колко ли по-красиво, зашеметяващо и неописуемо е „небето“ - невидимият, духовният, свръхестественият свят! За него ние, земните смъртни люде, нямаме сетива, нито представи, нито думи. Но можем все пак да го почувстваме, да си го представим, макар и смътно, да го предусетим с душите си, които са от Бога, „от небето“. Те именно са духовният, свръхестественият свят в малката вселена, наречена човек. Какви ли нравствени красоти, колко ли добро и прекрасно може да крие една човешка душа? Едва ли можем да си представим. Това, което знаем, е, че няма предел на растежа и на извисяването, на усъвършенстването и богоуподобяването. Известно е, че някои Божии угодници чрез чист живот и богомислие са успявали така да разкрият, да разбулят красотата на душите

си, че лицата и телата им са засиявали с неземна красота. (А тези, които са били край тях и са ги съзерцавали, изпитвали в същото време неопишуема радост и топлина).

Тези удивителни качества на човешката душа я правят по-ценна от всичко на този свят и дори от целия свят. „Каква полза за човека ако придобие цял свят, а повреди на душата си - пита Спасителят. - Или какъв откуп ще даде човек за душата си?“ (Марк 8:36-37). Именно поради тази безценност на душата и в Свещеното Писание, и в творенията на светите отци и учители на Църквата, и в богослужебните песнопения като основен мотив звучи призивът: „Да спасим душите си!“ Да живеем близо до Бога, да Го обичаме чрез дела и добротворство и да се каем за греховете си - ето основите на християнския живот, който трябва да водим. Защо? - За да спасим душите си. Това ни внушава Св. Църква всеки ден, на всяка служба, с всяка своя песен и молитва.

През вековете и днес някои са правели и правят погрешното заключение, че християнството не само пренебрегва, но и недолюбва, а дори и ненавижда тялото. Това съвсем не е така! Християнската религия просто иска да постави нещата на мястото им. Тя насочва вниманието към душата, защото точно душата е забравяна, пренебрегвана и отричана. „Няма Бог, няма духовен свят, няма душа - твърдят открай време безбожниците. Има само материя, само видим и осезаем свят ("Във вселената няма нищо друго, освен вечно движеща се материя" - Ленин). Всичко свършва със смъртта, затова нека да ядем, да пием и да се веселим, докато сме живи - това ще ни остане. А Църквата учи, че както одухотвореният човек е център на творението, така душата е център на двусъставната (дихитомна) човешка личност. Да. Трябва да се грижим с внимателна обич за тялото, но това съвсем не значи да пренебрегнем, да забравим и още по-малко да отречем душите си. Напротив! Трябва да поставим душите си в центъра на нашите грижи и внимание, защото те са вечни и безсмъртни, а телата са тленни и преходни. Въпреки това християнството не отрича тялото, както материалистите отричат душата; нито отхвърля грижите за тялото, както същите материалисти отхвърлят гри-

жите за душата, тъй като тя, според тях, не съществува. Християнството просто учи и непрекъснато напомня на материализираното и огрубяло до крайност човечество: не се грижете единствено за телата си, защото те са само временни „обвивки“ на вашата вечна и безсмъртна душа. Поставете грижите за душата *на първо място* - не я отричайте и не я забравяйте. Грижете се и за телата си и не ги пренебрегвайте защото, по думите на апостола, тялото е храм на душата (вж. 1 Кор. 3:16-17).

Тук се сблъскваме с един парадокс. Мнозина от тези, които отричат съществуването на душата и водят изцяло плътски живот, не умеят да се грижат и за телата си. Те се отдават на чревоугодие, леност и сладострастие, ядат и пият без мяра, пушат, водят заседнал живот, обездвижват се и затлъстват. Но това не са грижи за тялото. Такъв живот не само погубва душата, но съсипва и разрушава и тялото. А то (както и душата) се нуждае от подобаващи за него грижи: умереност в храненето, въздържаност, хигиена, движение, спорт. Така стигаме до ключовата дума *хармония*. Ето това е християнският идеал - постигането на единство, на съзвучие и равновесие между двете страни на нашата човешка природа: земната, тленната и небесната, безсмъртната. Бог ги е свързал в нас по един необясним и дивен начин и безспорно е целял да създаде хармонични същества с безпределни възможности за развитие и усъвършенстване (богоуподобяване). С грехопадението човекът сам си е отворил бездната и в другата посока - падението. Да. Тялото ни тегли към земята и тленното, но не трябва да бъде господар на човешката личност, а душата. Ако си представим човека като конник, душата трябва да бъде ездачът, а тялото - конят. Не и обратно. Ездачът трябва да определя посоката и да води коня, но той трябва и да се грижи за него. Грижете и обичта към тялото не са грях. Грехът идва, когато тези грижи станат съдържание и смисъл на живота ни и доминират цялото ни съзнание. Бог ни е призвал да примирим и хармонизираме различните нива на живота и така да ги обединим в едно цяло. На нас, човеците, по думите на св. Максим Исповедник, Бог ни е възложил да проявим великата тайна, Неговия промисъл - „да

покажем как разделените противоположности в сътворените неща могат да бъдат примирени в една хармония: близкото с далечното и низшото с висшето. За да може впоследствие чрез постепенно издигане всички да бъдат обединени с Бога. Ето защо човекът е бил сътворен последен като *естествена обединяваща връзка* (к. м), която посредничи между крайностите... съчетавайки ги в себе си и по този начин свързвайки всички тях с Бога, тяхната причина."

14 март 2004 г.*

* Не е произнасяна

СВ. ГРИГОРИЙ ПАЛАМА

(II неделя на Великия пост)

*Както Единородният Син Божии ни яви
Самия Него, Който по същност е невидим,
а по енергия и благодат е видим и то в
най-голяма степен за тези, които са бого-
видци... "*

Св. Григорий Балама

Огромно и неизброимо е сияйното множество на светите Божии угодници. Според многообразието на подвижите им те са обособени в девет чина (групи): пророци, апостоли, светители, преподобни, мъченици, изповедници и пр. Но ние бихме могли да ги разделим, разбира се съвсем условно, и по друг признак. Една част от тях са предимно хора аскети, отшелници, напуснали света (дори манастирите) и отишли да живеят в диви и пустинни места, отдадени на молитва и съзерцание. Те обикновено нямат специално образование и задълбочени богословски познания. Тяхната стихия е духовната практика. Такава светица е преподобна Мария Египетска, на която е посветена V неделя на Великия пост. Чрез многогодишно отшелничество, абсолютен пост и непрестанна молитва тя достига непредставима за нас нравствена висота и в последните години на подвига си води истински ангелоподобен живот.

Втората половина светци (в нашето условно разделение) са хора ерудити, широко и всестранно образовани, задълбочени богос-

лови и проникновени мислители. Мнозина от тях са били най-учените и тачени люде на своето време. Високонравствени личности, водили безупречен християнски живот, те са достигнали човешкия предел на богопознанието по друг път. Не само чрез молитва и не толкова чрез аскетика, колкото чрез задълбочено изучаване на Писанието и проникване в дълбочината на неговия смисъл. Някои от тях са изучили, описали и обобщили духовно-мистичния опит на „практиците“, придали са му богословска стройност и убедителност и така са го направили всеобщо достояние.

Такъв Божи угодник е св. Григорий Палама, на когото е посветена днешната, втора неделя на Великия пост. Св. Григорий е роден през 1296 г. и има знатен произход. Получил много добро образование, в 1313 г. той отива в Света Гора и приема монашество. В това време исихазмът, зародил се още в ранната Църква, вече е добил широко разпространение. Думата „исихия“ е гръцка и означава покой, тишина. Целта на тази духовна практика е да надмогнем страстите и да постигнем вътрешно спокойствие и вглъбеност (исихия) като предпоставка за съзерцаване на Бога. Особено значение имат мълчаливия размисъл и непрекъснатото повтаряне на Иисусовата молитва: „Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй мене, грешния“. Важно е положението на тялото по време на молитва - брадичката е опряна в гърдите, дишането е бавно и равномерно, а погледът е насочен в областта на слънчевия сплит. Исихастите обаче не изпадат в техницизъм. Този метод на вглъбяване и моление е само *средство и подготовка* за по-нататъшно извисяване. Целта е да се достигне до съзерцание на божествената, несътворената светлина (тази светлина, която Христос е излъчван при преображението Си) и до сливане с Бога.

Срещу тази духовна традиция се обявява калабриецът Варлаам, високообразован мислител и писател. Той твърди, че телесното по никакъв начин не би могло да спомогне за възвисяването на духа към Бога. Постепенно спорът се развива и стига до въпроса за богопознанието и постижимостта на общение и единение с Бога.

Св. Григорий. отговаря на Варлаам в своя труд „Триади в защита на светите исихасти“. Той твърди, че Бог може да бъде познат и непосредствено, макар че според апофатическото богословие (според отрицателния метод) Бог стои над всяко познание. Св. Григорий признава, че тук има парадокс и го обяснява по следния начин. В известен смисъл можем да постигаме общение с божествената природа, а в друг смисъл тя е недостъпна. Бог е недостижим в същността Си, учи св. Григорий, но не и в Своите *енергии*. Ние не можем да познаем Бога в най-съкровеното Му битие, нито да участваме в Него, но можем да участваме з Неговите енергии, в дейността Му, насочена към нас, т. е. в Неговата благодат.

Учението на св. Григорий е било разгледано на няколко събора. За известно време той дори е бил в немилост, осъден и отлъчен. През 1344 г. тази присъда е преразгледана, той е помилван и назначен за епископ на гр. Солун. След седем години, в 1351 п, в Константинопол е свикан нов събор, който отхвърля всички обвинения срещу светителя и изработва документ, в който са изложени основните му възгледи.

Св. Григорий умира през 1359 г., а в 1368 г. е канонизиран.

Св. Григорий Палама успява да даде точен богословски изказ на богатия мистичен опит на друг голям моислител и све тец - св. Симеон Нови Богослов, живял през X-XI век. Освен това той включва исихазма в цялостното православно богословие, докато неговият противник Варлаам е по-близо да някои западни богослови и в края на полемиката помежду им се изявява като откровен римокатолик.

Особено ценен и актуален в духовното наследство на св. Григорий е възгледът му, че Бог може да бъде познат чрез опита. И което е особено важно: този опит *не е запазен само за мистиците*. Напротив — *всички християни* (следователно и ние!) могат да участват в Божия живот - чрез молитвата, чрез богослужението и чрез светите тайнства. И именно това участие е *истинското познание на Бога*. „Бог - пише св. Григорий - се явява чрез Своите проявления и чрез енергиите Си на съзиданието и прови-

48 / *С ДУХ И ИСТИНА, Александър Лашков*

дението. С една дума, трябва да се стремим към Бога, в Когото можем да участваме по един или друг начин. И участвайки по подходящ за Него начин, както и според степента на участието, *всеки от нас* би могъл да получи битие, живот и единение с Бога (Триади 3:2:24).

31 март 2002 г.*

Произнесена в храма „Света. Троица“ - Б. ред.

ДУШАТА

(Неделя Кръстопоклонна)

„Защото каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си“

(Марк 8:36).

Светът е пълен с чудеса, но най-голямото чудо в този сътворен от Бога свят е човекът. Човекът също е пълен с чудеса, но най-голямото чудо в тази създадена от Бога сложна личност е душата.

Наистина, тялото е една извънредно сложна и отлично саморегулираща се система, и то е пълно с чудеса и тайни, но тайните, дълбините на душата са безпределни. Ние не можем нито да я определим, нито да я обясним. По думите на д-р Хърбърт Локиер „душата е централната част на човека, оста на неговата малка вселена.“ Тя е носител на всички характеристики и способности, които съставляват човешката личност. Интересни са значенията на еврейската дума „нефеш“, превеждана обикновено като душа. „Нефеш“ има смисъл на: полъх, дъх, дишане; дух, чувство; нрав, сърце; нефеш е онова нещо, което прави дадено телесно същество живо.

Душата одухотворява личността на земния човек, тя е божественият полъх в него, частица от Духа Божий, субстанцията, която прави човека „жива душа“ (Бит. 2:76). Тя не само оживява и

одухотворява материалното тяло, но и съжителства по необясним начин с него, образувайки уникалната цялостна човешка личност. Душата е (един вид) *връзката* между Бога и човека, между духа и материята.

В струнните лъкови инструменти има една част, която представлява малка дървена колонка, поставена между горната и долната дъска на инструмента. Тя е малко по тънка от обикновен молив и стои вертикално, свързвайки двете дъски. А тези две дъски още при изработването на инструмента са настроени на два различни тона, например „ре“ и „ла“. Ако се махне тази малка, тънка колонка и дъските останат без връзка помежду си, инструментът ще звучи твърде глухо, гъгниво и неприятно. С поставянето на свързващата колонка той изведнъж зазвучава красиво и силно, тонът му става тембрист наситен и пещ.

Това е защото горната и долната дъска и всички други части на инструмента са в съзвучие и резонират хармонично. И знаете ли как се казва тази свързваща колонка? Нарича се „душичка“. Така се казва и на немски, и на френски, и на руски - душа. Сполучливо название, нали? Защото и човешката душа по същия начин свързва двете природи („горната“ и „долната“) на сложното човешко същество в една красива и „пещца“ цялостна личност.

Тялото изисква много и най-разнообразни грижи. За да живее, то се нуждае от определени условия, от кислород, температура, вода, храна, хигиена и пр. Грижите за тялото са едно от основните задължения на християнина, защото то е дом, обиталища на душата. Както храмът е видимият дом на невидимия Бог, така тялото е видимият „храм“ на невидимата душа. Може би защото тялото е видимо и осезаемо, „безспорно съществуващо“ или пък защото е по-лесно да го задоволим, но ние се грижим много повече за телата си, отколкото за душите. Телата се нуждаят от простите земни неща, изброени по-горе. А душата, както сме посочвали и друг път, идвайки от Бога, от небето, се нуждае от небесна, от духовна храна. Такава храна за нея са вярата, надеждата и любовта, молитвата, прошката и всички останали добродетели. Днес бих искал да поговорим и за някои други начини да подхранваме и

да се грижим за душите си. Те са извън сферата на религията, но това не ги прави по-малко нужни и полезни за душата.

Работата, трудът е чудесна храна и същевременно превъзходна грижа за душата. Забелязали ли сте, че всички твари на земята са заети с някаква работа? Каквото и да работим, чрез труда си ние засвидетелстваме уважението си към живота. А ако вложим в работата си старание, любов и новаторство, тя вече се превръща в *творчество*. Когато действаме творчески, ние подражаваме на Бога и засвидетелстваме синовната си обич към Него.

Друг вид грижа и подхранване на душата са четенето и слушането на музика. Освен интелектуално и емоционално обогатяване, четенето и слушането на музика са един вид мълчание и самовглъбяване, от които душата неистово се нуждае. Тишината и молитвата са най-благоприятната среда за душата. Знаем, че много светци и отшелници са живеели в пълно безмълвие, за да дадат възможност на душите си да се вслушат в Божия глас и да се устремят към него. Четенето на подходящи книги и слушането на музика имат почти същия ефект.

Насладението от красивото също е грижа и храна за душата. Любуването на природните красоти или на прекрасните творения на изкуството ни изпълва с възторг и преклонение пред Твореца и е отлично средство да ободрим и подкрепим душите си. Изящните творения на изкуството имат същото въздействие и ни правят едновременно горди и смирени.

Хуморът и смехът пък са един вид пиетие и масаж за човешката душа. Прекалената сериозност е в противоречие с природните и Божиите закони. Бог е дарил с игривост и закачливост и хора, и животни. Неспособността да видим парадоксалното и смешното край нас и неумението да се надсмеем над самите себе си смалява и изсушава душите ни.

В човешката душа съществува естествен копнеж по Бога и ние удовлетворяваме този копнеж, като се опитваме да вършим „Божии неща“: да обичаме и да прощаваме, да правим добро и да състрадаваме. Но ние можем да подхранваме душите си и да ги поддържаме живи и нежни, чувствителни и отзивчиви и чрез

работата и творчеството, чрез четенето и музиката, чрез съзерцание на красотата в природата и изкуството, чрез хумора и смеха. Всичко това е сътворено от всеблагия Бог за нас - за да храни, поддържа и извисява душите ни. „Всеки Божий ден пред нас изникват възможности да помогнем, да простим, да проявим състрадание или толерантност към други хора... Но Бог ни е дарил и много други неща, за някои от които говорихме днес. Предизвикателството, пред което сме изправени, е да открием тези дарове и да ги използваме, като служим на другите и подхранваме и извисяваме душите си" (Перифразирано от Джон Грей, Витамини за душата, есе).

14 март 2004 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица" - Б. Ред.

С ВЯРАТА НА БЛИЗКИТЕ

(II неделя на Великия пост)

„Болен бях и Ме посетихте... ”

(Мат. 25:36)

В последните няколко десетилетия медицината прави огромен напредък. Постиженията и в профилактиката, ранната диагностика, хирургията и терапията са наистина впечатляващи. Но болките и страданията на хората въпреки това не намаляват. Много болести остават непобедени, а на мястото на победените се явяват нови, не по-малко страшни и трудно лечими. И в бедните, и в богатите страни болните се увеличават, а все повече болести се определят като *психосоматични*, тоест душевно телесни (болната душа разболява тялото и обратно). С това пък нараства нуждата от специализирани и всеобхватни грижи за болните, грижи, които да лекуват не само тялото, но и душата. Тук именно религиозната вяра може да изиграе първостепенна роля, а ние, християните, можем много да помогнем. Можем и *трябва*.

Дългогодишни и задълбочени изследвания на психолози и учени медици недвусмислено доказват, че вярващите хора са по-здрави от безбожниците, че боледуват по-рядко, а ако се разболеят, оздравяват по-лесно и по-бързо. Това се обяснява с факта, че вярващият човек никога не се чувства напълно самотен и изоставен. Той знае, че всемогъщият и вселюбец Бог е винаги с него и до него, че го пази и закриля, че може да го избави от всяко зло и да го излекува от всяка болест. Тази вяра влива мощни съпротиви-

телни и оздравителни сили в организма на болния, (укрепва имунната му система), душата му остава здрава и незасегната от болестта, а здравата душа, както казахме, лекува болното тяло. Освен това вярващите в Бога имат още две много силни лекарства - *молитвата* и *светото причастие*. Чрез молитвата вярващият общува със Самия извор на живота - Бога, а чрез причастиято той и физически се съединява с Него. Едва ли можем да си представим по-силно лекарство от това - и за душата, и за тялото.

От казаното дотук става ясно, че да се помогне на вярващия болен не е особено трудно. Просто трябва да му покажем своята обич и преданост, да бъдем по-често с него и да *укрепваме* вярата му; да не позволяваме тегобите и страданията да я разколебаят и отслабят; да не допуснем съмнението да се вкорени в душата му и да го обхванат равнодушие и апатия.

Как обаче да помогнем на един болен безбожник, който отрича Бога и отхвърля религиозната вяра като ненужна и дори вредна заблуда? Тук нещата са доста сложни и трудни. Може бие добре да опитаме - деликатно и ненаатрапчиво - да насочим мислите и разсъжденията на болния към Бога; да поговорим за смисъла и значението на изпитанията, и страданията, за непоколебимата опора, която християните намират в своята вяра. Разбира се, към всеки болен трябва да подходим строго индивидуално - няма универсални рецепти. Всъщност в намирането на верния подход се крие ефективността и ползата от нашата помощ при лечението. Някъде трябва да говорим повече, при друг болен пък точно обратно - просто да присъстваме и мълчаливо да го окуражаваме и да засвидетелстваме своята обич и загриженост. Често пъти едно такова присъствие е голяма утеха за болния и е по-полезно от много приказки и обяснения. Много хубаво би било, ако болният, макар и невярващ, приеме да се помолим за него, не само в храма, но и там, до леглото му. Живата сърдечна молитва непременно ще докосне и раздвижи най-нежните струни на душата му, които може би никога досега на са звучали, и ще бъде истински балсам за нея. Но пак повтарям, че всичко трябва да се прави много внимателно, леко и *доброволно* (от страна на болния).

Може да се очаква болният атеист да отхвърли нашата молитвена помощ. Това не бива да ни обезкуражава. Ако не успеем да на сочим душата му по пътеката на вярата и ако той откаже да пие от живата вода на Христовото слово, ние пак трябва да се молим за него и да сме готови да направим всичко, за да оздравее. Какъв удивителен пример на състрадание и истинска любов към ближния намираме в днешния евангелски разказ (Марк 2:1-12). Ние не знаем каква е вярата на парализирания, но вярата на приятелите му, които го носят при Христос, е наистина безрезервна. Те нито за миг не се съмняват, че Христос ще излекува техния другар, само да успеят да стигнат с болния до Него. Затова правят и невъзможното: разкриват покрива и през направения отвор спускат парализирания пред нозете на Спасителя. Забележете: Иисус не го пита за вярата му - вярата на неговите приятели е достатъчна. Христос знае, че греховете са разболели душата на парализирания, а тя е разболяла, тялото. Затова, за да излекува тази психосоматична болест, Спасителят първом премахва причинителя ѝ и лекува душата, като прощава греховете на болния. После, след обясненията с книжниците, Той изцелява и тялото.

Колко дълбоки и жизненоважни истини има в тази евангелска случка. Колко важно е да знаем, че можем с вярата и молитвите си, с обичта и съчувствието си да помогнем дори и на невярващите болни. Какъв силен пример за приятелство, изобретателност и настойчивост при преследване на възвишени и благородни цели намираме в нея. И още: от този разказ става ясно кой е единствения, истинският Лекар, способен да лекува и душата, и тялото и да дари човека с крепко душевно и телесно здраве. Това е нашият Господ, и Бог, и Спасител Иисус Христос.

Когато почине наш близък, тежка мъка завладява сърцата ни. Скърбейки за него, ние си припомняме случки от живота му, черти от неговия характер, начина му на общуване. Забелязали ли сте, че в такива случаи скръбта действа като проявител? Колкото повече време минава, толкова по-ясно става, че ние не сме се отнасяли достатъчно добре с този човек: не сме били внимателни и

отзивчиви, пренебрегвали сме го, забравяли сме го за дълго, в болест и нужда не сме го спохождали и пр. В паметта ни, раздвигана от мъката, изникват все повече неща от отношенията ни с починалия, които ни карат да се срамуваме и ни изпълват с горчиво съжаление което с нищо не можем да превъзмогнем. И това съжаление е толкова по-силно, колкото по-близък ни е бил покойникът и става още по-горчиво от факта, че *вече нищо* не можем да променим.

Затова нека се огледаме внимателно около себе си: край нас са нашите семейства, нашите роднини, близки, приятели и колеги. С всички тях ние можем и трябва да се държим по-добре - отсега, още от днес. Нека бъдем по-добри родители, по-добри деца, по-добри другари, приятели и колеги *сега*, докато сме заедно на този свят.

Но думата ми е за болните и страдащите. Преди всичко тях не бива да забравяме и пренебрегваме, за тях най-много трябва да се грижим, на тях най-много трябва да помагаме. С вяващите да се молим и да укрепваме вярата им, за невяващите да се молим и да ги упътваме към вярата и на всички да служим с думи, дела и сърце. Да сторим всичко, което е по силите ни, за да им помогнем.

Та Христос като види вярата и старанието ни, да им каже: „Недо, прощават ти се греховете... Стани, вземи си одъра и върви у дома си" (Марк 2:5,11).

23 март 2003 г.*

РАДОСТ ЗА ВСИЧКИ

(Благовещение)

*„Радвай се, благодатна,
Господ е с тебе ”*

(Лук. 1:28)

Това са думите, с които архангел Гавриил поздравява девицата Мариам, преди да ѝ съобщи благата вест, че ще стане майка на Спасителя на света. Месеци по-късно, в нощта на Рождество, ангел яви на пастирите: „Ето, благо вестя ви голяма радост, която ще бъде за всички човеци” (Лук. 2:10). В деня на Възкресението Иисус посреща първите свидетели на дивното събитие - жените мироносици - пак с думите: „Радвайте се!” (Мат 25:9).

Всяка вест, дошла от небето и разгласена от ангели и човеци, е блага вест, вест на радост и утеха. Мотивът на радостта минава като сияйна нишка през целия Нов Завет. Защото Христос е най-великият Благовестник, възвестил чрез слово и дело истината за спасението. Със Своето себежертвено служение на Бога и хората Той донесе най-голямата, най-светлата радост на земята. „Това ви казах, за да пребъде Моята радост във вас и радостта ви да бъде пълна” - говори Иисус на учениците Си и на всички нас (Йоан 15:11). В тази радост пребъдваха всякога избраниците Христови и проповядваха словото за спасението като *радост за всички*.

„Радвайте се винаги в Господа - пише св. апостол Павел на филипяни - и пак ще кажа: радвайте се” (Фил. 4:4). А св. апостол Петър говори за вярата, проверена в изкушения, като за по-драго-

ценна от злато. Тази именно вяра в Христа, даряваща спасение, е извор на „неизказана и преславна радост“ (вж. I Петр. 1:598). Житейските несгоди, изпитанията и бедите не могат да я помрачат „Огорчават ни, а ние винаги сме радостни“ - възкликва св. апостол Павел (II Кор. 6:10). Удивително е, че тъкмо този апостол, посветил изцяло живота си на благовестието Христово и преживял голяма част от дните си „в скърби, в нужди и в утеснение, при рани, в тъмници и в скитания, в трудове, в бдения и в пости“ (II Кор. 6:4-5) -тъкмо той най-често говори за радостта и сякаш непрекъснато живее в нея. „Винаги се радвайте - пише той на солунци - непрестанно се молете, за всичко благодарете“ (I Сол. 5:16). „При всичката наша скръб - споделя пак той с коринтяни - преизобилстване с радост“ (II Кор. 7:4).

Изворът на тази радост, която озарява душите на всички истински християни и струи от тях в света, това е Благовещенската радост, дошла от небето с поздрава на Божия пратеник архангел Гавриил. Днес той поздравява и нас със същия поздрав: „Радвайте се, защото Господ е с вас!“ Нека приеме . с трепет и вяра тайната на светото Благовещение - девицата Мариам ражда Исус, Божия Син, за да ни спаси и царствотоМу - царство на любовта - не ще има край. И възрадва ни от тази чудна тайна, да станем и ние носители и разпространители на Благовещенската радост.

А за да станем апостоли на тази радост, трябва да отворим широко сърцата си за нея. Да я приемем така, както приемаме ласката на слънцето, животворния полъх на южния вятър и благоуханията на идващата пролет. Нека винаги - в сполуки и в беди, в спокойствие и в изпитания, в добруване и в несгоди - да пребъдваме в тази Благовещенска, Христова, Божия радост. С нея ние дори и бедни, мнозина ще обогатим; макар и страдащи, мнозина ще утешим и дори и нищо да нямаме, всичко ще притежаваме (вж. II Кор. 6:10).

25 март 2002 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“. - Б. Ред

СТЪЛБА НА БОЖЕСТВЕНОТО ИЗКАЧВАНЕ

(IV неделя на Великия пост)

Най-верният и сигурен път за постигане на истинска духовност е намерен и очертан от православното монашество. Изхождайки от виждането, че християнството е не толкова теория, колкото начин на живот, монасите отдават предимство на религиозния опит, разбрали - също от опит - че до Бога ни приближават не само богословстването и философстването, но чистият и праведен живот; не само разсъжденията и търсенията на разума, а добрите дела, белязани от искрена любов.

Религиозният опит на неизброимо множество монаси и отшелници е събран в т. н. светоотеческа литература, която е истинска съкровищница от несметни духовни богатства. В нея търсещият дух може да намери ценен съвет и надеждна подкрепа, проникновен психологически анализ и искрено съчувствие, т. е. всичко, което му е нужно, за да върви към Бога. Вярно е, че за нас, съвременните хора, много предписания изглеждат трудни и дори непосилни, но това е само на пръв поглед. В духовните и аскетически писания внимателно е спазен *принципът на постепенността* и в тях има правила не само за напредналите, но и за начинаещите във вярата; не само за тези, които имат дарбата да водят строг и въздържан живот, но и за нас, обикновените вярващи.

Особено ценен в това отношение е знаменитият труд на св. Йоан Синайски „*МСТВИЦА НА БОЖЕСТВЕНОТО ИЗКАЧВАНЕ*“.

Св. Йоан е живял през VI век. Станал монах още като юноша, той прекарва четирийсет години като отшелник до Синайския манастир, на който по-късно става игумен. В тези години той пише книгата „ЛЕСТВИЦА“, което значи *стълба*. В този свой труд, с право смятан от мнозина за боговдъхновен, св. Йоан споделя своя опит на подвижник и борец срещу страстите и злото в самите нас.

В гръцкия ръкопис трийсетте глави на книгата не са наречени стъпала, а *Хоуос*. - слова, защото те са беседи и разговори за наставление. В старобългарския превод е приета алюзията от стъпалата на стълбата на Яков, която се издигала от земята до небето! (вж. Бит. 28:11-16).

Името на тази велика книга е дала и прозвището на св. Йоан, който е наречен *Лествичник*, Св. Църква почита паметта му два пъти - на 30 март — деня на неговата кончина, и в четвъртата, днешната неделя на Великия пост, която носи името му. Твърде скоро „ЛЕСТВИЦА“-та става класическа книга не само за монасите, но и за всички, проявяващи интерес към самоусъвършенстването. Естествено е нейната строгост и висотата на изискванията в нея да ни изглеждат трудни и дори невъзможни за изпълнение, но не бива да забравяме две неща:

1. Тя е писана за монаси отшелници, които са се отрекли напълно от света, за да намерят Бога; и

2. Чрез нея и ние, разглезените и разпътни чеда на новото време, можем да се научим как да се вглеждаме критично в себе си и да откриваме слабостите и недостатъците си; как да се борим с тях и да придобиваме добродетели, „Защото ако искаме да постигнем смиреномъдрие - учи ни св. Йоан Лествичник, - нека не преставаме да изпитваме себе си; и ако в душата си мислим, че всеки от нашите ближни е по-добър от нас, то Божията милост не е далеч от нас.“

9 април 2000 г.*

ИСТИНСКИ ХРИСТИЯНСКИ ЖИВОТ

(Лазарова събота)

*„Докога, Господи, щемезабравяш док-
рай, докога ще скриваш лицето Си от
мене“?*

(Пс. 12:1)

В молитвите си ние искаме от Бога най-различни неща: душевно и телесно здраве, сили да вървим по пътя на доброто и да надмогваме слабостите си; трудоспособност и трудолюбие, идеи и вдъхновение; успех в начинанията и усилията си, сполука и добруване. Каквато и болка да ни мъчи, каквато и нужда да имаме, каквито и колебания да ни терзаят, ние можем да ги споделим с нашия небесен Отец и да Го помолим за помощ. Когато и да Го позовем, Той е винаги до нас, за каквото добро и полезно нещо да Го помолим - Той ще ни го даде в най-подходящия момент. Бог е готов да откликне на повика ни всеки ден и час, всяка минута и всеки миг. За Него няма приемни и почивни дни, работно и неработно време, отсъствия и отпуски. Има ли между нашите най-близки роднини и приятели някой, който да е готов да ни изслуша по всяко време, да поеме върху себе си тежестта на нашите скърби и нещастия, да ни облекчи и окуражи? Има ли някой, който като всемилостивия Бог да ни вдъхне сили и надежда, да ни внуши най-мъдрия съвет и да ни насочи към най-доброто решение? Да ни помогне - но някой път с невероятна леснина - да разплетем и най-сложните житейски обстоятелства?

Само Бог е Този, Който ще ни приласкае като майка рожбите си; ще ни погали със силна и блага десница като баща децата си, ще избърше сълзите ни и ще превърне плача ни в усмивка. Само Бог е Този, Който ще ни помогне да минем над бездната на тегобите и унието и ще ни измъкне със здрава ръка, ако започнем да потъваме.

Само Бог!

И все пак...

Не ни ли се струва понякога, че Бог ни е забравил? Не ни ли се струва понякога, че Той не чува молитвите ни и е глух за виковете и воплите ни? Не ни ли се струва понякога, че Той е безчувствен към страданията и нещастията ни, които ни спохождат едно след друго и сякаш нямат свършване? Не лумват ли в такива периоди в сърцата ни пламъците на съмненията, готови да изпепелят вярата, надеждата и любовта ни? Наистина ли Бог винаги ни чува, наистина ли е така благ и вселюбещ, както ни учи Писанието, така отзивчив и щедър?

Наистина ли Го има?

Днес е Лазарова събота - денят на Лазаровото възкресение. Болен е някой си Лазар от Витания, брат на Марта и Мария - разказва св. евангелист Йоан за чудното събитие (Йоан 11:1-45). Тази Мария е същата жена, която по-късно ще помаже с мирнозетете на Христос и ще ги избърше с косата си (вж. Йоан 12:3). Марта изпраща да съобщят на Христос, че брат и е болен „Тази болест не е за умирање, а за слава Божия - рекъл Иисус - за да се прослави чрез нея Син Божи. „И въпреки тревожното съобщение, Той не тръгва веднага за Витания, а остава там още цели два дни. „А Иисус обичаше Марта, и сестра ѝ, и Лазаря"-подчертава изрично евангелистът.

На третия ден Христос тръгва към Витания. Той знае, че Лазар е вече мъртъв и казва това на учениците Си. Наближават градеца на следващия ден. Марта посреща Христа с думите „Господи, да беше тук, нямаше да умре брат ми." Има ли ропот в тия думи? Едва ли. По-скоро болка и съжаление. И Марта примирено, но и с надежда добавя : "Но сега зная, че каквото и да поискаш от

Бога, Той ще ти Го даде." Предизвестена от Марта, Мария също излиза да посрещне Господа. И тя Му казва, обляна в сълзи, същите думи: „Господи, да беше тук, нямаше да умре брат ми". Тук сякаш можем да доловим някакъв укор: ако беше дошъл веднага можеше да го изцериш. При вида на Мариината и на близките ѝ скръб Иисус се трогва и просълзява. Някои се удивяват на голямата Христова обич към покойния и семейството му, а други възроптава „Не можеше ли Тоя, Който отвори очите на слепия, да направи, щото и Лазар да не умре?"

Знаем продължението на разказа. Иисус възкресява четиридневния покойник Лазар и мнозина повярвали в Господа; а други отиват при фарисеите и им разказват за случилото се.

Мнозина от нас не се молят редовно и с нужната вгълбеност. Когато изпаднем в беда обаче, започваме да зовем Господа от все сърце и очакваме Бог веднага да откликне на пламенната ни молитва. Но Той, както и при повикването Му от Марта, „не идва" веднага. Ние се тревожим, страдаме, молим се, а Бог сякаш изобщо не ни чува.

Това не бива да ни смущава. Понякога Бог веднага откликва на молитвите ни и Неговата милост ни застига бързо и изобилно. Но твърде често Той сякаш е глух за виковете ни. Трябва да знаем, че когато Бог се бави (според нашата човешка мярка), в това има някакъв дълбок и непостижим за нас (в момента) смисъл. Нашият кръгзор и във времето, и в пространството е крайно ограничен. Бог, Който обхваща и живота ни, и земята, и цялата вселена от начало до край, вижда нещата не частично като нас, а цялостно, като всичко *предвижда*; не само знае нещичко като нас, но знае всичко и *предузнава*. Той познава живота, възможностите, копнежите и тайните на всеки от нас, знае бъдещето и участва на всички хора И дава *своевременно* всекиму това, което му е нужно и полезно не само за земния живот, но и за спасението му. Ако не получаваме нещо, за което се молим, значи че не сме узрели за него, че то би ни попречило или навредило по някакъв начин. Даваме ли ние на бебетата да си играят с лъскавата ножица, към която така настойчиво посягат, или със запалката,

или с касетофона? Те плачат горко и не разбират нашата „безчувственост“; не знаят, че когато пораснат, ние сами ще им ги дадем и с удоволствие ще ги научим да си служат с тях.

Но ние не сме малки деца. И трябва да знаем, че всякакви укори и недоволства от рода на: „Господи, ако беше се отзовал на време“ или „Ти, Който Си всемогъщ и направи онова, можеше да на правиш и това“, са крайно неуместни и *нехристиянски*. Трябва да знаем и да помним, че Бог никога не ни забравя и изоставя, въпреки нашата немара и пренебрежение към Него. Трябва само да вярваме силно и непоколебимо, да се молим търпеливо и настойчиво и - най-важно! - *да живеем* според вярата си.

Всичко останало е в Божиите ръце.

А нали Бог е Този, Който ни води, милва и спасява? Той ни обича много повече, отколкото се обичае самите ние; Той по-добре от нас знае кога от какво се нуждаем; кога и какво ни е полезно или вредно; кога, какво и как да ни даде. И знаейки и обичайки, Той ни го дарява неизменно.

Живеем ли с тази мисъл и с тази вяра, като искрено благодарим на Бога за всичко, значи че живеем истински християнски живот.

27 април 2002 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ - Б. Ред

ВЕЛИЧИЕ И СМИРЕНИЕ

(Цветница)

Днес празнуваме необикновен по съдържание и чуден по смисъл празник. В християнската традиция Тържественият вход на Спасителя в Йерусалим, или както за краткост го наричаме Цветница или Връбница, се празнува с много радост и цветя, с палмови и върбови клонки, с всички багри и ухания на разцъфналата пролет. Ние сякаш се вживяваме в ликуването и възторга на хилядните множества, следващи и посрещащи Господа Исуса, Който, яхнал осле, съгласно пророчествата (вж. Зах. 9:9; Пс. 117:24-26), влиза като Цар на мира в Йерусалим, за да отпразнува Своята последна Пасха. Ние се радваме с всички, мислено постиламе дрехите си пред Него и Го приветстваме с „Осанна на Давидовия Син! Благословен е Идещият в името Господне!“, но не виждаме сълзите в очите на Христа; не си задаваме въпроса какво точно става, кому е нужно всичко това и защо Господ Исус го допуска.

Предлагам ви да вникнем по-дълбоко в смисъла на случило се днес, за да го разберем, почувстваме и преживеем в негова, та пълнота.

По време на цялото Си земно служение Исус Христос забранява на Своите ученици да говорят за Него като за чакания от Израила Цар и Спасител. Той винаги е отхвърлял всякакви земни почести и всякакви опити да бъде възхваляван и величан. С днешното Си действие Той сякаш променя тази линия; освен това Хрис-

тос извършва този вход с ясното съзнание, че само след няколко дни в същия този град, който е така силно развълнуван от необичайното Му явяване, Той ще бъде хванат, измъчван и умъртвен на кръста като най-голям престъпник. Защо Иисус постъпва така, защо допуска току пред кръстните Си страдания да му бъдат оказани царски почести и да бъде приветстван от многохилядното множество', събрано от всички краища на света? Нали цял живот е избягвал тъкмо това?

Иисус Христос идва на земята като Спасител на целия човешки род, но освен това - и като Месия, обещан предварително на юдейския народ, чрез който народ Той се явява на света. Като такъв Христос проповядва, изцерева, върши чудеса, избличава и пр. Словото и делата Му са във всяко човешко определени и класификация; те смайват и поразяват всички. Всеки непредубеден и внимателен към учението и деянията Му юдеин би могъл да разпознае в Него Божия Избраник и Помазаник. Но въпреки това за мнозинството от евреите е нужно недвусмислено, ясно и категорично - при това и публично - заявяване, че Той имен но - Иисус от Назарет, Галилеецът, е този Христос и Месия, за Когото свидетелстват пророците. По време на служението Му някои са приемали Христа, други са Го отричали, но най-много са тези, които са се колебаели и недоумявали. С днешния акт Господ Иисус разсейва всички колебания и недоумения. Освен това Синът Човешки е трябвало да се яви на дъщерята Сионова (Израил) именно като кротък Цар, та като отхвърли в Негово лице своя жених, да не може да се оправдае, че Го е отхвърлила по незнание.

Ето това е главната цел на днешната Христова постъпка: *все-народна обява за всички юдеи, че Той, Иисус от Галилея, е техният истински Месия!* Това се потвърждава недвусмислено и от думите на Христа, изречени през сълзи пред портите на Йерусалим „0, ако ти в този твой ден (к. м.) бе разбрал какво служи на Твоето спасение (на твоя мир) (Лука 19:42). Изразът в, „този твой ден" показва извънредната важност на настоящето събитие за еврейския народ. И наистина, в тоя ден, с отхвърлянето на Месия, завинаги е решена съдбата на юдеите.

Не е трудно да се досетим защо това всенародно обявяване, че Исус е Христос и Месия, не е направено в друго време, а в самия край на Неговото служение. Ясно е, че ако Христос бе заявил това по-рано, щеше да бъде преследван, хванат и незабавно умъртвен. А една такава преждевременна смърт, преди да са положени здрави основи на Царството Божие на земята, би била напълно безсмислена. Освен това евреите са си представяли Месия като земен цар, който ще възстанови Давидовия престол и царства. Тъкмо това биха очаквали те от Исус и ако Той остане ще по-дълго на земята като „Цар Израилев“, биха започнали народни вълнения: а навярно и бунтове срещу римляните.

Бих искал да спра вниманието ви и на още нещо. Самият начин на влизането в Йерусалим е така предвиден и осъществен, че изпълнението на древното пророчество да не даде повод за мечти и очаквания за *земно* царство на месия. Между последователите на Христос е имало и хора заможни и богати, които биха могли да Му осигурят всичко, за да се представи Той пред „щерката Сионова“ с величието и блясъка на Израилев цар. Но Исус не прави нищо подобно. Явява се на целия Йерусалим с присъщата Си простота, смирение и дори бедност. Наричат Го „Цар Израилев“, пеят Му „Осанна“, размахват клончета и постилат дрехите си пред Него. Но това са почести, изразяващи само искрената почит, обич и усърдие на народа. Няма я разкошната колесница, въоръжените конници, пищните одежди и царски украшения! Край Христос крачат дванадесетте Му ученици, и те бедни като Него; Той язди осле, взето назаем, върху което са струпани връхните Му дрехи. Цялата тържественост на този вход се изчерпва с искрената радост и почит на учениците и многобройния народ, преливащи в ликуване и възторг. И тук проникновеният наблюдател би могъл да прозре онази свята истина, изречена от Спасителя за последно пред Пилат: „Моето царство не е от тоя свят“ (Йоан 18:36). Така Христос с този вход постига и друга цел: да изтрие от представите на евреите мечтите за земно царство на Месия.

Ето колко дивно, необикновено, изумително събитие празнуваме днес. „То е по-славно от всяко друго посрещане на човек, за-

щото тук иде Спасителят в името Господне. Никога земята не е виждала такова посрещане, при което величието върви редом със смирението, признанието се съпровожда от отрицание, любовта е съпътствана от омраза." (Патриарх Кирил, *Път Господен*, С, 1957 г.). Пренасяйки се мислено сред възторжените тълпи, нека намерим *своето място* в този вълнуващ празник. Като християни, чада на Църквата, ние безспорно ще се видим сред онези, които най-усърдно приветстват Христа. А после? Много важно е какво ще сторим след това. Когато хванат Спасителя и започнат да Го разкарват по съдилищата, да Го бичуват и измъчват. Няма ли да се скрием като учениците Му и да се отречем от Него като Петър? Твърде изменчиво е човешкото сърце! Често ние се въодушевяваме от едно или друго в нашата вяра; но също толкова често въодушевляването ни се изпарява, старанието заличава и ние на дело се *отричаме* от Христа.

Нека се опитаме да живеем така, че *да запазим в себе си* радостта и възторга от посрещането на Идващия да страда за нас и за света Спасител. Да не позволяваме това преклонение и удивление пред божествената Му саможертва да напускат сърцата ни. Да прогонваме съмненията, колебанията и униятието и да помним, че веднъж дошъл и приет с искрена радост в душите ни, Той ще бъде с нас „през всички дни, до свършека на света" (Мат. 28:20).

23 април 2002 п*

* Произнесена в храма Света Троица" - Б. Ред

С ДУХ И ИСТИНА

(Неделя на самарянката)

Духовната и телесната природа у човека са съединени по един удивителен и неповторим начин. Те са тясно свързани и зависими една от друга и живеят общ живот, формирайки неповторимата човешка личност. Почти всяко движение и потрепване на душата, всяка наша мисъл, чувство или желание резонира, „съзвучават“ в тялото, намирайки своя телесен израз. И колкото по-силни са тези душевни движения, толкова по-силен е техният телесен „отзвук“. Ние можем да скрием някои свои по-слаби чувства, делнични мисли и обикновени желания, но по-силните и дълбоки - никога. Често пъти те ни завладяват така, че разтърсват цялото ни същество и физическите ни реакции стават не само видими, но и заразителни за околните.

Този закон е валиден за всяка област от живота ни, включително и за религиозната. Нашата вяра в Бога насочва към Него и мислите, и чувствата, и желанията ни. Тази насоченост, тази отзивчивост на душата към Бога ние наричаме *религиозно настроение*. Това религиозно настроение, което обхваща целия човек, не може - както ивсяко друго настроение - да не намери външен, телесен израз. Това са различните телодвижения, думи, символични знаци и пр. Защото и в религиозната, духовната област човекът си остава човек - едно психосоматично, духовно-телесно същество. Поради тази именно причина тялото не може да остане

безучастно и по свойствен нему начин участва в религиозния живот на човека. Съвършеното духовно (безтелесно) богопочитание е възможно само за чистите духове (ангелите).

Така, естествено и непринудено, се ражда и развива цялата църковна обредност, целият богослужебен цикъл. Никой не е седнал да измисля чужда на човешката природа система от обреди и да ги налага на вярващите. Цялото православно богослужение е просто външен израз на нашето религиозно настроение, на почитта, любовта и копнежа ни по Бога. И ако някой възрази, че то е твърде богато и пишно, цветисто и песенно, бихме могли да го запитаем; а нима религиозните преживявания на човешката душа са по-бедни и незначителни? Нима можем да намерим съответен достоен външен израз на дълбочината и силата на религиозните чувства, на тяхното богатство от отсенки и посоки? Богослужението е само един опит да покажем част от това, което става в душите и сърцата на вярващите, когато са устремени към Бога.

Днешното литургийно евангелие (Йоан 4:5-42) разказва за беседата на Христос със самарянката. На въпроса ѝ къде трябва да се покланяме Богу - на планината Гаризим или в Йерусалим - Иисус отговаря: „Бог е дух: и тия, които Му се покланят, трябва да се покланят с дух и истина“ (Йоан 4:24). На тези думи се позовават протестантите и отхвърлят почти всякакви външни действия на богопочитание; отхвърлят на практика всякакво богослужение и се ограничават само в духовно поклонение. На пръв поглед те изпълняват стриктно Христовата повеля. Но само на пръв поглед. Тяхното поклонение *не е истинско*, защото не обхваща *грялото* същество на човека. Има хора по природа сдържани и пестеливи на жестове и външни действия. Но има и такива (може би по-голяма част), които просто *не могат* без външен израз на душевните движения. За тях едно такова „духовно“ богопочитание би било недостъпно, неудобно и дори тягостно. Да се покланяме Богу с дух и истина ще рече да Му се покланяме не само телом, само външно, без мисъл и чувство. Когато се кръстим механично, а мисълта ни лети „по света“, когато стоим в храма и се покланяме или дори припяваме на свещеника, а сърцето ни е свито от

някакви житейски грижи, ние се покланяме без дух и истина. Ако по време на служба говорим с някого, или се смеем, или си излезем по средата (без належаща причина), ние се покланяме без дух и истина. Ако следим действията на свещеника, но нямаме представа какво е тяхното символично значение, ако по време на светата литургия не *съпреживяваме* събитията от живота на Христос, които тя пресъздава, значи, че ние се покланяме без дух и истина. Господните думи за истинското поклонение съвсем *не изключват* външното богопочитание. Сам Той многократно го е приемал и е допускал да Му се кланят, да Го поливат с миро и да целуват нозете Му (вж. Мат. 2:11, Лука 7:33, Мат. 9:18, Мат. 28:17 и мн. др.). Ако Иисус забраняваше телесното поклонение, нямаше Сам да коленичи и да пада с лице до земята по време на молитва. С тези Свои думи Спасителят иска да ни предупреди да не си останем *само* с него, с външното поклонение, което се ширело тогава сред книжниците и фарисеите. За такова поклонение Бог чрез пророк Исая казва: „Този народ се приближава към Мене с устата си и с езика си Ме почита, а сърцето Му отстои далеч от Мене“ (Ис. 29:13, вж. също и Мат. 15:7-9; Марк 7:6-7).

И тъй, изправени сме пред две крайности. Едната е да приемем *буквално* Христовите думи и да се ограничим с едно сухова-то и студено, лишено от външни изяви, от песенност и багри, „интелектуално“ богопочитание. Този начин на поклонение е неправилен и неприемлив, защото е несъобразен, несъответен на двусъставната човешка същност. Той не само пренебрегва нашата телесна природа, но оставя гладна и душата. Защото красивите и съдържани, изпълнени с дълбок смисъл и символика обреди на богослужението са истинска *духовна* храна за човешката душа.

Другата крайност е на обратния полюс: да се увлечем и ограничим само във външната, празна обредност, лишена от смисъл и съдържание, откъсната от духовния си корен. Да забравим, че то, външното богопочитание, не е цел, а само *средство*, чрез което да изявим движенията, вълненията и поривите на душата, търеща Бога.

Да се покланяме Богу с дух и истина ще рече да Му се покланяме от душа и сърце, с мисъл и чувство; да Му се покланяме искрено и непресторено, нелъжовно и нелицемерно, чисто и честно. Добре е да помним и това, че една пестеливост и сдържаност във външните изяви винаги е за предпочитане пред прекомерната и често смущаваща разточителност. Истинското поклонение няма нищо общо с показността и самоизтъкването.

Ще завърша с вдъхновените думи на псалмопевица, които, струва ми се, биха били уместен и добър финал на темата: „Дойдете да се поклоним и да припаднем, да преклоним колена пред Господа, нашия Творец... Да влезем в Неговите порти със славословие, в Неговите двори - с хваление.

Славете Го, благославяйте името Му" (Пс. 94:6; Пс. 99:4).

2 юни 2002 г.*

*Произнесена в храма „Света Троица" - Б. ред.

СВ. ФОТИНИЯ

(Неделя на Самарянката)

*„Който пие от водата, която Аз ще му дам,
Той вовеки няма да ожадне; но водата, която му дам,
Ще стане в него извор с вода, която тече в
живот вечен“* (Йоан 4:14)

Днес бих искал да ви разкажа за св. Фотиния и за чудните президентности в нейния богат и противоречив живот. Съдбата и делата на тази равноапостолна жена са живо потвърждение на Христовото учение и убедителен и неувяхващ пример за всички християни и особено за нас, съвременните изгубени овци на Исусовото стадо.

Св. Фотиния живее през първата половина на I в. Всъщност Фотиния (Светла) е християнското и име, което получава при кръщението; рожденото ѝ име не е известно. Младите години на Фотиния преминават в лекомислен и неподреден живот. Но тя, като всеки човек, дълбоко в сърцето си носи семенцето на вярата и благочестието, което чака влага, топлина и светлина, за да поникне, да израсне и да даде своите богати плодове.

И ето че това се случва. Една неочаквана среща с Господа Исуса така обилно напоява, стопля и просветява душата ѝ, че тя оставя всичко (буквално и преносно) и става пламенна Христова последователка. След като приема св. Кръщение и името Фоти-

ния, тя, заедно с по-малкия си син, се отдава на благовестническа дейност. Приела живата вода на Словото от Самия извор, тя щедро я разливала в душите на гладните и жадните за правда. Проповядва не само в Палестина, но и в Африка и Италия. По-големият ѝ син Виктор е римски военачалник и като такъв трябва да преследва и да предава на съд християните. Вместо това той ги укрива, защитава и като своята майка ревностно проповядва Евангелието.

Всичко това се случва по жестокото Нероново време. Виктор е заловен и изправен пред императора. За изненада на всички заедно с него се явява и майка му Фотиния, и брат му, и петте сестри на майка му. „Защо идвате и вие?“ - пита ги учудено Нерон. „За да те научим да почиташ Христа!“ - отговарят бъдещите мъченици. Това силно разгневил императора и той заповядва да подложат на жестоки мъчения непокорните. Смазват ръцете им с чукове върху наковалня, бият ги с бичове и тояги, а накрая отрязват ръцете им. Но Бог им дава сили и облекчава техните страдания; и в тъмницата те проповядват Христа, превръщат затвора в храм Божий. Палачите обаче продължават мъченията и, безсилни да сломят волята им, умъртвяват всички. На Фотиния одират кожата, а тялото ѝ хвърлят в кладенец. Това става в шейсет и шеста година; паметта на св. Фотиния се чества на двацети март.

Днес е пета неделя след Пасха - Неделя на самарянката. Неделята е наречена така, тъй като, както чухте, днес се чете евангелския откъс, в който св. евангелист Йоан Богослов ни предава беседата на Христа с една жена самарянка. В тази забележителна беседа Спасителят говори за живата вода и за нейното чудотворно и животворно действие. Тази жива вода както всички знаем, е учението на Господа Иисуса и благодатта на Св. Дух. Който пие от нея, който обилно пои душата си с тази жива вода, той никога не ожаднява, а сам става извор с вода, която носи Евангелското учение и благодатта Божия прераждат, преобразяват и възраждат човека и живота. Те са като лекарство, което премахва болестите и недъзите на греховете и пороците, като балсам, който лекува язвите на нечистите помисли и намерения, като живителна вла-

га, която дава подтик и растеж на всички добродетели. Действието на тази жива вода, която ни дава Христос, твърде често е бързо и незабавно. Вкусилият от нея е така въодушевен от нейната сладост, че няма търпение да я сподели със своите близни и така сам става неин извор. Точно такъв е и случаят със самарянката. Тя оставя стомната си пред кладенеца и бърза да се върне при своите съграждани, за да им съобщи, че се е срещнала и разговаряла с един необикновен човек, който може би е Самият Христос. Душата на тази не особено благочестива жена е напоена с живата вода на Господа и тя бърза да напои с нея и своите близни, като ги довежда при Христос. Така самарянката, по думите на св. Йоан Златоуст, извършва едно истински апостолско дело. Господ Иисус остава и два дни проповядва в Сихор. Мнозина разтварят не само домовете си, но и сърцата си за Него. Може би ще се запитате каква е съдбата на жената самарянка? Преди малко аз ви я разказах. Мъченицата св. Фотиния, отдала живота си за вярата в Господа Иисуса, е същата самарянска жена, която разговаря със Спасителя при Якововия кладенец. Каква необикновена участ! Св. Фотиния загива, като хвърлят тялото ѝ в кладенец. И както често става в живота, кръгът се затваря. Тази, която при кладенец оставя греховния си живот, в кладенец оставила и земния си живот и се преселила в другия - вечния блажен живот. Грешната, презирана от юдеите самарянка отишла при кладенеца за обикновена вода, а си налива живата вода на спасението. Земният път на жената самарянка - св. Фотиния е удивителен пример за това как Божията благодат преобразява и възгражда и най-грешната душа и издига човека от сивите низини на греховното ежедневие до висотите на мъченичеството.

Нека това бъде наш пример - за вдъхновение, подражание и следване.

25 май 2003 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

„ЗАЩО ГОСПОДИ?"

(VI неделя след Пасха - на Слепия)

Неотдавна, в самото навечерие на най-радостния и тържествен християнски празник Възкресение Христово, страната ни отново бе сполетяна от страшна беда. Дванайсет български деца се удавиха в ледените води на р. Лим. Спомнете си покрусата и вцепенението, които като черен облак покриха цялата страна. Едва ли имаше българин, който да не скърби в ония дни; едва ли имаше майка, която да не плачеше заедно с родителите на невръстните жертви. Мъка, недоумение и безнадеждност. И неизменните въпроси: „Защо се случи това, Господи? Кой е съгрешил, чия е вината за това тежко нещастие? Нима десет-дванайсетгодишни деца могат да бъдат наказвани със смърт за свои или чужди грехове? Да не би Бог да наказва тези деца за греховете на техните родители, деди и прадеди?" Спомням си, че като дете чух подобно обяснение: за тежки грехове Бог наказва потомците на престъпниците до трето и четвърто, че дори и до девето коляно. Това ме потресе и аз упорито не исках да се примиря с подобно твърдение. Струваше ми се страшно несправедливо (а то си е точно така) невинните потомци на сгрешилите да страдат за чужд¹ грехове, за които дори и не са чували. Но такава вярване упорито живееше сред хората, живо е и до днес и аз бих искал да си изясним този въпрос, разглеждайки го в светлината на православната вяра.

Повод за това ни дава и днешният евангелски разказ за изцелението на сляпо родения (Йн. 9:1-33). Веднага при срещата с него учениците бързат да попитат Спасителя: „Заради чий грях този

се е родил сляп - негов или на родителите му?" В Стария Завет има няколко места, в които се говори за наказания на потомците на грешниците, може би именно тези текстове, четени повърхностно, извадени от контекста и тълкувани неправилно, са станали причина да се породи у мнозина погрешното вярване, че Бог наказва деца и потомци за греховете на техните родители и предци, Най-красноречивият текст с такъв смисъл намираме в книга Изход, двайсета глава, пети стих: „Аз съм Господ, Бог твой, Бог ревнител, Който за греха на бащи наказвам до трета и четвърта рода децата, които Ме мразят..." Това е всъщност част от четвъртата Божия заповед: „Не си прави-кумир..." За да бъде направен погрешният извод, че Бог наказва децата заради грехове на бащи и деди, явно част от текста е съкратена произволно и е извадена от контекста. Четено е така: „Аз съм Господ, Бог твой... Който за греха на бащи наказвам до трета, и четвърта рода децата." Но текстът не свършва тук, а продължава: „... децата, които Ме мразят" (к. м.). А това вече е нещо съвсем различно: „...наказвам-казва Бог - до трета и четвърта рода децата, които ме мразят, т. е. децата, които продължават да грешат и повтарят греховете на бащите и дедите си. Но текстът не свършва и така, и тук няма точка, а запетая. Продължението е още по-красноречиво: „... и Който показва милост до хилядно коляно към ония, които Ме обичат и пазят Моите заповеди. „Следователно, повече от ясно е, че никой няма да бъде наказан несправедливо за чужди грехове, пък били те и на неговите родители и предци. Напротив! Милостта към тези, които обичат Бога и спазват заповедите Му, е „до хилядно коляно", сиреч безкрайна. Въпреки че при внимателен прочит на този текст няма място за никакви колебания и недоразумения, св. Йоан Златоуст в своите Беседи върху Евангелието според Йоан, а по-късно и Блажени Теофилакт, архиепископ Български, намират за нужно да дадат някои пояснения. Блажени Теофилакт посочва категоричния текст от Второзаконие, 24:16: „Бащите да не бъдат наказвани със смърт за децата и децата да не бъдат наказвани със смърт за бащите; всеки да бъде наказван със смърт за своя грях." И продължава: „Но как, ще кажеш, е написано: „Който за

вината на бащите наказва децата на децата до трета и четвърта рода (Изх. 34:7)? На това може да се каже, първо, че това не е всеобща присъда, казана е не за всички', а само за тези, които излезли от Египет... За да не помислят излезлите от Египет, че няма да бъдат наказани със същото, с каквото били наказани и бащите им, макар и да съгрешат по-лошо от тях, (Бог) им казва: „Не, не е така, греховете на бащите ви, т. е. наказанията, ще преминат и върху вас, защото вие не станяхте по-добри, а извършихте същите грехове, дори и по-лоши. „В Библията има не един и два пределно ясни текста, които хвърлят обилна светлина върху този въпрос. Цялата осемнайсети глава от Книгата на пророк Иезекийл е посветена именно на това - кого наказва Бог и защо. В стих двайсети четем: „Душа, която съгрешава, ще умре; син *не ще* (к. м.) понесе вината на баща и баща не ще понесе вината на син; правдата на праведния при него си остава и беззаконието на беззаконния при него си остава."

Необяснимо е защо тези пределно ясни текстове са останали незабелязани или пренебрегнати, а от контекста е извадена само онази част от Господните думи, която да даде основание на повърхностните (или недоброжелателни) читатели на Библията да заключат, че Бог наказва невинните деца и внуци за престъпленията на техните предци. Такова нещо няма. Дори и несъвършеното човешко правосъдие не наказва децата за греховете на родителите, камо ли абсолютната Божия справедливост.

Но защо все пак загинаха свищовските деца? Защо изобщо загиват и умират абсолютно невинни пеленачета и невръстни дечица? Дали Бог ги е грабнал от този груб и жесток свят и е побързал да ги пресели в райските градини, за да им спести бъдещи страдания и да предпази душите им от поквара и погиване? Или е искал да ни разтърси до дъндуша, за да си дадем сметка, че далеч от Него никой човек и никое общество не може да добрува истински?... Не знаем! В живота на човечеството и на всеки човек поотделно има моменти и периоди, когато ни е много трудно и дори напълно невъзможно да разберем Божията грижа и любов, Божиите отзивчивост и щедрост, снизходителност и прошка. Не са малко

случаите, когато Бог може да ни се стори глух и безчувствен, дори отсъстващ, несправедлив и (дори)безмилостен. Но това съвсем не е така! Това е само привидно. Със своите несъвършени физически и духовни сетива, с ограничения си ум и крайно стеснен кръгозор ние изобщо не можем да си изградим вярна представа и преценка за живота и неговите тайни, за човешките съдби и за смисъла и значението на всичко, което се случва с нас и около нас. Но трябва да знаем и твърдо да вярваме, че Бог е всемилостив и дълготърпелив, че Той е абсолютната любов, доброта и справедливост. Дори и най-мигновената, най-беглата мисъл, че Той е суров, безмилостен или отмъстителен е *недопустима*. А да вярваме безрезервно в безграничната Божия милост, любов и справедливост това всъщност означава *да се доверим на Бога*; това значи да оставим живота си в ръцете Му и да имаме пълната увереност, че Той като любещ баща ще ни води към единствено възможното, истинско и непреходно щастие. Колкото и трудни, стръмни и криви да ни изглеждат понякога пътеките, които Той избира за нас; колкото и непреодолими и страшни да са препятствията, които Той ще поиска да преодолеем.

Безсмислено е да си задаваме въпроси, на които не ни е дадено и не можем да си отговорим. Безсмислено е да се подлагаме на толкова жестоки психически и интелектуални самомъчения. Да. Ние можем да си дадем сметка какъв е нашият дял в световното зло. Но можем ли да обясним защо гръмотевицата удря и подпалва тая къща, а съседната остава невредима? Защо градушката отнася това село, а отминава околните? Защо умират пет и десетгодишни деца, а живеят столетници? Не можем! И никой никога не е могъл. Вярата. Единствено вярата ни в непогрешимата Божия справедливост и всепрощаваща Божия любов би могла да запълни тази тъмна бездна на недоумението, неразбирането и ужаса. Вярата в Бога, проповядвана от Светата Църква, е единственият надежден и спасителен кораб, който би могъл да ни преведе над страшните житейски глъбини и да ни помогне да стигнем до жадувания бряг на Божието царство.

Имаме ли тази вяра? Пътници ли сме на този кораб? Нека сами си отговорим на тези въпроси. Това е по силите на всекиго от нас.

16 май 2004 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

УТЕШИТЕЛЯТ

(Празник Св. Дух)

Всекиму от нас се е случвало да бъде обиден или оскърбен несправедливо. Когато става дума за дребни и обикновени неща от всекидневието, ние отминаваме незаслужените укори и бележки, без да им отдаваме особено значение. Но понякога, когато сме извършили някое добро дело, когато сме защитили по-слабия и сме помогнали на немощния и въпреки това излизаме виновни, тези обвинения ни се струват особено тежки. Тогава търсим близък човек, с когото да споделим болката си и да получим подкрепа. Ала има случаи, при които дори и най-близките ни не са в състояние да ни разберат, не вярват изцяло в нашата добронамереност и невинност и са готови да ни подозират в лукавство и нечисти помисли. Тогава ние се чувстваме дълбоко наранени и унижени. Вместо похвала сме получили обвинения, вместо благодарност - подозрения, вместо сърдечност и взаимност-студенина и равнодушие. Едва ли има по-самотни от нас в такива моменти! Струва ни се, че щом и най-близките ни не ни разбират, ние сме изоставени от всички, че целият свят е потънал в зло и никъде в човешкото море не можем да намерим островче на съчувствие.

Ненадейно обаче срещаме някой стар познат, който непринудено ни заговаря. Той проявява жив интерес към болката ни и ние усещаме непрестореното му състрадание. Нещо повече. Той е простодушен и чистосърдечен, гледа на живота с вяра и упование дори с радост и въодушевление, и всичко това с няколко само думи успява да предаде и на нас. Ние мигом се преобразяваме, Уни-

нието ни се стопява като пролетен сняг, обидата и унижението ни изчезват, прогонени от смелостта, енергията и въодушевлението, които постепенно изпълват сърцата ни. Доскоро разколебани и обезверени, ние отново сме изпълнени със сили и готовност да защитаваме истината и доброто, отново сме готови да бъдем воители на правдата, каквото и да ни струва тава. Ето, такава е силата на утешите ля.

В прощалната си беседа Христос разкрива пред учениците картината на очакващите ги гонения и скърби в света (вж. Йоан 15:20-21; 16:2-3). Но Той им обещава, че те няма да бъдат сами в страданията, защото ще им изпрати Утешител, Дух Свети, Който „ще ги упъти на всяка истина“ (Йоан 16:13). Този божествен Утешител не само ще ги просвети и вдъхнови, не само ще ги изпълни със смелост и неутолим порив да благовестят, но ще вложи в сърцата им дълбоко нравствено удовлетворение, че служат на Христовата правда. И точно това удовлетворение ще им помогне не само да понесат, но и да тържествуват в гоненията и изпитанията. Тегобите и унижението, които почти винаги съпътстват на земята сработниците Христови, не могат да не всяват смут и съмнения в душите им. Това са изпитали и самите апостоли веднага след смъртта на своя Учител: „А ние се надявахме, че Той е Оня, Който щеше да избави Израиля“ (Лука 24:21). Но Утешителя, Дух Свети, Който Христос им изпраща от Отца, Духът на истината, е Този, Който ще разсее съмненията, ще успокои сърцата и ще даде небесни сили и смелост в предстоящите драматични изпитания.

Този божествен Утешител, Дух Свети, третото лице на Пресвета Троица, Който предвечно изхожда от Отца, е пратен и на нас, съвременните християни. Неговото животворно действие от мига на сътворението, когато Той се е носел над „безвидната и пуста материя и я оплодотворявал (вж. Бит. 1:2) и до днес не е преставало. Той е все така „навсякъде и всичко изпълва“ (вж. молитвата „Царю небесни“). Остава само да Го призовем.

Но молим ли се ние на Светия Дух? Викаме ли Го в тежки дни когато сме притиснати от скърби и неволи, да дойде и да ни утеша, да прогони тревогите и да изпълни сърцата ни с мир и надеж-

да? Търсим ли Го, когато потъваме все по-дълбоко и гибелно в тресавището на греховните навици и пороци, за да ни „очисти от всяка сквернота“? Зовем ли Го, когато сме в мрак и безпътица, когато просветлението и вдъхновението сякаш са ни напуснали завинаги, за да „обдари и укрепи нашите душевни сили“ (вж. молитвата „Преблагии Господи“)?

На вчерашния ден Дух Свети слиза над апостолите, Божията майка и другите с тях във вид на огнени езици. Нека се молим този божествен Огън да слезе и над нас и да изгори без остатък и нашите грехове; нека се молил Неговата светлина да просвети умовете и мислите ни, а небесната Му топлина да сгрява винаги сърцата ни" Та и ние, по думите на св. апостол Павел, „да се умием, да се осветим и да се оправдаем в името на Господа Иисуса Христа и чрез Духа на нашия Бог" (I Кор, 5:11).

24 юни 2002 г>

"Произнесена в храма „Света Троица" - Б. ред.

ДОСТОЙНИ ЛИ СМЕ ЗА ГОСПОДА

(Неделя на всички светии)

Преди няколко години на неделните служби в нашия храм започнаха да идват две сестри близначки. Бяха, около тринайсет-четиринайсет годишни и си приличаха като две капки вода. Те не пропускаха литургиите в неделя, а понякога идваха и в делнични дни. Стояха чинно и съсредоточено отначало докрай и изслушваха с интерес проповедта на свещеника. Всеки път си вземаха нафора и благословение и след това напускаха храма. С течение на времето разбрах, че те спазват постите и се изповядват и причестяват редовно.

Тъй като не виждах възрастен човек с тях, поинтересувах се кой ги е възпитал така добре въз вярата и ги е насочил по пътя към храма. Това, което чух, направо ме изуми. Оказа се, че родителите им не са религиозни хора. Двете момичета сами, водени от някакъв естествен, вроден стремеж към вярата, бяха намерили църква и се бяха кръстили. Сами бяха се сдобили с „Нашата вяра“ и някои други популярни книги и имаха вече добра религиозна грамотност. И всичко това, те бяха вършили тайно, тъй като баща им, военен, бил противник на всичко „попско“ и църковно. На службата момичетата идваха също тайно, за да избегнат разправиите вкъщи. Родителските забрани обаче явно не ги разколебаваха ни най-малко и те са все така редовно тук сред нас.

В днешното кратко, но много съдържателно евангелско четиво (Мат. 10:32-33,37-38; 19:27-30) ние чухме Христос да казва: „Кой-

то обича баща или майка повече от Мене, не е достоен за Мене; и който обича син или дъщеря повече от Мене, не е достоен за Мене; и който не взима кръста си, а следва подире Ми, не е достоен за Мене (Мат. 10:37-38). Тези думи на Спасителя наистина будят недоумение и могат да смутят мнозина. Всички знаем петата Божия заповед: „Почитай баща си и майка си, за да ти бъде добре и да живееш дълго на земята“ (Изх. 20:12). Сам Бог ни е заповядал да обичаме и да се грижим за родителите и близките си. „Ако някой се не грижи за своите, а особено за домашните си, - предупреждава ни св. апостол Пазел - той се е отрекъл от вярата и е полош от неверник (I Тим. 5:8). В противоречие ли са Христовите думи с тези предписания? Съвсем не! Да, ние сме длъжни да обичаме, да почитаме и да се грижим за родителите, децата и близките си. Това е наш неотменим християнски дълг. Но какво да правят децата, ако родителите безбожници не им разрешават да живеят според вярата си Какво да прави съпругата, ако мъжът и се мръщи и ругае винаги, когато тя тръгва към храма? Какво да прави бабата, когато искат от нея да остане при внучето (За да могат младите да излязат), а тя така иска да отиде на празничната служба? И това все пак са най-дребните и обикновени неща. Често пъти от нас се иска да излъжем, да станем дори съучастници в кражби и измами. Да, ние трябва да обичаме близките си и винаги и всячески да им помагаме, но *само* ако техните нужди и претенции са в съгласие с Божията воля. Ако това, което те искат от нас, противоречи на Божиите заповеди, ние сме поставени пред сериозен избор. Какво да сторим, как да постъпим? За да ни избави от тези колебания и недоумения, Христос недвусмислено и категорично заявява „Който обича баща и майка, син или дъщеря, роднина или приятел, началник или големец повече от Мене, не е достоен за Мене!“ Ако, за да угодим някому, - който и да е той! - ние извършим грях или пренебрегнем християнските си задължения, значи ние не обичаме Христа и не сме достойни за Него и за Божието царство. Такъв е смисълът на Христовите думи, че нищо земно и човешко не бива да поставяме пред Господните изис-

квания и повели. Защото какво ще спечелим, ако придобием нечие човешко одобрение и благоволение, а загубим Божието? Или с какво и как ще оправдаем човекоугодничеството си? С това, че сме пренебрегнали и оскърбили Господа Христа и Неговата кръстна саможертва ли? Тук никакви компромиси не са възможни. И точно затова Христос е така категоричен. Това, може би дори и без да го знаят, са усещали с чувствителните си за вярата сърца двете момичета и са го спазвали.

Разбира се, не е лесно да противоречиш на домашните си и да се изправиш срещу висшестоящите, особено когато си зависим от тях. Но въпросът трябва да бъде поставен ясно и принципно: „Аз съм християнин, стремя се да обичам и да бъда полезен на всички, но няма да сторя нищо, което е в разрез с моята вяра. Приемете ме и ме обичайте (или търпете) такъв, какъвто съм следовник на Господа и Спасителя Христа.“ Сигурен съм, че в повечето случаи ялната и принципна позиция ще предизвика уважението на другите и ако ние наистина живеем според вярата си, всички не само ще оценят, но и ще одобрят това.

Но ние няма да сме достойни за Христа и ако Го следваме, а не носим кръста си. Част от тежестта на нашия кръст са и спънките и препятсвията, които срещаме по пътя си след Господа. При някои това може да е неодобрението и съпротивата на близките, при други леността, безволието и нерадението, но при всички ни това са съблазните, изкушенията и *нежеланието* да се отречем от греховните си навици, нежеланието да станем по-добри, по-чисти и по-предани на Христа. Това желание са имали в пълна мяра хилядите знайни и незнайни светци, чиято памет чествуваме днес, в неделята на всички светии. Те пламенно и страстно, с цялото си същество са пожелали светостта и чистотата и затова Бог им е помогнал да я постигнат. И ако ние трябва да се молим за нещо най-напред, ежедневно и постоянно, то е именно това: да ни даде Бог да възлюбим Неговата правда с всички сили, с цялата си душа и сърце и с всичкия си разум и да пожелаем, искрено и дълбоко, да бъдем по-малко себелюбиви, лениви и грехолю-

биви, по-малко недостойни за Неговата безмерна милост и щедрост.

Ако наистина желяем това и се молим с вяра, ще ни бъде дадено.

30 юни 2002 г*

*Произнесена в храма „Света Троица“ - Б. ред.

РОДОПСКИЯТ СВЕТЕЦ

(Неделя на всички български светии)

Преди време бях на почивка в едно село в полите на Рила. В неделния ден отидох на служба и останах удивен от всичко, което видях и преживях. Църквата, голяма стара трикорабна базилика, строена някъде около 1840 г., беше отлично поддържана. Царските икони бяха шедеври на нашето възрожденско изкуство, обиколили с различни изложби много европейски столици. Свещеникът, приятен човек на средна възраст, служеше вгълбено и искрено. Отговаряше му хор от петнайсетина жени с много ниски алтови гласове. Пеенето им, поради дълбоката вяра и наситените тембри на хористките, оказваше огромно въздействие. „Великият вход“ бе направен наистина като велик - освен свещеника и клисаря в него участваха свещоносец и няколко деца с папири. На службата в този обикновен неделен ден присъстваха около петдесет богомолци, а селото съвсем не беше голямо. Всички се държаха чинно, пееха с хора и съпреживяваха службата. След светата литургия поздравих свещеника (нека го наречем о. Николай) и му изказах своето възхищение. Поговорихме си. Разбрах, че за доброто състояние на енорията голяма заслуга има неговият предшественик, служил дълги години в същото село. „Той беше просветил религиозно - разказваше о. Николай, - всички жители - и жени, и деца, и мъже. Всички се кръщавали, изповядвали и причестявали, всички се венчавали и там чели църковните празници, спазвайки ревностно православната традиция. Наистина огромна и нецени-

ма може да бъде ролята на свещеника за духовния, културния и обществен живот на дадено селище - заключи о. Николай. Аз заварих тук богато наследство и само се опитвам да го поддържам. Със съпругата ми, която е директор на местното училище, създадохме църковния хор и той вече има няколко участия в чужбина."

Оценен скромността и образцовата пастирска работа на о. Николай и приятелски се разделихме. За жалост добрите свещеници, превърнали живота си в пастирско служение, днес са рядкост. А в първите три-четири десетилетия на миналия век съвсем не е било така. В много села и градове на България са работили ревностно и всеотдайно много свещенослужители, оставили ярка дияра в душите и паметта на своите пасоми. Днес, в Неделята на всички български светии, ще ви разкажа за един такъв свещеник, чието служение надхвърля границите и на най-добрите образци и се издига до висотите на светителството и мъченичеството.

Това е чепеларският свещеник, протоерей Евстати Янков. Той се ражда през 1836 г. в с. Чепеларе. В нощта на неговото раждане първият съпруг на майка му Мария, загинал трагично, се явява в съня на нейна близка и казва: „Тая нощ Мария роди момченце! Но такова необикновено дете се роди, че всички ще имаме полза от него."

След завършване на основното си образование малкият Евстати е иподякон на бившия Скопски митрополит Теодосий, а по-късно става певец и писар в Асеновград. През 1912 г. постъпва в Бачковското свещеническо училище и през февруари 1914 г. е ръкоположен за дякон. На следващата година той вече е свещеник в родното си село.

Младият йерей започва усилена работа. Той е старателен в богослужението, усърден в проповедта, отзивчив в обноските, изряден по живот, състрадателен по сърце, силен в молитвите. С неговото молитвено застъпничество през 'Първата и Втората световна война от стотината чепеларци, заминали за фронта, само трима не се върнали живи и здрави! По усърдните молитви на о. Евстати болно от епилепсия момиченце оздравява напълно и след

години е майка на две деца. На жена, болна от тумор, лекарите предписват оперативно лечение. Тя търси помощ от о. Евстати. Няколко пъти поред в дните преди операцията той отслужва литургии за нейно здраве. Когато болната отива, в болницата за преглед, лекарите с изумление установяват, че туморът просто го няма. Жената живее дълги години след своето чудно изцеление.

Бог бил дарил о. Евстати с естествена сърдечност и обич към хората. И те му отвърщат със същото. В едно свое писмо той пише: „Българският народ в религиозно отношение е злато. Ако се обезвери той, причината е в свещенството.“

Това, за жалост, се е знаело и от комунистическата власт след 9 септември 1944 г. На събрание един от партийните функционери поучавал местните управници, цитирайки Ленин: „Ако искаш да обезвериш селото, ще им изпратиш лъжесвещеник, който се напива и пада по улицата, който няма, никакъв авторитет. Така, без да се трудим, ние ще свършим прекрасна работа - той ще обезвери селото...“ Този пъклен план бе прилаган нашироко у нас дълги години и даде своите потресаващи резултати. Дано не се прилага и сега. Но не лъжесвещеник, а грижовен и неуморим пастир и свещено-служител е о. Евстати. Естествено, „народната“ власт не можела да го търпи. Обвиняват го, че по време на „фашистката диктатура“ е доносничил и издавал учители и ученици с леви убеждения, въпреки че било точно обратно. Благодарение на показанията на о. Евстати подозренията от обвиняемите отпадат и никой не е пострадал.

Започват заплахи, изнудвания и обири. При един от тях вземат парите, събирани за нова камбанария. На молбите на свещеника обирджиите отговарят: „Ние черквата ще събаряме, той щял камбанария да прави. „А това били хора, кръстени някога от него.

На 12 април 1952 г. о. Евстати е извикан в Асеновград за свещеническа конференция. На гарата обаче бил прибран от двама цивилни и отведен в затвора. Прибира се в Чепеларе в петък срещу Лазаровден в окаяно състояние. Един от задържаните с него в затвора по-късно разказва: „Нас ни биха, за да ни сплашат; него

го биха, за да го убият!" Ризата на свещеника е станала на кора от кръв и не могат да я отлепят от гърба му. Въпреки тежкото си състояние в неделя на Цветница той отива на служба. Говори за влизането на Христос в Йерусалим, за предстоящите страдания на Господа и завършва проповедта си с думите: „Господи, ще изпия и тази чаша.“

На Велики понеделник о. Евстати е откаран в околийската болница в Устово, където е опериран по спешност. В Неделя на Възкресение той моли някой от присъстващите да каже „Отче наш“. Оказва се, че само д-р Неджеп Хаджиматов, българомохамеданин, знае молитвата тъй като е бил някога ученик на свещника. О. Евстати поздравява всички с „Христос воскрес!“ и по думите на другите болни в стаята се представя пред Господа, озарен от „ярка светлина, а стаята се изпълнява със силно благоухание. Покъсно хората, лежали с него, споделят с близките му: „Този, вашият, беше светец - всички видяхме светлината. „А д-р Хаджиматов след този случай приема християнската вяра.

На път от болницата за Чепеларе на един много тесен участък, където разминаването е невъзможно, срещу линейката с тялото на свещеника се движи камион. Изведнъж наред пътя шофьорът на камиона забелязва човек, който му маха да спре. Шофьорът отбива встрани и спира, а човекът му съобщава, че сега ще мине линейка с тялото на един велик Божи служител. В следващия миг човекът, спрял камиона, изчезва пред очите на смаяния шофьор. Линейката минава безпрепятствено.

На погребението се стекли много хора. Чепеларката баба Велика си спомня: „Голяма мъка за Чепеларе, но това го направиха комунистите, за да не им пречи о. Евстати, светецът. А на погребението му дори мъжете плачеха. Имахме истински пастир, който успя да ни научи на Христовата вяра не толкова чрез своите думи, колкото чрез примера си. Но децата ни кой ще научи?“

Днес хората от Чепеларе разказват, че на гроба на свещеника са ставали чудеса. Студентите от Смолян и досега ходят там да си накъсат здравец за успех в изпитите.

А децата на България наистина останаха ненаучени на вяра и добро. Те сега са възрастни мъже и жени с промити мозъци и опустошени души. И когато стане дума за изучаване на религия в училищата, те не разрешават на своите деца (възпитани в атеизъм от самите тях) и внуци да посещават тези часове.

Наш християнски и синовен дълг е да знаем, да помним и да тачим паметта на родните светици, посветили силите и живота си на християнизиранието на нашия народ. И на тези, чиито имена сияят от страниците на духовната ни история, и на тези - като родопския светец о. Евстати - за които тепърва ще узнаваме. Но още по-голям наш дълг е да останем верни на завета им и да продължим святото им дело.

За да оздравее отечеството ни от духовната проказа и да влезе в обществото на християнските народи.

13 юни 2004 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

ЗДРАВО ТЯЛО ЧРЕЗ ЗДРАВ ДУХ

(VI неделя след Петдесетница)

През последните десетилетия в медицинските среди все по-популярна става идеята за психосоматичния характер на много от човешките болести. Както знаем „психе“ на гръцки значи душа, а „сома“ - тяло. Психосоматичен ще рече душевнотелесен. С този термин се обозначава връзката между заболяванията на душата и болестите на тялото. Все по-убедително се налага мнението, че повечето от телесните болести са предизвикани от заболявания на душата; че когато душата страда и боледува, страда и боледува и тялото и обратно - когато душата е здрава, жизнена и бодра, такава е и тялото. Между впрочем Църквата от край време е била наясно с тази толкова важна взаимозависимост и никога не е разделяла телесното от душевното здраве, а винаги съвкупно се е мелила и се моли за „изцеление на душата и тялото“, за „душевно и телесно здраве“.

Красноречив пример за казаното дотук е случката, която ни разказва днешното литургийно евангелие (Мат. 9:1-8). Когато при Христос донасят един парализиран, Спасителят, като вижда вярата на носачите му, казва на болния: „Дерзай, чедо, прощават ти се греховете!“ Гледайки в душата като в отворена книга, Христос веднага разбира, че причина за парализата на тялото е тежкото греховно заболяване на душата. И както лекарят, преди да излекува една рана, първом внимателно я почиства, така и Христос бърза да очисти, да облекчи и излекува душата на болния от нейната греховност.

Ние не знаем какво е тежало на съвестта на паралика, но душата му явно много е страдала; той неистово се е нуждаел именно от прошка и облекчение и затова Спасителят най-напред прощава, очиства греховете му. И тази прошка - изцеление на душата, става ключ и за оздравяване на тялото. Напомняйки на книжниците, че Синът Човешки има власт на земята да прощава греховете, Христос казва на парализирания: „Стани, вземи си постелката и върви у дома си.“ И болният така и направи.

Оздравява душата - оздравява и тялото.

Често пъти ние сме спохождани от различни болести и неразположения. И бързаем при лекаря, прием лекарства, правим компреси. Не си и помисляме дори, че телесните ни оплаквания може би се коренят в душата, че там, в нея е започнало заболяването, че нея първо трябва да излекуваме. Като поговорим и се помолим заедно със свещеника, като се изповядаме и причестим.

Не ние не постъпваме така. Защото не усещаме болестите на душата, тъй като те се проявяват по-осезаемо в тялото. Пък и не си даваме сметка за дълбоката връзка между душевното и телесното здраве.

Нека, имайки предвид всичко казано дотук, да се грижим за здравето на душите си поне толкова, колкото се грижим и за телесното си здраве. Това ще рече да живеем почтено, добронамерено и отзивчиво или казано с една дума - по християнски. Така и душите ни ще бъдат ведри и чисти, и телата ни - здрави и жизнени. И ще имаме не само здрав дух в здраво тяло, но и здраво тяло чрез здрав дух,

30 юли 2000 г.*

ЗЛОМИСЛИЕТО

(VII неделя след Петдесетница)

Общоприето е да се смята, че чувствата се раждат в нас независимо от нашата воля; че те, завладели ни постепенно или обхванали ни внезапно, не подлежат на контрол и ние не можем да направим почти нищо, за да ги овладеем.

Това обаче не е така. Тези представи за чувствата като господари и повелители на човешката воля са твърде остарели, неправилни и дори примитивни. Вярно е, че и днес повечето сериали създават и подхранват точно тези представи, но „сапунените опери“ никога не са били достоверна мярка за емоционалния (пък и за цялостния) живот на хората.

Наистина, чувствата се контролират трудно, а понякога това е почти невъзможно. Но - внимание! Чувствата не възникват в нас ей така, от само себе си, от нищо. *Чувствата се пораждаат от мислите!* Чувството е физическа реакция на определена мисъл. Без мисли не би имало чувства. Ние не бихме могли да се усмихнем или да заплачем, да се засраим или натъжим, ако не получим сигнал от мозъка, центърът на нашето мислене. Всяко чувство, което изпитваме, се предхожда от мисъл.

Предполагам, че това звучи твърде изненадващо за мнозина, но е точно така. От това какво мислим, зависи и какво чувстваме. *Мислите определят чувствата.* Например: Бързаме да хванем стоящия на спирката трамвай; тъкмо да се качим, вратата хлопва под носа ни и трамваят тръгва. „Грубиян!“ — е първата ни мисъл. „Как може да затваря така! Още секунда и щях да се кача. Кой

знае кога ще дойде другият. „Такива и подобни мисли естествено поражат в нас чувство на гняв. Ние се ядосваме и настроението ни е развалено за часове напред.

Но ние можем да *изберем* и друга реакция. Вратата хлопва пред лицето ни и трамваят тръгва. Ние махаме с ръка и се връщаме на тротоара. „Е, не можах да го хвана, но ще дойде следващият - редят се мислите в главата ви. - Тъкмо ще си купя вестник и ще се обадя по телефона. „В резултат на тези мисли ние оставаме спокойни. Няма гняв, няма тюхкане, няма развалено настроение.

След тези разсъждения естествено е да се запитаме: „Добре. Не можем да владеем чувствата си или трудно успяваме в това. Но нашите чувства се поражат от мислите ни. Можем ли в такъв случай да контролираме самите мисли?“ Отговорът е *можем*. Ние наистина можем да контролираме мислите си. Защото това са нашите собствени мисли и *ние единствено имаме власт* да ги допуснем в главата си, да ги задържим или пропъдим, да ги променим и анализираме, да ги споделим или скрием. Никои не може да влезе в съзнанието ни и да има нашите мисли. Човек наистина владее собствения си мозък и може да си служи с него, както пожелае. (Има, разбира се, и изключения, но те не са предмет на тази тема).

Оттук следва един твърде окуражаващ- и задължаващ! - извод. Щом ние можем да контролираме мислите си, а мислите ни поражат чувствата, следователно *ние можем да контролираме (владеем) и чувствата си*. От този извод пък става ясно колко важно е мисленето или по-скоро *начинът на мислене* за нашия духовен живот, а и за живота ни изобщо. Начинът ни на мислене определя отношението ни към хората с техните качества и недостатъци, отношението ни към природата и към света изобщо. Начинът ни на мислене определя стойността ни като човеци, като нравствени личности и християни. Ако ние имаме чисти, ведри и спокойни мисли, то и думите, и чувствата, и обноските, и делата ни ще бъдат чисти, ведри и спокойни. И обратно - зломислието, нечистите мисли поражат злоречието, злонамереността и злосторството.

Наистина, много тръни и бурени, които така непростимо задушават живота ни, са избуяли от този общ корен - зломислието! Не посрещаме ли със скептични, отрицателни и язвителни мисли почти всичко, което става край нас? Всеки успех, всяко постижение, всеки жест, всяка добра постъпка ние сме склонни да отдаваме на користи сметки, нечисти подбуди, лични интереси и пр. Със злите си мисли и с тоталната си подозрителност не отричаме ли всъщност доброто - като категория, като принцип и като възможност? Даваме ли си сметка, че така се самоубиваме духовно, ако не сме вече духовни мъртъвци? Защото всеки човек съди за другите по себе си! Ако ние мислим, че всички непременно са лоши, че всичко са постигнали „по втория Начин“ и че честен и чист успех не съществува, значи че ние сме (или бихме могли да бъдем) точно такива. Така зломислието изобличава и се обръща и срещу самите зломишленици; така то убива всичко и всички.

Веднъж Христос извършва в гр. Капернаум четири чудеса в един ден: изцерява кръвотечивата жена (Мат. 9:20-22); възкресява дъщерята на Яир (23-25); излекува двама слепи (27-31) и един нем, хванат от бяс (32-34). За последните две чудеса чухме в днешното литургийно евангелие. Хората се чудят и радват, а как приемат това фарисеите? С най-грозните, нелепи и богохулни мисли. Христос изцерява и спасява тежко страдащите, спасява телата и душите им, а фарисеите казват, че Той върши всичко това със силата на бесовския княз. Какъв абсурд! Докъде може да стигне зломислието и родените от него завист и злоба! Но това ни е до болка познато, нали? В нашето ежедневие го срещаме на всяка крачка.

Да, има зло, много зло има в света, но все пак има и добро. Живеем в духовен мрак, в почти непрогледна духовна тъмнина, но има и светлина. Къде са те, доброто и светлината? В нас - в сърцата ни, в чистите ни мисли. Ако ги има, ние сме длъжни да ги множим, ако ги няма, ние трябва да ги създадем. Начинът на мислене е резултат на възпитание, но още повече - на самовъзпитание. Ние нямаме никакво оправдание - нещата не са извън нас! Защото можем да възпитаваме, да култивираме и да насочваме

мислите си към доброто, чистото и възвишеното, към Бога. Нека помним, че мисленето ни - това сме ние. Безпошадно да гоним всички лоши и нечисти мисли, да не ги задържаме в съзнанието си, да не им позволяваме да пускат корени в душите ни и да раждат плодове на завист и омраза, на униние и цинизъм.

Нека мислим светло, чисто и добронамерено, нека мислим непрекъснато за Бога, за Неговата милост и несекваща щедрост. И претворявайки тези светли богонасочени мисли в ласкави думи, в добри и благородни постъпки, в безкористни християнски дела, да променяме и възвисяваме и себе си, и света около нас.

11 август 2002 г.*

*Прогонесена в храма „Света Троица“ - Б. ред.

С ВЯРА И УСЪРДИЕ

(IX неделя след Петдесетница)

Ако направим едно допитване сред най-широк кръг от хора с различни професии и зададем на всички въпроса: „Доволен ли сте от професията, общественото си положение и живота си изобщо?“, ще видим, че по-голяма част от запитаните ще отговорят отрицателно. Повечето от хората не са доволни от жизнения си статус. Една част смятат, че биха могли да бъдат на много по-високо стъпало в професията си; други намират, че заслужават да имат далеч по-престижна професия, а трети направо твърдят, че са родени за ръководители и големи началници, но по стечение на обстоятелствата и поради всеобщата несправедливост, която цари в света, не са на местата, които заслужават.

Подобни твърдения, с много малки изключения, *не са* основателни. Животът, който живеем, и мястото, което заемаме в обществото, са резултат от нашите качества, старание и амбиции и от Божия промисъл. Личната ни свобода и способности (и недостатъци), както и Божията воля живеят в едно сложно взаимодействие и тяхното двуединство определя мястото ни в живота. Нищо не става без Божията воля и допущение, но пък и Бог никога не ни насилва за каквото и да било. *Изборът винаги е наши.*

Поради това дълбоко грешат тези, които, недоволни от жизненото си поприще, обвиняват за това обстоятелствата, „случайностите“, другите, съдбата и пр. А още по-малко основание имат те да роптаят против Бога: че им е отредил неподходящо място в живота, че им е дал тежка работа, трудно семейство, лоши деца и

др.п. Ние сме там, където трябва да бъдем! Всеки е това, което сам се е постарал да бъде и е - по Божията воля и по Божие допущение. И бидейки там, където сме, ние трябва да се стараем да бъдем колкото се може по-добри деца и ученици, по-добри братя и сестри, по-добри родители и наставници, по-добри в работата и задълженията си. Не бива да роптаем срещу тежестите, несгоди-те и трудностите, а да се борим с тях и да ги преодоляваме, като помним, че Бог не случайно е допуснал да се изпречат на пътя ни. Не бива да забравяме и това, че Той винаги е с нас и до нас, че непрестанно ни помага в нашето израстване и усъвършенстване и няма да ни остави да се провалим; че с Неговата помощ и подкрепа ние винаги ще бъдем мотивирани, силни и защитени.

Чудесен пример в подкрепа на тези мисли е случката, която чухме днесв евангелското четиво. След нахранването на хилядното множество с пет хляба и две риби Исус нарежда на учениците Си да влязат в кораба и да минат преди Него на отсрещния бряг. Той разпуска народа и се качва на планината, за да се помоли насаме. Оттук, отвисоко, при светлината на луната, Христос вижда добре кораба и разбира, че учениците Му напразно се борят със силния насрещнен вятър. Те не могат да удържат кораба край брега и са вече в открито море, уморени и разтревожени от отсъствието на своя Учител. Изведнъж виждат нещо, което ги кара да извикат от ужас - вървейки по водата, към тях се приолижава човек. Те с право мислят, че тава е привидение. Вцепенени, хвърлят веслата, спомняйки си всички страхотии от народните предания. В този миг се чува познатия глас на Исус! „Дерзайте! Аз съм, не бойте се!“ Ентусиастът Петър веднага отговаря: „Господи, ако си Ти, позволи ми да дойда при Тебе по водата. „Исус му казва: „Дойди“ Петър излиза от кораба и тръгва по водата. Но когато се вижда сам сред вълните и усеща бездната под себе си, плаши се, разколебава се и започва да потъва. „Господи, избави ме“ - вика той отчаяно. „Маловерецо, защо се усъмни?“ - попита го Исус, протрягайки ръка. Дватамата влизат в кораба и вятърът утихва.

И ние сме като светите апостоли, на които Христос заповядал да се качат на кораба и да отплуват на отсрещния бряг. И ние сме

получили своята заръка, своята задача, своята мисия в живота от Господа Бога. В своя жизнен път, избран от нас и благословен от Бога, и ние срещаме силен „насрещен вятър“ - всевъзможните трудности и пречки, препятствия и неуспехи. Но не бива да униваме и да се отказваме, а още по-малко - да роптаем срещу Бога. Може би някои от учениците са се питали защо Исус им е наредил да отплават по тъмно, защо ги е оставил сами и пр. Но те не се върнали назад, борели се с вълните и вятъра и правели всичко, което зависи от тях. Това е добра поука за нас. Лесни победи няма! Халепа та каля - казват гърците - хубавите работи трудно стават. И когато се борим с трудностите, и когато ни се струва, че всичко е безсмислено и безнадеждно, не бива да забравяме, че *не сме сами*. Бог е там горе - реален, силен и отзивчив. Той ни гледа „от високото“, вижда нашите усилия, знае състоянието ни и е готов всеки миг „да дойде по-водата“ и да ни помогне. И ако ни хрумне, като на св. апостол Петър, да предприемем нещо смело и рисковано, ако тръгнем след цел, която задругите изглежда нерационална и непостижима, нека не се колебаем. Вълните ще бушуват край нас, вятърът ще ни брули, но какво от това - нали Господ е до нас! В критичните моменти Той ще ни подаде ръка и ние няма да се провалим.

Да следваме, прочее, с твърда вяра и непоколебима надежда жизнения си път. Да се отнасяме към всичко, освен към греха, с любов и сърдечност. Да подобряваме и усъвършенстваме каквото можем. Да приемаме с благодарност и доброто и лошото, и радостите и лишенията, и успехите и несполуките. Да си поставяме все по-високи цели и задачи. Да се трудим непрестанно, да не униваме и да не се отчайваме.

И да помним, че нас ни пази, води и насочва не друг, а всемогъщият и всеблаг Бог, чието име е любов.

25 август 2002 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица“ - Б. Ред

ПРЕОБРАЖЕНИЕ ГОСПОДНЕ

Преображението на нашия Господ Иисус Христос е едно от най-дивните събития в Неговия земен живот. За да разберем по-добре смисъла и да вникнем по-дълбоко в съдържанието на този необикновен факт, бих искал да го разгледаме в светлината на предхождащите го и последващи събития.

Приближавайки се към края на Своята обществена дейност, Спасителят започва да подготвя учениците Си за предстоящите тежки изпитания. Той иска не само да им даде сили да ги понесат, но и да им разясни великите тайни на Своето изкупително дело; иска да им предаде учението за изгражданата от Него Църква на земята и да укрепи вярата им в Своята божественост.

Шест дни преди Преображението Христос минава с учениците Си край Кесария Филипова.

- За кого Ме мислят хората? - пита ги Иисус (Мат. 16:13)

- Някои за Йоан Кръстител, други - за Илия, трети - за Иеремия - отговарят те.

- А вие за кого Ме мислите? - пита отново Христос. Тогава апостол Петър (от името на всички) прави своето знаменателно изповедание, че Иисус е Христос, Синът на Живия Бог. В този момент Иисус обещава, че върху тази непоколебима истина, открита на Петър от Самия небесен Отец, и върху вярата в нея, Той, Христос, ще основе Своята Църква, която и адовите порти (силите на злото) не ще надделеят. Като дава права на апостолите да прощават грехове, Спасителят им заповядва да не разгласяват (все още), че Той е Христос и започва да им разкрива смисъла на Своята земна мисия, неизбежността на жестоките страдания и кръс-

тната смърт, тържеството и значението на възкресението. Христос и преди загатва за тези неща, но някак прикрито (вж. Йоан 2:19, 3:14; кат. 16:4). Сега, след този разговор, както отбелязват евангелистите Матей и Марк, Исус открито започва да говори за това. Това откровение поражда и силно опечалява учениците. Те по никакъв начин не могат да проумеят и да допуснат, че изповядваният от тях Христос, Синът Божи, ще трябва да страда и да умре позорно в нечовешки мъки на кръста, вместо да се възцари на Давидовия трон и да покаже пред всички месианското Си величие.

Изненадата, недоумението и покрусата им са пълни.

Христос им оставя няколко дни да проумеят и да приемат казаното. След това взема със Себе Си тримата най-доверени Свои ученици - Петър, Яков и Йоан и ги възвежда на висока планина (според преданието това е планината Тавор, най-високата в Галилея). Евангелист Лука свидетелства, че Исус се изкачва на Тавор, за да се помоли. Апостолите, уморени от дневните усилия, заспива (както по-късно и в Гетсиманската градина). Исус започва Своята молитва и докато се моли, става Неговото преображение.

„И преобрази се пред тях (Мат. 17:2, Марк 9:2) и видът на лицето Му се измени (Лука 9:29), и лицето Му светна като слънце (Мат), а дрехите Му станаха бели като светлина (Мат) и дрехата Му станала бяла, бляскава" (Лука). Евангелист Марк, който не описва промяната в лицето на Исус, особено нагледно рисува изменението на дрехата Му: „дрехите Му станаха бляскави, твърде бели, като сняг, каквито белилник на земята не може избели" (Марк 9:3). Молитвата на Спасителя дотолкова възбужда и раздвижва скритата в Неговата човешка природа пълнота на Божеството, че тази пълнота преизпълва душата Му със своята светлина и започва да струи от лицето и цялото Му тяло, придавайки на дрехите Му слънчев блясък.

В следващия миг пред погледа на събудилите се вече ученици става ново чудо: „И ето двама мъже приказваха с Него, а те бяха

Мойсей и Илия; като се явиха в слава, те говореха за смъртта Му, с която щеше да свърши в Йерусалим" (Лука 9:30-31). Целта на Мойсеевото и Илиевото явяване пред Христа е да увери учениците в истинността на тяхната вяра, че Иисус е Христос, Синът Божи, а не Мойсей, Илия или някой друг ветхозаветен пророк. Впрочем, целта и смисълът на Преображението Господне най-добре са предадени в кондака (вид църковна песен) на празника, където е казано:

„На планината си се преобразил, Хресте Боже, и учениците Ти, доколкото можеха да възприемат, видяха Твоята слава, та, когато те видят разпъван, да разберат Твоето *доброволно* (к. м.) страдание и да проповядват на света, че Ти наистина си сияние на Отца."

Чуден и неизказано красив е отвъдният, свръхестествен свят на Божието царство на любовта. Смаяните ученици, сякаш облъхнати от неговата небесна радост, изпитват неземно блаженство. И апостол Петър, като в транс, „без да знаеше що говори" (Лука 9:33) казва на Иисус: "Наставниче, добре ни е да бъдем тук; да направим три сенника: за Тебе един, за Мойсея един и един за Илия. „В този миг се явява облак и ги засени. „И чу се из облака глас - пише евангелист Лука (ст. 35) - който казваше: „Този е Моят възлюбен Син: Него слушайте." Учениците се изплашват и падат ничком; Иисус идва при тях, докосва ги и казва: „Станете и не бойте се" (Мат. 17:7) Учениците вдигат очи и виждат Иисус Сам, в Своя естествен вид. После, на слизане от планината, Той им заповядва да не казват никому за това видение, докато не възкръсне от мъртвите.

Със Своето Преображение Господ Иисус Христос показва не само славата Си и Своята Божественост. Това чудно събитие ни говори и внушава още много неща.

Колко хубаво е наистина да бъдем близо да Христа! Човешкото щастие е немислимо без Бога. Когато се приближаваме до Него с искрена молитва, с чисти помисли и добри дела, душата ни се пълни с мир, а сърцето - с радост; ние сме окрилени и стоплени от Божията близост и любов. А щом при вида на преобразения Спа-

сител апостолите изпитват такова блаженство, то колко ли ще с голямо и несекващо блаженството на праведниците, които съзерцават Бога лице в лице и общуват непрестанно с ангелите и светите!

Христос преобразява всеки човек, който Му се довери; Той превръща и най-големите грешници, обърнали се към Него, в свети люде. Житията на светиите са пълни с примери на покаяли се грешници, които са достигнали такава чистота и светост, че лицата им блестят и греят като слънце.

Явяването на Мойсей и Илия ни разкрива истината, че Христос е Бог на живи и мъртви; че за Него всъщност няма мъртви, а всички са живи у Бога (вж. кат. 22:32; Марк 12:27; Лука 20:38). Следователно, смъртта за всички ни не е край и загиване, а врата за вечния живот.

На планината апостолите заспиват! Като се събуждат, виждат Преображението и чуват Божия глас. Така и ние, когато сме налегнати от духовен сън, сме слепи и глухи за Божествените изяви в природата, в човешката история и в личния ни живот. Трябва да се събудим духовно, за да осияе и нас - сетивата, мислите, душите и сърцата ни - Христовата светлина. Ако сме будни духовно, с духовните си сетива ще чуем небесната реч и ще видим неизказани неща.

„Нека не спим... а да бъдем бодри и трезвени!“ (I Сол 5:6). В състояние на такава духовна бодрост и трезвеност ние никога, и в най-тежките моменти и изпитания, не ще изпаднем в униние и няма да изгубим надежда. Защото в съзнанието ни все така ласкаво и ободрително ще звучат думите на Господа:

„Станете и не бойте се!“

6 август 2002 г.*

КОЛЕСНИЦА НА СЛЪНЦЕТО

(Празник Св. Дух)

Днес празнуваме рождения ден на Дева Мария. В Божия план за нашето спасение или, казано по богословски, в Божието домостроителство това събитие заема особено място. То е нещо като преход или врата, през която, минавайки, човечеството напуска Стария Завет и влиза в предверието на Новия. Това събитие е завършек и заключение на вярата на поколения израилтяни, прекарали живота си в копнеж да дочакат обещания от Бога Изкупител и Спасител. Наистина, Той още не се е родил, но се ражда предопределената от Бога и предсказана от пророк Исай (17:4) Девица) с главно „Д“) която ще зачене и ще роди Син, Който ще спаси народа Си и цялото човечество от оковите на греха и жилото на смъртта. В този смисъл събитието, което честваме днес, е не само заключение, но и въстъпление; не само край, но и начало. То е граница, площадка, с която завършва Старозаветната стълба от събития и която води към първото стъпало на Новия Завет - раждането на Месия.

Раждането на Девата е като предутринна зора - слънцето още не е изгряло, но светлината му сияе зад хоризонта и неговият изгрев е близък и предстоящ. Раждането на Девата е като камбанен звън, който предвъзвестява започването на тайнствената и спасителна саможертва на приелия плът Син Божи и Син Девин. Затова и Светата Църква днес пее:

„Твоето раждане, богородице Дево, възвести радост на цялата вселена, защото от тебе изгря Слънцето на правдата - Христос, нашият Бог...”

Няколко десетилетия преди Рождество Христово в галилейския град Назарет живее богата и благочестива съпругеска двойка - Йоаким и Ана. Те имат всичко, за да бъдат щастливи - любов към Бога, добри и милостиви сърца, материално благополучие, но нямат деца. Това много ги измъчва, тъй като на бездетството тогава се гледа като на Божие наказание.

Петдесет години прекарват в брачно общение двамата съпрузи, но въпреки непрестанните им молитви, Бог не им дава рожба. Веднъж, обиден тежко за безчадството си, при едно жертвоприношение в храма праведният Йоаким изпаднал в дълбока покруса. С преляло от мъка сърце той не се връща къщи, а отива в планината, дето пасат стадата му. Там прекарал четирийсет дни в строг пост и пламенна молитва.

Като узнава за случилото се със съпруга ѝ, Ана горчиво зарива - освен без рожба, тя остава и без мъж. Занизват сетежки дни на самота и тревога. Веднъж, молейки се в градината, Ана дава обет, че ако Бог ѝ даде рожба, тя ще Му я принесе в дар, за да прослави Неговото милосърдие. В този миг пред нея застава Ангел Господен и ѝ казва: „Твоята молитва е чута. Ти ще заченеш и ще родиш благословена дъщеря, по-висша от всички земни дъщери. Заради нея ще се благословят всички земни родове и чрез нея ще се даде спасение на целия свят. „Ангелът съобщава радостната вест и на Йоаким и го праща в Йерусалим, за да се срещне там с Ана, която е тръгнала вече за светия град, за да принесе благодарствена жертва в храма. Двамата съпрузи нито за миг не се усъмняват в истинността на полученото обещание.

Като минали дните на бременността, благовестието на ангела се изпълнява - света Ана ражда дъщеря. На петнайсетия ден от рождението, по юдейския обичай, отроковицата получава името Мария. Щастливите родители дават богато угощение, на което представят дъщеря си на свещениците, а те я благославят с думите: „Бог на нашите отци да благослови това дете и да му даде славно и вечно име във всички родове!“ Едва ли някой от изричащите тези думи е могъл да си представи облажаването на земята и прославянето на небето на Пречистата Дева и Майка Божия.

Нямат чет пророчествата, изречени за нея през вековете. Цар Соломон пророкува за нея като за Божи дом, в който обитава Словото; св. пророк Исай я нарича Девицата, лек облак, върху който Господ ще седне и запечатана книга, която не може да се прочете със земно разбиране; св. пророк Йезекиил я вижда като огнезрачна колесница, на която седи Бог и като врата, през която Господ ще влезе. Освен с пророчества, Свещеното Писание е пълно и с безброй *предобрази* на светата Дева.

Църквата още от дълбока древност е установила нарочен празник за днешното събитие. Писмени данни за него има още от IV в. Оттогава до днес Дева Мария е най-тачената и най-възпявана жена в човешката история. Молитвите, песните и химните, написани в нейна чест, са наистина неизброими и са ненадминати по красота, сила и въздействие. Но при цялото си великолепие те са само бледо отражение на истинския образ на Девата - ослепителен* по чистота, святост и неземна хубост. Вярващото човечество винаги се е виждало в този образ с умиление, обич и надежда. Дали в малката тригодишна Мариам, изкачваща сама стълбите на храма; дали в прилежното момиче, възрастващо под Божията ръка в светия храм или в смирената девойка, стояща в трепет пред архангела, за да чуе неговото благовестие - този дивен образ винаги е вълнувал и покорявал всички. Защото съчувствието, състраданието и любовта на Богородица към страдащите са като океан, който никога няма да се препълни от молитвите и въздишките, които текат към него.

Нека и ние с вяра и преклонение, с възторг и надежда да възнесем своята молитвена възхвала към родилата се днес Дева Богоневеста и да влеем радостта си във всемирната радост, защото днешният празник е начало на всички празници; врата, през която се влиза при благодатта и се стига до истината.

8 септември 2002 г*

* Произнесена в храма, „Света Троица“ - Б. ред.

БОЖИЕТО ПРИСЪСТВИЕ И ЧОВЕШКАТА СВОБОДА

(I неделя след Неделя подир Въздвижение)

*„Бог винаги ми е помагал в решителни
моменти от моя живот. ”*

*„Каквото добро съм искал от Бога,
винаги съм го получавал. ”*

*„Зная, че Бог ме води в живота ми и
никога не ме изоставя. ”*

Такива и други подобни признания нерядко чувам от мои ено-риаши и искрено се радвам с тях. Радвам се, че Бог ги е дарил с блаженството да почувстват Неговото окриляващо присъствие, да усетят благата Му, милваща и спасяваща десница, да Го имат винаги до себе си. Наистина блажени са тези, които от опит са разбрали, че не са сами в житейския си път, че Бог ги води и пази, насърчава и насочва, помага им и ги избавя. И това не са никакви специални Божии избраници, получили тайнствено откровение. Аз мисля, че всеки зрял и непредубеден човек има достатъчно факти в живота си, които могат да получат логично и убедително обяснение само с Божията намеса. Тук не става дума единствено за успехи и изцеления, за ненадейна помощ и дошли изневиделица добри решения. В някои разочарования и несполуки, внезапно сплетели ни беди и болести ние също можем да усетим строгата Божия десница, давайки си сметка, че в повечето случаи сами

сме предизвикали тези нещастия с лекомисления си и греховен начин на живот.

Да. Божието присъствие и Божията намеса в природата и в живота на обществата и на отделния човек са безспорни. И точно поради това възниква и въпросът: щом Бог ни помага и предпазва - предупреждава и наказва; щом ни дарява с блага и милост - и ни лишава от тях, къде е мястото на свободната воля на човека в собствения му живот? Ковачи ли сме на съдбата си и доколко? Кои решения и постъпки са наш личен избор и кои - следствие на Божието промишляване за нас?

Зная, че по тези въпроси сме говорили и друг път, но бих желал да продължим темата. Още повече че тя е твърде сложна и деликатна.

Бог е създал човека като психофизично същество и го е дарил със *свободна* воля, тоест дал му е право на избор. Но свободата на човека (на волята му) не е абсолютна. Ето това допълнение е твърде важно и трябва винаги да се помни. Мнозина изпускат това уточнение и правят погрешния извод, че човек няма никаква свобода и Бог не ни е оставил право на избор. За да се спасим - разсъждават те - ние трябва да изпълним Божиите изисквания - нямаме друга възможност, нямаме друг избор. Същото е и с пообикновените неща от живота: за да завършим училище или университет, трябва да вземем всички изпити; за да имаме средства за живот, трябва да се трудим здраво; за да се радваме на чести старини, трябва да отгледаме деца и —особено! - да ги възпитаваме добре и пр. За всяка придобивка, материална или духовна, ние трябва да се трудим и да полагаме усилия - нямаме друг избор. За каква свобода можем да говорим тогава?

Погледнато на въпросите от такъв ъгъл, тези разсъждения изглеждат убедителни. Но гледната точка е неправилна. Оттук идва и неправилното заключение. Да, това е истина: Бог е отредил всичко да придобиваме с труд и усилие - това е основният и неотменим житейски закон. Няма резултат без труд, няма награда без усилия, няма възкресение без Голгота! Бог ни е дал даром живота и нашите качества и дарби, кодирани още при зачатиято в

генната ни природа. Това е Божият дар! Това не зависи от нас. Но оттук нататък какво ще правим с този духовен и физически капитал, ще го развиваме или загубим, ще го заровим ли в земята (вж. Притчата за талантите, Мат. 25:14-30), или ще го умножим - това е наш избор и ние сме свободни да постъпим както намерим за добре. Той, всемогъщият Бог, не ни се меси в избора и не ни насилва за нищо. Но когато види, че сме избрали да се трудим и полагаме усилия в правилна посока, Той помага удивително бързо и мощно - особено ако работим в Негово име и смирено търсим помощта Му. „Бог дава, но в кошара не вкарва“, „Помогни си сам, за да ти помогне и Бог“ и други подобни поговорки достатъчно ясно илюстрират тази теза. Но да се твърди, че нямаме свобода, защото не можем да бъдем чисти и здрави, без да поддържаме хигиената и здравето си; да се твърди, че нямаме свобода, защото не можем да придобием почтено нищо, без да се потрудим; да се твърди, че нямаме свобода, тъй като не можем да влезем в Божието царство без съзнателни и непрестанни усилия, е напълно безсмислено и дори нахално. Не можем да оправдаваме леността си с предопределение, нито нерадението си - с фатализъм, а още по-малко лошотията си - с детерминизма (липсата на свобода).

Днешният евангелски разказ (Лука 5:1-11) е чудесна илюстрация на взаимодействието между свободно действащият човек и насочващата и помагача Божия десница. Симон можеше да не послуша Господа, но *избра* да Го послуша. В този избор се появява *неговата свобода*, а в това, че Бог му посочва мястото, където да хвърли мрежата, - *Божията помощ*. Ние всеки миг сме в ролята (положението) на Симон - Христовите съвети са в Евангелието. Дали ще се вслушаме в тях и ще ги изпълним - свободни сме да изберем. Само трябва да помним, че изборът е *съдбоносен*.

В творческите среди се твърди, че първият импулс, подтик или идея за дадена творба е от Бога. От Бога е първият стих на бъдещата поема, първият мотив или тема на бъдещата соната и т. н. След това поетът или композиторът развиват тези първи мотиви, подсказани от Бога, и създават, според вдъхновението, труда и

майсторството си своята творба. Всеки един от нас при раждането си е този първи стих, първа начална мелодия, първи Божи мотив, от който ще се развие бъдещата личност. И тя, като всяка творба, може да бъде слаба и посредствена, пошла и неприятна, но може да бъде поразително красива и чиста, задълбочена и затрогваща. Зависи от вдъхновението, труда и майсторството, които ще вложи създателят на творбата. Тази творба и този творец си ти, и аз, и той, и тя. Всеки един от нас създава и изгражда себе си (след като влезе в съзнателна възраст), развивайки даденото от Бога мъничко зрънце живот. Божият начален „материал“ е винаги оригинален и неповторим. Нека се замислим какво изграждаме от него, тоест какво правим по себе си и със себе си.

Отговорността е изцяло наша.

Бог, по думите на един равин, няма да ни съди, че не сме станали Моисейовци, но ще ни съди, че не сме станали това, което бихме могли да бъдем.

Божията намеса в света е безспорна, но тя не потиска, не унищожава свободната човешка воля. Свободата на човека нг е абсолютна (такава има само Бог), а *относителна*. Ние избираме какво да правим с живота и дарбите си; ние избираме да хвърлим ли мрежата, или не и къде. Ако се вслушаме в Божиите съвети и сме направили добър избор, Бог насочва, но не се меси в избора ни. Всеки от нас е ковач на собствената си съдба, Бог само е поставил наковалнята и ни е дал чука.

Да бъдем внимателни и усърдни ковачи, за да изковем не само земното си щастие, но по великата Божия милост да получим и небесния венец.

22 септември 2002 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

ЗАЕДНО ЗАВИНАГИ

(III Неделя след неделата подир Въздвижение)

„Дните на човека са като трева; като полски цвят - тъй цъфти той: понесе се над него вятърът и няма го, и мястото му вече го не познава ”

(Пс. 102:15)

Всеки миг вятърът на смъртта отнася от лицето на земята хиляди човешки „цветове“. На повечето от тях цъфтежът им е минал отдавна, те са дали своя плод и ние приемаме преселването им в отвъдното и с болка, но и с разбиране, като естествен край на всяко живо същество. Но не рядко смъртта покосява и хора, които са в разцвета на силите си, които са разгърнали напълно възможностите си и радват всички с плодовете на своя труд и добротата си. Тяхната смърт ни ранява тежко и ние не можем да проумеем защо Бог ги взема от живота точно когато са най-плодоносни и имаме най-голяма нужда от тях. Недоумението ни обаче е пълно и болката непоносима, когато си отиде младеж или дете, когато смъртта прекърши още неразцъфнала пъпка живот. Може ли някой да утеши близките в такъв трагичен момент, как да погледне и какво да каже на родителите на невръстния покойник? В сърцата ни, удавени от мъка, бушуват хиляди въпроси и ние едва сдържаме ропота и негодуванието си.

Създадени за безсмъртие, ние трудно приемаме смъртта и така и не можем да се примирим с нея. Но все пак, както казах и в

началото, когато си отиват хора, извървели жизнения си път, ние приемаме това като логичен край на едно цялостно последование: раждане, растеж, развитие, връх, слизание, залез и край - човек приключва земния си път. Когато обаче този път прекъсне по средата или дори в началото, ние се чувстваме двойно оскърбени: отишъл си е не само един живот, но е прекършена и една младост, откъснато е неразцъфнало цвете. Стъписани от мъка, ние сякаш забравяме вярата си и изпадаме в дълбоко униение. А трябва точно във вярата да потърсим утеха, „за да не скърбим (толкова - в ек. м.) както и другите, които нямат надежда". (Сол. 4:13).

Нека разгърнем светата Библия, книга Премъдрост Соломонова, четвърта глава. Там четем:

„А праведникът и да умре рано, ще бъде в покой, защото не в дълговечността е честната старост и не с броя на годините се тя измерва. Мъдростта е седина за хората и безпорочният живот - възраст на старостта. Като благоуходил Богу, праведникът е обикнат и, като живял сред грешници, е прибран; грабнат е, да не би злоба да измени разума му, или коварство да прелъсти душата му.

Защото упражнението в нечестие помрачава доброто; вълнението на страстта развратява незлобливия ум. Достигнал съвършенство в кратко време, той е навършил дълги години; защото душата му е била угодна Господу, затова и побързал да излезе изсред нечестието" (ст. 8-14а).

Мисля, че този забележителен текст дава добър и убедителен отговор на много от нашите въпроси и недоумения. Не сте ли забелязали, че тези, които си отиват преждевременно, са обикновено много добри и мили хора, лъчезарни и сърдечни, любимци на всички? И точно тях, сякаш избира най-красивите и ароматни цветя, смъртта откъсва от полето на живота. Но ние, като вярващи християни, знаем, че този, земният живот, е временен и краткотраен, той е само един миг в сравнение с отвъдния, вечния, истинския. И ето светата Библия ни напомня, че „не в дълговечността е честната старост", че не е важно *колко*, а *как* ще живеем, докато сме тук на земята. „Човек, сякаш ни казва библейският мъдрец, и век да живее, може да си остане незрял, невръстен за доб-

рото; а друг за кратко време може да достигне нравствена висота и съвършенство, „да благоугоди Богу". Макар и млад по години, той е вече зрял в очите на Господа и Господ го „откъсва", прибира го при Себе Си, за да му спести тегобите, горчилките и изпитанията на земния живот; да го избави от нездравата среда и обкръжението на грешници и нечестивци и да го предпази от изкушенията и евентуално нечестие."

Когато си отиде млад човек, ние скърбим и го окайваме, че не си е „поживял", като в тази дума влагаме земен, материален смисъл, - че не се е порадвал достатъчно дълго на повече плътски блага и наслади. И не си даваме сметка, че разсъждаваме като *езичници*, а не като християни. И осемдесет, и деветдесет, и сто години да живее човек, да яде и да пие до насита и да се развлича без мяра, какво от това? Тези години ще изтекат като пясък между пръстите и минавайки в отвъдното, човек ще се окаже с празни ръце пред лицето на неподкупния Съдия. Какво ще представи там, с какво ще се похвали? Че е ял и пил без мяра, че е живял в охолство и се е забавлявал без мяра? Горко му! Това е един празен, пропилян живот, една опустошена и погубена душа! Добрите дела са единственото нещо, което можем да вземем със себе си след смъртта, и само те имат стойност пред Бога. Човек може да събере съкровище от тях и в ранна възраст, и за един - кратък живот. И Бог, преценявайки че това е достатъчно и човек е достигнал върха на възможностите си, го е „прибрал, грабнал го е", за да не разпилее това безценно, истинско богатство.

Разбираме ли ние това? Едва ли. Затова и мъдрецът завършва мисълта си така:

„А хората видяха това и не разбраха, дори и не помислиха, че благодат и милост има за светиите Му и промисъл за избраниците Му"(ст. 146-15).

Ако така, по християнски, гледаме на смъртта и особено на преждевременната - от наша гледна точка - смърт, мисля, че няма да тъгуваме толкова силно, дълбоко и продължително. След като земята наистина е място на скърби, изпитания и несгоди, бива ли да тъгуваме безмерно, когато някой я напусне и отиде в

Божието царство на покая, правдата й любовта? Да, от раздялата боли и понякога тази болка сякаш разкъсва сърцата ни, но не помалка трябва да бъде и утехата, че нашият близък се е преселил в един непредставимо красив, блажен и дивен свят, където „не престава гласът на празнуващите и е безкрайна насладата на ония, които гледат неизказаната красота на Божието лице" (из една молитва след св. Причастие). Вместо да се вайкаме и да скърбим безутешно, нека се молим Бог да прости починалите, а на нас, живите, да ни дава сили да изживеем живота си благоразумно и почтено в полезни и добри дела. Та в съдния ден, опростени и помилвани, да бъдем отново всички заедно.

И този път - завинаги.

6 октомври 2002 п*

Произнесена в храма „Света Троица" Б. ред.

ДЪРВО БЛАГОПЛОДНО

(IV Неделя след Неделята подир Въздвижение - на Светите отци от VII Вселенски събор)

Истинска градина бе някога двора на селската ни къща. Из-между многото плодни дървета особено се открояваше голяма клонеста круша. Короната и се разгъваше съразмерно и величествено; клоните ѝ бяха много удобни за катерене и почивка. Обичах да играя между тях и бях ту капитан на кораб, ту летец, ту страж на крепостна кула. Плодовете пък бяха едри, лимонено-жълти, много сочни, ароматни и сладки. Всяка пролет баща ми изрязваше изсъхналите клони и грижливо подкастряше издънките, които израстваха от големия ствол. Но колкото и да ги режеше, те все растяха, винаги от различни страни. Веднъж го попитах защо не ги остави да станат големи и здрави като другите клони, та да берем круши и от тях. Баща ми ми обясни, че ако ги остави, те наистина ще пораснат, но никога няма да дадат плод, а само ще смучат от соковете на дървото и ще го изтощават. И то ще ражда все по-малко и все по-дребни плодове.

Разказвам ви това, за да използвам този детски спомен за едно сравнение. Плодородното клонесто дърво е Христовата Църква; под нейния покров е приятно и уютно, а плодовете ѝ са благодатни. Произволните израстъци пък са ересите и разколите. Те са упорити и жилави. Тях винаги ги е имало и винаги ще ги има. Но не в тях е истината. Те са безплодни и не стават за нищо, освен да

бъдат отрязани и хвърлени в огъня. Те израстват от ствола на Църквата, но не принадлежат към нея. Защото растат не там, където трябва, избуйват по, своя воля, а не по волята на небесния Градинар. Затова Той ги изрязва - понякога по-често, понякога по-редовно - според Своя промисъл.

Една такава издънка от тялото на Църквата е иконоборческата ерес. Като организирано движение тя възниква във Византия в първите десетилетия на VIII век. Неин идеолог и поддръжнике император Лъв III Сириец (717-441). Причините за възникването ѝ са както социално-икономически и политически, така и религиозни. С няколко думи ще посоча само последните.

Въпреки отделните и изолирани прояви на иконоборство почитата към иконите се засилва. Това обаче води и до някои злоупотреби с тях. При кръщение например някои започват да избират за кръстници икони вместо живи хора; свещеници извършват св. литургия върху икони вместо върху осветен престол. Други пък слагат в светото Причастие боя, изстъргана от икони, или отдават на иконите божествени почести и пр. А това вече не е иконопочитание, а *иконослужение*, т. е. идолослужение. Някои епископи, виждайки всичко това, се обявяват против иконите и така отиват в другата крайност, отричайки напълно иконопочитанието.

Борбата срещу светите изображения, която пламва първо в църковните среди, става все по-разгорещена. Скоро тя обхваща и политическия живот на империята и продължава повече от век.

През лятото на 725 г. в Средиземно море става голямо земетресение. То именно служи като повод за повеждане на открита борба срещу иконите. Говори се, че византийците са прогневили Бога със своето иконопочитание. Издаден е императорски едикт срещу иконите и техните почитатели. Започнали гонения. Патриарх Герман и всички православни епископи са свалени от своите катедри. Навсякъде иконите са унищожавани. Стенописите и мозайките замазват с вар и върху тях рисуват пейзажи, цветя и ловни сцени. Тъй като монасите са между най-ревностните защитници на иконите, манастирите са затваряни и разрушавани или обръщани в казарми. Връзват монаси и монахини на двойки и ги раз-

веждат из улиците за забавление на тълпата. На непокорните монаси избождат очите, поливат косите и брадите с горяща течност и ги запалват; на други пък разбиват главите със същите икони, с които те излизат да протестират по улиците. Всеки, който открито защитава светите икони, е наказван със смърт, а имуществото му е конфискувано.

Тези изстъпления продължават чак до 730 г., когато управлението на държавата е поето от императрица Ирина, майката на малолетния император Константин VI. Ирина е убедена почитателка на иконите. С одобрението на Римския епископ Андриан I и на източните патриарси и подпомогната от Константинополския Патриарх Тарасий тя свиква VII Вселенски събор през 787 г. в гр. Никея. Съборът възстановява иконопочитанието и го обосновава догматически.

С това обаче спорът не приключва. Той продължава чак до 843 г., когато при управлението на императрица Теодора иконопочитанието възтържествува окончателно. На 11 март, неделя, на празничната служба в храма „Св. София“ официално е обявена и тържествено отпразнувана победата на иконопочитанието над иконоборството. Тази неделя е първата от Великия пост и влиза в Църковната история с името *Неделя православна*. А на днешната IV Неделя след Неделята подир Кръстовден Църквата чества паметта на Светите отци от Седмия Вселенски събор - тези отци, които, вдъхновени от Св. Дух успяват да оборят и победят поредното упорито лъжеучение.

Иконоборството и десетките други ереси и разколи са победени и преодолени, но не са напълно унищожени. Точно както паразитните израстъци, издънките върху ствола на голямото дърво, те периодично израстват и трябва да бъдат редовно подрязвани - при всеки удобен случай и при всеки повод. Как? Чрез изобличение, разяснение и аргументи. Злоупотребата с каквото и да било на този свят не е причина и основание то да бъде забранявано и отменяно. Ако вървим по тази логика, трябва да отменим и самия живот. Грешките на хората не са повод за забрани, а за разяснение. Всичко, което е излязло от ръцете на Бога и всичко, което

напомня за Него, е достойно за благодарност и почитание. В Старозаветните времена е невъзможно да се направи видимо изображение на Бога. Но в Христос Бог стана човек и тъй като Христос е видим, значи Той е изобразим. Боговъплъщението прави Бога видим, а нас, човеците - боговидци.

Широко, клонесто и плодоносно е дървото на Православната Църква. На тази Църква, която запазва чисто православното учение и го отвоюва от силите на ада с кръвта, жертвите, усилията и усърдието на стотици и хиляди предани Христови воители. Нека се запитаме: какви клонки сме ние върху ствола на Църквата - паразитни издънки, живи, но безплодни, или изсъхнали? Това, че сме още на ствола, нищо не значи. Утре ще мине Градинарят и всичко, що е безплодно, ще бъде окастрено и хвърлено в огъня. Някой ще попита: но какви плодове да даваме ние, обикновените християни - нито сме свещеници, нито сме богослови?

Ще ви подсети.

Днес чрез литургийното евангелско четиво чухме притчата за сеяча. Това е добър повод да сипомним, че всички ние сме сеячи, че с думите, поведението и делата си всеки един от нас се добро или съблазън, истина или заблуда, вяра или съмнения. Всички се смятаме за християни и сякаш имаме основание за това. Но мисля, че на всички не ни достига *старание*. Предаваме ли на другите това, което знаем за вярата, Бога и Църквата? Опитваме ли се - при всеки удобен повод и на всяко подходящо място - да сеем в душите им семената на Христовото благовестие? Опитваме ли се да заинтригуваме равнодушните, да привлечем колебаещите се, да подкрепим неофитите (новокръстените)? В това море от книжнина и информация посочваме ли на непознатите островчетата на *православните издания*, поощряваме ли ги да ги купуват и четат? Предпазваме ли невежите от лъжедуховните, магьосническите и сатанински книги? Учим ли децата и внуците си на православна вяра, създаваме ли у тях религиозни навици?

Би трябвало, *длъжни сме* да живеем така, че на повечето от тези въпроси да можем да отговаряме положително. Това са плодовете, които Бог очаква от нас и които трябва да дадем с думи,

пример и живот; да посяваме в душите на ближните вяра, доброта и любов, И нека помним, че спечелването макар и само на една душа за вярата и за Христа е подвиг велик и превъзходен. А такъв подвиг е по силите на всекиго от нас.

17 октомври 2004 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

МОЛИТВА ЗА ПОКОЙНИТЕ

(V неделя след неделята подир Въздвижение)

Днес чухме притчата за богаташа и бедния Лазар (Лука 16: 19-31). Интересно е да знаем, че някои от древните Отци на Църквата като св. Амвросий Медиолански, св. Иринеи Лионски, св. Киприан Картагенски и др. са приемали този разказ като действителна случка. Те се позовават между другото и на това, че никъде в притчите си Христос не именува действащите лица, а тук беднякът е назван по име - Лазар. Но това не е толкова важно. Важното е, че този разказ или тази притча ни дава толкова много дълбоки и съдбовно важни знания. От нея узнаваме - категорично и недвусмислено, че:

- земният живот ни е даден, за да се приготвим за задгробния вечен живот;
- дарбите и богатата, които Бог ни е дал, трябва да употребим за добро;
- има възмездие - и за доброто, и за злото има отплата - ако не на този, то на онзи свят;
- има задгробен живот; има рай и ад;
- св. Библия е единствената книга, която ни учи как да живеем, за да получим прошка и да добием вечен живот.

Всяка от тези истини (а в притчата има още много) е една голяма и самостоятелна тема. Днес обаче, в неделята след За-

душница, бих искал да поговорим за това, което сторихме вчера всички заедно - *молитвата за покойниците*. Знаем, че това е от древност утвърдена практика в Православната Църква, но знаем също така, че мнозина инославни отхвърлят тази молитва. Можем ли да се молим за починалите и трябва ли да го правим? Защо и как трябва да се молим за тях? Ето по тези въпроси бих искал да поговорим днес.

Ведно от съчиненията си св. Епифаний Кипърски, живял през IV век, пише: „Какво може да бъде по-полезно за покойниците от това - *да се поменават в молитва имената им* (к. м.). Живите вярват, че отминалите и умрелите не са лишени от битие, а живеят в Бога. Както св. Църква ни учи да се молим за пътешестващите братя с вяра и упование, че извършваните за тях молитви са им полезни, така трябва да сме убедени в ползата от молитвите, извършвани за отишлите си от този свят. „Московският митрополит Макарий развива тази мисъл в своето „Догматическо богословие“: „Нашите молитви *могат* (к. м.) да помагат на покойниците по същия начин, по какъвто помагат на живеещите още християни, които са разделени от нас... или се намират в пътешествие, в плен, в заточение и тъмница и както помагат молитвите на родителите за техните болни деца..." А монах Митрофан допълва: „Да се съмнява човек, че са действени молитвите за покойниците, е все едно да се съмнява, че са действени молитвите за отсъстващите."

От казаното дотук можем да направим следното обобщение: както можем да се молим за живите (независимо дали са при нас, пътуват или са някъде далеч), така можем да се молим и за починалите. Защо? По простата причина, че те не са мъртви, несъществуващи, а са живи ("у Бога"); те просто са си заминали от нас и са се преселили в отвъдното.

Някои обаче отричат въобще молитвата за другите и считат, че взаимното молитвено въздействие е невъзможно. За тях ще отворим св. Библия. „Молете се един за друг, за да се изцерите - учи св. апостол Яков. —Голяма сила има усърдната молитва на праведника" (Як. 5:16). А св. Йоан Богослов пише: „Ако някой ви-

ди брата си да съгрешава с грях не за смърт, нека се моли и Бог ще даде живот нему, сиреч на оногова, който съгрешава не за смърт. Има грях за смърт: не за него казвам да се моли" 1 Йоан 5:16). (Знаем кой е непростимият „грях за смърт" - хулата срещу Светия Дух). Молитвеното въздействие на една душа върху друга в тоя свят и между живи и починали е възможно и поради това, че душите на живи и починали не са напълно разделени, откъснати една от друга, а живеят, образно казано, под един покрив - покрива на едната *земно-небесна* Църква, оглавявана от Господа Христа. Тук не мога да не приведа една мисъл на св. Теофан Затворник: „Помни - пише той, - че молитвата за покойниците е силна *чрез общността* (к. м. (, чрез това, че се възнася от името на цялата Църква. Както при бременността - по силата на естеството - майката диша, а действието на дишането се предава и на детето, така и по силата на благодатта Църквата диша с обща за всички молитва, а действието на молитвата се предава и на покойниците, държани в лоното на Църквата, която се състои от живи и мъртви, от воюващи и тържествуващи. Не се лени прочее - заключава светецът—да поменаваш на всяка молитва всички преселили се наши православни отци и братя! Това ще бъде *твоята милостиня за тях*" (к. м.).

В Свещеното Писание мисълта, че трябва да се молим за починалите и за тяхното избавление от ада не е ясно указана, а е само загатната. За това има основателни причини.

Ако истината, че по усърдните молитви на близките (и особено на праведниците) Бог ще прости в отвъдния свят прегрешенията на грешниците, мнозина тук на земята, в този толкова разпуснат и разгулен свят, биха се отпуснали съвсем и биха си казали: „Защо да се старая и да живея добродетелно? Като умра моите деца и внуци ще се молят за мен и Бог ще ме опрости. „Освен това блаженството на спасените е твърде различно - едно е на опростените грешници, а съвсем друго на Божиите угодници. Бог ще ни опрости отвъд много грехове по молитвите на Църквата и на нашите близки, но - внимание! — *само ако сме се старали*, според силите си, да живеем според Божиите повели в този свят. Ако сме

живели нехайно и безбожно, отхвърляйки Бог, вяра и покаяние, ние няма да получим прошка нито тук, нито отвъд (вж. Мат. 12:32).

Какво трябва да знаем още за молитвата за починалите? *Не всяка молитва* за тях има действена сила. Ако ние сами сме потънали в грехове, ако не се изповядваме и причастяваме редовно, то нашата молитва би била напълно безплодна. Всеки голям и упорит грешник е духовно ум иращ човек. Може ли умиращ да помогне на друг умиращ? Бог не слуша грешници, но който почита Бога и върши волята Му, тогава слуша" (Йоан 9:31). Следователно, ако искаме да помогнем на починалите с молитвите си, трябва да подкрепим нашето моление с покаяние и добри дела.

И още един въпрос: всички ли грешници, които са в ада, могат да получат полза от молитвите на живите? Отговорът е добре известен: на всички! Отзаупокойните молитви на Църквата са изключени всички неразкаяни хулители на Св. Дух, невярващите, самоубилите се в пълно съзнание, еретиците и отреклите се от Христа, т. е. всички, които са умрели в смъртни грехове без ни най-малко да се разкаят. Ако понякога недоумяваме да се молим ли за някой починал, или не, по-добре е да се молим, пък Бог ще прецени, по Своята всеблагост и всесправедливост, дали нашата молитва има стойност. Защото ние не можем да знаем какво става в душата на умиращия в последните мигове от живота му! Видимо преди това той може да не се е покаял, но буквално в последния миг една искрена покаянна въздишка и съжаление за греховете няма да убегнат от всевиждащото Божие око; и тъй като ние не знаем кой с какви мисли и настроения предава Богу дух, то трябва да се молим *за всички починали членове на Църквата*, пък Бог ще отсъди кому как да въздаде. Ако нашите молитви не могат да помогнат на починалия, те ще се върнат обратно към нас - Бог ще ни възнагради за труда на любовта! Затова повтарям: нека се молим за починалите, без да търсим оправдания за леността си.

И накрая бих искал да спомена още едно възражение срещу молитвата за починалите. То се основава главно върху следните текстове от Библията: „В смъртта няма спомен за Тебе: в гроба кой ще Те слави?" (Пс. 6:6); „Каквото посее човек, това и ще

пожъне" (Гал. 6:7) и „Всекиму ще въздам според делата му" (Откр. 2:23).

Трябва да припомним, че има Частен и Всеобщ Божи съд. Всички починали от века и до днес са минали през Частния съд и са получили своята *временна* присъда. Точно за тях се молим ние, живите, и това можем да правим до Второто пришествие - по нашите молитви Бог може да облекчи тяхната участ. След това всичко отпада. В Страшния ден, на Всеобщия Божи съд, всеки ще получи своята *окончателна* присъда и вече няма да е възможна никаква промяна. Цитираните по-горе текстове се отнасят не за времето между Частния и Всеобщия съд, а за времето след Страшния Христов съд.

И тъй, нека се молим за покойниците; нека се молим за всички всеки ден от душа и сърце. Нашите молитви могат да помогнат на всеки човек, който макар и живял в грехове и не намерил сили да ги остави до края на живота си, все пак се е преселил отвъд *с вяра и покаяние*. Да се молим и не забравяме и тези, които според нас не са били особено религиозни, не са идвали редовно на църква и не са водили духовен живот. Точно за такива хора нашите помени ще бъдат особено нужни и очаквани.

И ако искаме молитвите ни да бъдат чути и да имат действена сила, нека внимаваме как живеем. Само чистият, добронамерен християнски живот може да даде крила на нашите моления и да ги издигне пред лицето на Всевишния. Само живот, изживян с вяра, смирение и покаяние, ще може да вдъхнови и осмисли и молитвите на нашите потомци и близки, когато дойде техният ред да се молят за нас.

3 ноември 2002 г.*

* Произнесена в храма „Света Троица" Б. ред.

АНГЕЛИ И ДЕМОНИ

(Архангеловден)

„Ще заповядам на ангелите Си за тебе да те опазят във всички твои пътища“

(Пс. 90:11)

Преди години кръстих две момчета - съответно на тринайсет и на петнайсет години. Поводът за кръщаването им беше драматичен, момчетата откраднаха - просто за да се повозят - някаква кола, но полицейският патрул ги усетил. Започнало лудо преследване из един от столичните квартали. При един завой голямото момче, което шофирало, изгубило контрол над колата и тя се врязала с голяма скорост в масивен метален павильон. И павильонът, и колата били смачкани до неузнаваемост. Трябвало да режат изкривените желяза, за да извадят момчетата. Не очаквали да ги намерят живи. А те се оказали не само живи, но и невредими само с няколко драскотини по лицата. Настина, били изпаднали в шок, но нямали никакви рани и счупвания. Майка им, която ги беше довела да ги кръстя, сподели, че полицаите не можели да повярват, че е възможно след такъв тежък сблъсък и двамата не само да оцелеят, но и да останат здрави и невредими. Тя виждаше в това явната Божия намеса и бързаше да кръсти децата си.

Да, Бог ни пази и ни избавя от всякакви беди и нещастия и понякога Той върши това по чуден и необясним начин. Всъщност за нас, вярващите, далеч не толкова необясним. Защото ние зна-

ем, че всеки човек си има *ангел-пазител* — добър и чист небесен дух, чрез който Бог го насочва и води към добро и го отклонява и предпазва от зло.

Ние вярваме, че освен видимия, съществува и невидим, духовен свят. Това са добрите и зли духове. Злите също са били сътворени добри, но не останали верни на своя Творец. Те нарушили дълга си - да изпълняват Божията воля и така да блаженстват, отпаднали от Бога и паднали в самолюбие, гордост и злоба. Затова, както пише св. апостол Петър, Бог ги сгромолясал в ада (II Петр. 2:4). А св. апостол Юда говори за тях като за „ангели, които не спазиха своето началничество, а напуснаха жилището си" (Юда 1:6). Падането им било тъй дълбоко и всестранно, че те напълно извратили своята природа и станали изцяло зли.

Злите ангели се наричат още бесове, демони или дяволи. Дявол е гръцка дума и значи клеветник или измамник, Злите духове са получили това прозвище, тъй като се стремят всячески да вредят на хората: като им внушават нечисти помисли и порочни желаниа, като възбуждат в сърцата им тъмни чувства на алчност, завист и злоба, като ги подтикват към греховни деяния и престъпления. Имено затова Христос нарича дявола „баща на лъжата и човекоубиец" (вж. Йоан 8:44).

Макар и да не можем да обясним начина на въздействие на добрите и на злите духове върху човека и външната природа, не можем да отречем, че това въздействие е факт. Щом е възможно хората да си влияят един на друг, духът да влияе върху тялото, различните сили - върху материята, няма нищо чудно в това, че добрите и злите духове, много по-силни от духа на човека, могат и му влияят - за добро или зло. Всички ние знаем това от собствен опит или от опита на нашите близки. С такъв именно разказ и започнах проповедта си.

Добрите духове, за разлика от бесовете или демоните, се наричат ангели. Думата „ангел" е гръцка и значи вестител, пратеник. Те са наречени така поради това, че Бог ги изпраща да известяват на хората Неговата воля. Бидейки безплътни същества, те понякога, по Божие нареждане, приемат вид на човеци, за да могат да

бъдат видени и чути. Ангелите са съвършени Божии служители, но се различават по сила и достойнство - и в ангелския свят има йерархия. Числото им, според Св. Писание е неизброимо.

Ангелите се изобразяват на светите икони като юноши или младежи, тъй като така са се явявали на някои човеци. Обикновено ги рисуват в снежнобели дрехи и с криле. Белотата на дрехите символизира тяхната чистота, а крилето - бързината, с която те изпълняват Божиите повели и се отзовават на помощ на хората.

Едва ли има човек, който от личен опит да не е усетил или почувствал присъствието или въздействието на своя ангел-пазител. Необикновеното и необяснимо по човешки избавление от тежки беди и смъртни опасности, което невярващите наричат „щастлива случайност“, е Божия намеса чрез ангела-пазител. Когато в дълбоко недоумение и безпътица изведнъж ни хрумне спасително решение, когато внезапно ни озари красива и силна идея, когато в равнодушното ни сърце изведнъж нахлуе топло чувство към всички и към всичко и разтревожената ни душа бива обзета от необяснима радост и надежда, трябва да знаем, че това не са „случайности“, а действия на нашия ангел-пазител.

Някои хора, разбира се, няма да признаят или да обяснят тези факти с действията на добрите духове, но това се дължи на тяхното неверие и на пълното им нерадение за спасението им. Изоставени ли са такива хора от своите ангели? Естествено не. Но когато грешим често и тежко, когато повтаряме упорито едни и същи грехове и не се разкайваме и борим с тях, нашият ангел-пазител се *отдалечава* от нас. Защото той, по своята чистота и невинност, не може да обитава в омърсената и натежала от грехове човешка душа. И не само да обитава, но не може дори и да се приближи до нея. А когато ангелът-пазител се отдалечи от човека, в освободеното духовно пространство настъпват тъмните сили. Съзнанието се изпълва с празни и нечисти помисли, в сърцето се пораядат и започват да бушуват лоши и пагубни чувства, душата е дълбоко смутена и объркана и става лесна плячка на злостните демони. Горко, наистина горко на такива хора!

За да не изпаднем в това окаяно състояние, да не прогоним сами от себе си своя ангел, трябва много да внимаваме *как* живеем. Да не го забравяме никога, да се стремим непрекъснато да общуваме молитвено с него, да го зовем и търсим винаги и във всичко. Да се стараем да водим чист, наистина християнски живот, а ако се случи да съгрешим, незабавно и искрено да се разкайваме. Така нашият ангел-пазител ще бъде винаги близо до нас. А колкото е по-близо, толкова по-малко ще грешим. Колкото пък по-малко грешим, толкова по-близо ще бъде ангелът до нас. Така по тази спирала на благодатна зависимост ние като по вита стълба ще се изкачваме към съвършенството, където ни чакат топлие обятия на нашия небесен Отец.

И когато Той по Своята благодост и премъдрост ни призове от тоя свят и ние преинем през вратата, наречена смърт, и се срещнем лице в лице със своя ангел-пазител, тази среща да бъде среща за радост и благодарност. Ангелът е единствен спътник на душата след смъртта на човека. Но ако ние сме живели недостойно и непочтено, ако сме посрещнали смъртта без искрено разкаяние и св. причастие, представете си какъв срам, ужас и закъсняло съжаление ще изпитае, когато ангелът ни поведе към праведния Божи съд. Тогава ще се разкайваме за всичко лошо и нечисто, което сме извършили приживе, но това разкаяние ще бъде *безплодно и напразно*.

И обратно. Срещата ни с нашия ангел-пазител може да бъде - дай Боже! - среща на взаимна радост и признателност. Посрещнатата от него, смирената и напуснала в разкаяние земния свят душа ще бъде съпроводена от своя ангел към светлите селения на царството небесно. За да чуе благите думи на Божията прошка.

Дано Бог дарува всекому такава милост.

8 ноември 2000 п*

ПРОПОВЕД ЗА МИЛОСЪРДИЕТО

(VIII Неделя подир Неделята след Въздвижение)

Веднъж британският политик и държавник Уилям Гладстон, живял през деветнайсети век, посетил един колеж и произнесъл оптимистична реч за развитието и напредъка на английското общество по онова време. Неговите предвиждания били толкова положителни и пълни с надежда, че един студент не се стърпял и го попитал: „Господине, няма ли все пак и някакви неблагоприятни признаци?“ „Да“ - отговорил Гладстон - „има едно нещо, което ме плаши: струва ми се, че Бог изчезва от ума на хората.“

Колко точно се е изразил старият политик. Отчуждаването на хората от Църквата и вярата е факт, който трябва да ни плаши и тревожи. Защото секуларизацията и безбожието не са подобрили живота на никое общество и на никой народ. Всеобщо и повсеместно потвърден е фактът, че вярващият човек е по-добър гражданин във всяко отношение: той е по-почтен и работлив, по-дисциплиниран и подреден, по-добронамерен и миролюбив. Защото който обича Бога, обича и ближните си, и който се подчинява на Божия закон, подчинява се и на човешките закони. А когато Бог „изчезне от ума на хората“, по думите на Гладстон, те остават без духовен ориентир, остават сами на себе си. Моралните принципи увисват някак самотно във въздуха и се превръщат в една отвлечена и куха хуманност без убедителност и тежест, без сила и авторитет. (По думите на Достоевски: „Щом няма Бог, значи всичко е позволено“) Точно това е наблюдавал в английското общество

преди сто и петдесет години Уилям Гладстон и с основание се е страхувал.

Като виждаме какво става в нашия днешен свят, трябва да признаем, че страховете му са били напълно основателни. Защото днес секуларизацията е достигнала небивали размери. За да се стигне до невероятния факт от Европейския парламент да бъде изгонен един италиански политик само поради това, че има *религиозни* убеждения. Въпреки изричната му декларация, че ще спазва и уважава всички закони и правилници, сенатор Бутильоне не бе допуснат (с гласовете на социалистите) да стане член на една от парламентарните комисии. Защото се обяви против хомосексуалните бракове и изказа консервативни възгледи за семейството. Може би няма да е преувеличено, ако наречем този акт модерна инквизиция, един вид духовно изгаряне на клада. Тревогата от тази саморазправа се увеличава многократно от факта, че всичко това става не в някоя нецивилизована фундаменталистка страна, а в сърцето на Европа, в самия Европейски парламент. Място, където толерантността и взаимното зачитане трябва да бъдат издигнати в култ.

Като говорим за отчуждението на хората от вярата и Църквата, трябва да признаем, че за това отчуждение сме виновни *самите ние, християните*. Христовото учение не би могло да оцелее в неравната борба с могъщото езичество и да се разпространи по целия свят, ако не беше високият и безупречен морал на първите християни. За тях Христовите повели стояха над всичко и нямаше сила, която да ги накара да им изменят; те с готовност се разделяха с живота си, но не се разделяха с Христа. И колкото повече, с течение на вековете, този морал е отслабвал и се е размивал, отстъпвайки под натиска на „света“, колкото повече „солта“ на християните е губела силата си и са се множили компромисите, толкова повече са речеели редиците на истинските Христови последователи, толкова повече „Бог е напуснал умовете на хората“. За да се стигне до наше време, когато всички ние всекчасно се разделяме с Христа, но не искаме да се разделим с нито един от греховните си навици.

Или казано с две думи: ние сме изоставили християнския си дълг. Изоставили и забравили. А той е: да проповядваме Христа с думи и дела. Нашата вяра е станала пасивна, теоретична, самовглъбена, съзерцателна; ние сме се затворили в нея като в черупка и почти не влияем чрез нея на света около нас. Да, Христос ни съветва да се затворим в скришната си стая (вж. Мат. 6:6), но за да се молим, а не да крием вярата си. На друго място Той категорично ни заявява: „Който Ме признае пред човечите, и Аз ще го призная пред Моя Отец Небесен; а който се отрече от Мене пред човечите, и Аз ще се отрека от него пред Моя Отец Небесен“ (Мат. 10:32-33). И ако все пак от време навреме казваме някъде по нещо за Христа и вярата си в Него, то проповедта ни чрез *дела*, която е най-силна и действена, почти я няма. А със своята дейност и живот ние, християните, можем да влияем силно на света, можем дори да го преобразим. Защото християнството, където се осъществява на *дело*, е истинско благословение. Христовото учение е най-силното оръжие, с което можем да побеждаваме злото в света. Но ние не искаме да вземем това оръжие и да воюваме с него. То ни е станало някак тежко и неудобно. А това оръжие се нарича *любов*. Любов във всичките и проявления: състрадателност, милосърдие, съчувствие, взаимопомощ, нежност, дружелюбие и пр.

(Надявам се, че още пазите в паметта си днешното евангелско четиво - Притчата за милостивия самарянин. Бих искал тези мои мисли да вървят на фона на съдържанието на тази притча, защото те са продиктувани от нея и са свързани с нея).

Въпиюща е днес нуждата в света от благата вест на Христа. Но тази вест ще стига до сърцата на хората и ще действа само ако е подкрепена с искрени дела. Защото как ще кажем на този, когото искаме да утешим, че Христос го обича? Как ще повярва на думите ни? Само като види на дело нашата безкористна готовност да му помогнем; като види и усети нашата любов, ще повярва и в Христовата любов. Защото нашата любов е отражение на любовта Христова.

Свещеникът от притчата вижда пребития пътник, заобикаля го и отминава. Свещеникът! Кой е този свещеник? Това сме ние! В наше време това сме ние, вярващите - духовници и миряни, които съставляваме Христовата Църква. Ние бързаме, улигани в своите дела и грижи, и отминаваме, а понякога дори и не забелязваме изпадналите в беда наши ближни. И тъй като сме забравили християнския си дълг, не ни минава и през ум, че наше първо задължение е да им *помогнем*. Има мнозина, които са в ужасна духовна нищета; те дори и не знаят, че имат души, които трябва да бъдат спасявани; има и много други, които крият духовния си глад; трети пък, освен че нямат вяра в Бога, напълно са изгубили и доверие в човека. На всички тях ние *можем* и *трябва* да помогнем; нещо повече - *единствено* ние, вярващите, християните, можем да им помогнем. Защото носим, колкото и оскъдно да е, от елея на Христовата милост и от виното на Христовата любов. За да полеем и почистим с тях раните на страдащия. А можем освен това да го заведем и в стран-ноприемницата - Църквата, - където да се погрижат още по-добре за него. Ние нямаме право да отминаваме изпадналите в беда, защото точно ние сме *богатите* и имаме какво да им дадем. Богати сме с вярата си, чрез която сме намерили пристан и уют за душите си; богати сме с това, че Светата Църква е наш непоклатим дом; богати сме най-сетне и с това, че Сам Христос е наш Учител и закрилник, наставник и приятел.

Така, помагайки на другите, ние всъщност помагаме и на себе си. Защото като ни дава възможност да влезем в жив допир с нуждата и страданието, Христос ни помага да *излезем от своята себичност*, да разчупим черупката на егоизма, сковала сърцата ни и да изпишем върху тях, макар и бегло, някои дребни шрихи от образа на Спасителя.

Накрая, вместо заключение, ще ви разкажа една истинска история.

Студенти богослови получили задача да напишат проповед върху Притчата за милостивия самарянин. Те се готвили старателно цяла седмица. Когато дошло време да произнесат проповедите

си, всеки от тях първо трябвало да премине през двора на факултета, където умишлено бил забавян от човек, уж изпаднал в беда. Звучи наистина парадоксално, но нито един от студентите не спрял да помогне!

Всеки бързал да произнесе своята проповед за милосърдието...

14 ноември 2004 п*

* Произнесена в храма „Света Троица“ Б. ред.

ДЕТЕУБИЙСТВОТО

(Неделя след Рождество)

Наскоро цялата наша общественост с прискърбие отбеляза годишнината от трагичната и нелепа смърт на седемте деца в дискотека „Индиго“. Отново се изписаха стотици страници за това има ли виновни, кои точно са те, ще има ли съд за тях и пр. Уместни въпроси и много неуместни отговори. А правилният отговор е един единствен и той е: виновни сме всички ние - родители, учители, възпитатели, духовници. Всички ние, които моделираме детската душа, които оформяме личността на детето и го правим (или не!) одухотворен, отговорен и пълноценен човек. Разбира се, не по-малка е вината и на всички онези, които работят в областта на т. нар. масова култура и пълнят детските глави със сурогатите на своята пошла продукция.

Защо загинаха тези невръстни деца? Защото бяха притиснати и смазани от натиска на многохилядната тъпа техни връстници, напираси да влязат в дискотеката макар и секунди, но по-рано от другите. Жертвите бяха съборени и стъпкани като захвърлени на пътя цветя, които никой не пожела да вдигне и да предпази. Никой не помисли за другите - всеки се натиска и блъска - сяпо, напористо и безпощадно. Позната нашенска картина, нали? Можем да я видим и в дискотеките, и по стадионите, че дори и в театрите и храмовете по големи празници. Научили ли сме ние децата си да не се блъскат (от бързане или просто за забавление), да дават път на момичетата, на по-малките и слабите и да ги пазят? Даваме ли

им самите ние пример с подобно поведение? Ни най-малко! Спомнете си какво става тук, в храма, в нощта срещу Възкресение. Въпреки полицейския кордон ние свещениците не можем да излезем от олтара и да дадем начало на Великденската служба без неистова борба и големи усилия. Благоговение, страх Божий, почителност, благоприличие - какви бяха тези думи, какво всъщност означават те? Едва ли някой знае - те отдавна са изтрети от съзнанието на съвременния човек (тук би трябвало да изпишем човек в кавички). Спомнете си също така какво е на Тодоров ден, когато има най-много причастници. Пред тялото и кръвта Иисусови, пред „страшните Христови тайни“ вместо „страх Божий, вяра и любов“ - същото натискане, същото безредие, същата борба за по-предно място. Каква нелепост, какъв абсурд! Сякаш сме дошли тук не за св. Причастие, а да спестим време и ако успеем да съкратим минута-две от престоя си в храма, се чувстваме напълно удовлетворени.

Нима за това идваме в Божия дом?

При такъв пример от нас, възрастните, кой да научи децата на *благочиние!* Кой да им покаже как да се държат, кой да ги научи на ред? Кой да ги научи поне да щадят ближните си, ако не да им помагат и обичат? И тук идва ред на големия и страшен въпрос за родителската отговорност, за отговорността на всички, които имаме дял в изграждането на детската личност. Как възпитаваме децата си, на какво ги учим, какви навици формираме у тях, какви ценности подреждаме в душите им? От това как ние изпълняваме родителския си, възпитателския си, свещеническият си дълг зависи - нито повече, нито по-малко - живота на децата ни. Ако ги учим на труд и честност, на вяра и добросърдечие, на състрадание и милосърдие, утре те ще живеят в едно почтено и благоденстващо общество, подредено по справедливите закони на евангелската вяра и радващо се на изобилната Божия благодат и милост. И обратно: ако направим от децата си груби материалисти, самолюбиви хитреци, безверници и тарикати, и утре, и десетилетия напред те ще живеят като нас сега и като нас ще бъдат част от едно обезверено и озлобено общество, което се лута в мрака на

безизходицата, разяждано от завист, подозрителност, безсърдечие и апатия.

Днес, в неделята след Рождество, чрез евангелския разказ (Мат. 2:13-23) ние отново съпреживяваме страшната трагедия, станала във Витлеем и околностите му преди две хиляди години. Уплашен че новородилият се „цар Юдейски“, че ще посегне след години на трона му, Ирод заповядва да избият всички младенци под две години във Витлеем и пределите му. Чрез това нечувано злодейство параноичният и жесток цар се надява да погуби и бъдещия претендент за престола му, почетен още при раждането Си с поклонение от източните мъдреци. Избиването на витлеемските дечица е само едно от многобройните престъпления на кръвожадният Ирод, но по своите размери и жестокост то надминава всички останали. Още по-страшен е фактът, че са избити не истински заговорници и врагове на царя, а невинни и невръстни деца; освен това самият Ирод отлично знае, че младенците са невинни, но въпреки това заповядва да ги погубят! Затова името на този пръв гонител на Христа е станало нарицателно за име на злодей.

Може би ще стресна някои с твърдението си, че ние, цивилизованите хора на двайсет и първи век, не сме много по-добри от цар Ирод, но това мое твърдение никак няма да е пресилено. Сега няма да говоря за ежегодното избиване на хиляди дечица още преди да се родят. Ще кажа само потресаващия факт, че в България, чието население намалява прогресивно, абортите са повече от ражданията. Но това е друга страшна и трагична тема. Аз искам да поговорим сега не за телесното детеубийство, колкото и ужасяващо да е то, а за още по-страшното духовно детеубийство.

Защото чрез недостатъчното и неправилно възпитание, чрез липсата на родителска, учителска и обществена отговорност, чрез думите, примера и живота си, чрез нездравата нравствена среда, която сме създали или лениво търпим - чрез всичко това ние съблазняваме, ние убиваме духовно нашите деца. Безбожният, богоборен и човеконенавистен комунистически режим погуби и уби духовно цели две поколения. Малцина успяха да запазят духовното си здраве и да спасят душите си в онези тежки за вярващите

времена. Но днес нямаме оправдания извън нас. В детските градини и в училищата- по желание - се учи вероучение, духовна литература има достатъчно, свободно и без страх можем да говорим на децата си за истините на вярата. Никой не прави кордони около църквите, за да не влизаме в тях, а вътре няма комсомолски броячи, които да ни „натопят“, че сме били на богослужение, че сме палили свещи и сме се кръстили. Никой, слава Богу, не ни пречи да учим децата си на вяра и добро, на сърдечност и почтеност. Ще допуснем ли - от леност, нерадение и безотговорност - да погине още едно поколение български деца? Ще оставим ли децата, непросветени духовно и слепи за вярата и любовта, да се удавят в съблазните на тоя хищен и разюздан свят? Да не бъде! Допуснем ли го, ще станем съучастници на Ирод, но по-лоши от него. Защото душите на избитите телесно витлеемски деца са отишли в рая при ангелите Божи, а душите на съблазнените и погубени духовно деца ще отидат в ада. А за нас, по думите на Господа, ще бъде по-добре да ни надянат по един воденичен камък на шията и да ни хвърлят в морската глъбина (вж. Мат. 18:6).

Нека си дадем ясна сметка за това - нещата са точно такива, каквито ги представям. Нищо не преувеличавам и нищо не прецилвам. Нека бъдем пределно внимателни във всичко, което се отнася до децата ни. Да ги обгърнем с възискателната си и разбираща обич, да ги поливаме като нежни цветя с живата вода на евангелските истини и да ги каляваме с изискванията на благочестието. И нека това бъде първа наша задача и първа цел в живота ни.

Защото спасявайки децата си, ще спасим и отечеството си.

29 декември 2002 г.*

БЛАГОУПОТРЕБА И ЗЛОУПОТРЕБА

(XIV неделя след неделя подир Въздвижение)

*„Колко са многобройни делата Ти,
Господи; всичко си направил премъдро“
(Пс. 103:24)*

Тези възторжени думи на псалмопевица св. пророк и цар Давид са израз на възхищението на древния човек, изправен пред необозримото величие, красота и целесъобразност на вселената. Тази възхита се споделя от всички непредубедени наблюдатели - учени, философи и поети. Нещо повече. Колкото по дълбоко науката прониква в тайните на вселената, толкова по-убедително се налага изводът, че тя, вселената, не е плод на някаква сляпа случайност; че животът на земята не е възникнал чрез комбинация от неживи молекули, попаднали (случайно) при подходящи условия и пр., а че всичко е чудно и хармонично творение на един абсолютен Разум.

Твърде интересни са заключенията на учените, които работят по програмата СЕТИ. Вече няколко десетилетия те „подслушват“ Космоса със свръхмощна апаратура и търсят друга цивилизация, а също така искат да открият и как се е развил животът на земята. Констатациите им са следните: сложни и интелигентни извънземни организми или изобщо няма, или са изключителна рядкост; ако въобще има живот в Космоса, то той е на нивото на примитивни микроорганизми. Причина за уникалността на човека е самата

планета, която според стандартите на вселената е нещо като свръх-луksозно и идеално разположено имение. Бог безспорно е създал едно специално място със специални условия, за да можем да съществуваме ние и да има живот на Земята. Нашето слънце е стабилна звезда без мощни изригвания на радиация, които биха унищожили всеки по-напреднал живот. Огромната планета Юпитер със своята мощна гравитация „всмуква“ към себе си летящите към земята астероиди. А благодарение на балансиращата роля на Луната, Земята се движи по умерена орбита, което гарантира спокоен и постоянен климат. Това спокойствие, продължило над четири милиарда години, осигурява и гарантира живота въобще, както и нашето съществуване на Земята.

Ако оставим макрокосмоса и се вгледаме в себе си, ще открием с не по-малко удивление, че човекът също е една малка вселена, пълна с чудеса и тайни. Колко способности, колко качества и дарби ни е дал Бог! (За много от тях и за размера им ние дори не подозираме, защото не сме се потрудили да ги разкрием и развием). И всичко това, както и цялата вселена, Бог е сътворил и ни е дал *за добро* - да го изучаваме, да го владеем, да го стопанисваме, да го ползваме и поддържаме. Нищо излязло от Божиите ръце не е и не може да бъде лошо или зло. Сътворявайки ни, Той ни е отрупал с блага, създал ни е прекрасни условия да живеем щастливо, да се трудим с радост и да се усъвършенстваме. Бог ни е дал всичко за *благоупотреба*. Но ние, поради своята увредена от греха природа, го използваме по-често за злоупотреба. Впрочем, позната ли ви е думата *благоупотреба, благоупотребявам?* Фактът, че тя е почти забравена и напълно изчезнала от нашия речник, е достатъчно красноречив. Малцина са тези, които благоупотребяват с личните си и природни Божии дарби и дадености. Почти всички злоупотребяваме почти с всичко.

Удивително и направо невероятно е, но ние, хората, наистина злоупотребяваме с всичко. Злоупотребяваме с дарбите и качествата си, злоупотребяваме с младостта и силата си, със зрелостта и опита си, с разума и сетивата си. Злоупотребяваме буквално с всичко, което е в нас и около нас.

Да вземем за пример зрението - това безценно благо, дадено ни от Бога не само да гледаме, но и *да виждаме*. Но колцина от нас наистина виждат? Те гледат слънцето, звездите и небесната шир, но не виждат техния Творец; съзерцават и се любуват на земните красоти и блага, но то за тях са само средства за греховни наслади и източник на богатства; гледат своите ближни, техните нужди и страдания, но не виждат в тях Божия образ, не виждат своите братя и сестри, а ги презират и ги смятат за свои врагове и роби, които са длъжни да им служат. Такива хора виждат само широкия и гладък път на земното благополучие и радост, а не могат да съзрат пътя към царството Божие. За такива хора казваме, че са физически зрящи, ала *духовно* слепи. Те са изгубили (а някои изобщо не са го придобивали) чрез непрекъснатата злоупотреба с телесните си очи своето духовно зрение и са истински духовни слепци.

Фарисеите, книжниците и еврейските първенци са свидетели и очевидци на делата и чудесата Христови. Но какво видяха те? Видяха ли в Негово лице Божия Син и очакван месия? Съвсем не. Те видяха един богохулник, Който с беговека сила върши всичките си изцеления! Какъв крещящ пример за злоупотреба със зрението. Поради духовната си слепота това скъпоценно благо-физическото зрение - те злоупотребиха за своя погибел.

А Вартимей, слепецът от днешното евангелско четиво, Бог изцелява? И отново дарява с телесно зрение. Защо? Единствено поради вярата му. Тя е тази сила, този феномен, който определя отношението ни към Бога и на Бога към нас, човеците. Вярата е това чудно средство, което отваря духовните ни очи и ни помага не само да гледаме, но и да виждаме с телесните. Чрез вята ние се предпазваме от злоупотреба с всички блага, с които Бог ни е дарил-и тези, които е вложил в самите нас, и тези, които са в заобикалящия ни свят.

Нека, като истински християни, ги *благоупотребяваме* - за наша радост и благоденствие, за богоуподобяване и спасение. А да ги благоупотребим, това значи да ги използваме за това, за което са предназначени. Природните ресурси - за добро стопанис-

ване и правилно ползване; собствените си способности - за общо благо, а не само за лично обогатяване. Така ще изградим един свят с по-малко егоизъм и неправди, свят не на злоупотреби, а на благоупотреби.

Свят, които ще хармонира възможно най-пълно с великия и дивен Божи замисъл.

1 декември 2002*

* Произнесена в храм „Света Троица“ - Б. Ред.

БИБЛИОГРАФИЯ

Библия. С, 1991.

Библейски речник. С., Нов човек, 1994.

Блажени Теофилакт, архиепископ Български. Тълкувание на Евангелието. Т. I-ИП. С., Света гора, Атон. 2003.

Ериксън, М. Християнско богословие, С., Нов човек, 2000.

Жития на светиите. С., 1974.

Ибришимов, Г., протодякон. Духовни бисери. С., 1992.

Кирил, патриарх Български. Път Господен. Т. I-У С, 1965.

Кърлсън, Р., Шийлд, Бенджамин. Книга за душата. С, Хомо - футурус. С, 1999.

Коев, Т., Г. Бакалов. Въведение в християнството. С, 1992,
Мақдауъл, Д. Доказателства, които изискват присъда. С, Нов човек. 2004.

Никодим, Сливенски митрополит, свещеноиконом Ц. Попхристов. Неделник. С, 1967.

Мен, А., протойерей. Синът Човешки. С, Омофор, 2000.

Мен, А., протойерей. Свет во тъме светит. Москва, А0 „Вита - Центр", 1991.

Попов, Хр. Ръководсво за изясняване Четириевангелието и книга Деяния апостолски. С, 1991.

Поптодоров, Т. Практическа омилетика. Част I и II. С, 1963; 1964.

Серафим, архимандрит. Беседи за живота след живота. Т. I и II. С., 1994.

Софроний, Доростолски и Червенски митрополит. Сборник проповеди. Т.-Щ 1С, 1988.

Стот, Дж. Кръстът на Христос. Пловдив., Кредо, 2001.

Уеър, К. Тайнството на човешката личност. С, ЛиК, 2002.